

15.12.2011

Ulkomaalaiset metsämarjapoimijat Suomessa

Pekka Rantanen ja Jarno Valkonen

Ulkorajarahasto

THAIMAALAISET METSÄMARJANPOIMIJAT SUOMESSA

Pekka Rantanen & Jarno Valkonen

1 Johdanto

Suomen vähemmistövaltuutettu Johanna Suurpää esitti 9.12.2009 antamassaan suosituksessa, että vuonna 2010 toteutettaisiin metsämarjanpoimijoiden¹ olosuhteiden mahdollisimman kattava seuranta. Lausunnossa oltiin huolestuneita erityisesti thaimaalaisten poimijoiden asemasta, koska toimistoon oli tullut lukuisia yhteydenottoja heitä koskevista ongelmista. Epäkohtia oli havaittu poimijoiden värväämisessä, työskentelyssä, majoituksessa ja poimijoiden palaamisessa kotimaahansa. Vähemmistövaltuutetun suositus kiinnittää huomiota mandaattinsa perustalta myös etnisiin suhteisiin, koska paikallisten ja ulkomaalaisten kohtaamisissa oli havaittu ongelmia. (Suurpää & Muhammed 2009.) Syksyllä 2010 ulkoasiainministeri Alexander Stubb vastasi kansanedustaja Risto Kuisman (24.9.2010) kirjalliseen kysymykseen thaimaalaisten poimijoiden asemasta, että vähemmistövaltuutetun suositukset on jo kirjattu viimeisimpään kausityöohjeeseen ja että eri ministeriöissä valmistellaan selvityksen tekemistä thaimaalaisten poimijoiden olosuhteista (Stubb 15.10.2010).

Tämä selvitys on Lapin yliopiston Lappea-instituutin tutkimushankkeen loppuraportti. Tutkimushanketta ovat rahoittaneet ulkoasiainministeriö, sisäasiainministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö vähemmistövaltuutetun suositusten mukaisesti. Loppuraportti jakautuu 10 lukuun: 1) johdanto, 2) tutkimusaineistot ja menetelmät, 3) marja-alan kehitys, perusta ja muutokset, 4) rekrytointiprosessit Thaimaasta Suomeen, 5) koordinaattorit, apukoordinaattorit ja poimijoiden paikallinen rekrytointi ja toiminta Suomessa, 6) poimijoiden majoitus- ja työskentelyolosuhteet Suomessa, 7) poimintatyön luonne ja poimijoiden terveys, 8) poimijoiden näkemykset marjanpoiminnasta, 9) ulkomaalaisten poimijat Ruotsissa ja 10) johtopäätökset poimijoiden aseman parantamiseksi. Luvussa 10 esitetään tutkimuksen keskeiset tulokset sekä toimenpidesuosituksia varsinkin siitä näkökulmasta, miten poimijoiden asemaa voitaisiin parantaa. Raportti käsittelee thaimaalaisten poimijoiden tilannetta Suomessa. Tutkimuksessa esitettäviä johtopäätöksiä ja viranomaissuosituksia voidaan kuitenkin soveltaa osin kaikkiin ulkomaisiin poimijoihin Suomessa. Poimintatyötä tehdään työsuhteen ulkopuolella, ja tällaisen työn seuraaminen on viranomaisille ja muille työntekijöiden etuja valvoville tahoille, kuten ammattiyhdistysliikkeelle, huomattavasti työsuhteessa tapahtuvaa työtä hankalampaa. Hajanaisia tietoja on saatu myös siitä, että Suomeen tulee ystävyys- ja sukulaisverkostojen kautta

---

¹ Jatkossa kun puhumme marjanpoiminnasta, poimijoista ja marja-alasta, puhumme nimenomaan metsämarjanpoiminnasta, metsämarjanpoimijoista ja metsämarja-alasta, ellei erikseen muuta mainita.

thaimaalaisia poimijoita. Tutkimuksessa ei kuitenkaan ole syvennytty tähän ulottuvuuteen. Tutkimusraportti keskittyy kuvaamaan yritysten kutsumien thaimaalaisten poimijoiden olosuhteita ja asemaa, yritysten ja koordinaattorien toimintaa sekä lukuisia muita tahoja, jotka ovat tavalla tai toisella tekemisissä marjojen kaupallisen keräämisen kanssa. Näiden eri tahojen väliset suhteet ja toimintatavat ovat olleet myös tarkastelun kohteena.

Metsämarjojen poimimisesta on käyty viime vuosina laajaa julkista keskustelua. Keskeisiä aiheita ovat olleet jokamiehenoikeudet ja niiden suhde organisoituun kaupalliseen poimintaan (Kokko 2008), keskustelu ulkomaalaisten poimijoiden hyväksikäytöstä, paikallisten ihmisten oikeus marja-alueisiin (Peltola & Hallikainen 2011, 12) sekä kysymys poimijoiden ottamasta taloudellisesta yrittäjäriskistä, joka on saanut aikaan keskustelua työsuhteesta mahdollisena poiminnan organisoimisen tapana (Sulola 2011). Toimeksiantosuhdetta on myös ehdotettu yhdeksi mahdolliseksi vaihtoehdoksi poimijoiden aseman määrittämiseksi (Karkinen 2010, 19–20).

Aiheesta keskustelulle on tyypillistä se, että sitä käydään pääasiassa poimintakauden aikana sekä se, että huono marjavuosi näyttäisi kiihdyttävän keskustelua. Kun ensimmäinen thaimaalainen poimijaryhmä oli Suomessa vuonna 2005, niin aihetta käsiteltiin mediassa vielä suhteellisen vähän. Seuraava vuosi oli selvästi aktiivisempi, mutta vuonna 2007 keskustelu oli puolestaan vähäisempää. (Rantanen & Valkonen 2008, 23.) Vuosi 2008 oli poikkeuksellisen huono marjavuosi thaimaalaisille poimijoille, ja keskustelu jo pelkästään tämänkin johdosta lisääntyi jälleen. Poimijoita oli tuolloin määrällisesti jo noin kaksi tuhatta, joten tappiolle jääneiden ihmisten määräkin oli suuri. Keskusteluun osallistuvia tahoja on tullut viime aikoina lisää, ja marja-alan toiminnan säätelyn ja sen toimintaehtojen edellytykset ovat olleet keskeisiä teemoja (Karkinen 2010; Lacuna-Richman 2010).

Marjojen poimintaa koskeva julkinen keskustelu on omalla tavallaan osoittanut, miten vaikeasti hahmotettava ilmiö ulkomaalaisten harjoittama poiminta Suomessa on. Julkiseen keskustelun piiriin nousevat teemat kohdistuvat ilmiön näkyviin piirteisiin, kuten poimijoiden toimintaan metsissä, tai sen yleistä hyväksyntää ja oikeuttamista koskeviin puoliin, kuten jokamiehenoikeuteen ja poimijoiden asemaan Suomessa (ks. Rantanen & Valkonen 2008; Karkinen 2011; Peltola & Hallikainen 2011). Thaimaalaisten poimijoiden työskentelyn edellytysten ja käytäntöjen tarkastelu on sen sijaan jäänyt vähemmälle. Syykin siihen on selvä: ilmiöstä tiedetään aivan liian vähän. Tämän raportin yhtenä tavoitteena onkin osaltaan lisätä tietoa ulkomaalaisten poimijoiden tilanteesta, asemasta ja toiminnasta Suomessa sekä suomalaisesta marja-alasta ylipäätensä. Tutkimuksessa ei ole selvitetty toisten ulkomaalaisryhmien asemaa marja-alalla. Marjanpoimintaan myönnettyjen viisumimäärien perusteella thaimaalaiset ovat selkeästi suurin ryhmä (2398 kpl), muut ryhmät selvästi pienempiä, kuten ukrainalaiset (590 kpl) ja venäläiset (419 kpl).

Viranomaisraportti *Metsämarjanpoimijat (2007)* kuvaa hyvin poimintaan liittyvää lainsäädäntötaustaa ja niiden soveltamiseen liittyviä seikkoja. Raportissa käsitellään selkeästi poimijoiden maahantulosäännöksiä, jokamiehen oikeuksia, työsuhteen toteutumisen ulottuvuuksia, elinkeinon harjoittamista, työvoiman vuokraamisen kysymyksiä, poimijoiden toimeentuloa ja ulkomaalaisten poimijoiden tarvetta alalla. Työsuhdetta Suomessa tarkastelevat tahot perustavat näkemyksensä konkreettisten työolosuhteiden tarkasteluun, jolloin jokaista tapausta pitää tarkastella erikseen. Viisumisääntelyn näkökulmasta työsuhde on erilainen, koska viisumien ehtoja säätelevä viranomaislain voi edellyttää, että poimijalla on työsuhde, jotta Euroopan unionin ulkopuolelta on mahdollista saapua poimijaksi Suomeen.

2 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Hankeen vastuullisena johtajana on toiminut Jarno Valkonen ja tutkijana Pekka Rantanen. Tutkimuksen suorituspaikkana on toiminut Lapin yliopiston *Pohjoisen yhteiskunnan tutkimusinstituutti*, LAPPEA. Tutkimusavustajana Thaimaassa työskenteli Chonrada Narawasinchai ja Suomessa Chadsuda Achavasmit-Haverinen ja Junpen Kauppi. Selvitystyö tehtiin vuoden 2011 aikana, mutta siitä laadittaessa on hyödynnetty myös Valkosen ja Rantasen vuonna 2005 alkaneen ulkomaalaisten marjanpoimintaa koskevan laajemman tutkimushankkeen aineistoja ja havaintoja (ks. Rantanen & Valkonen 2008; Rantanen 2008; Achavasmit-Haverinen & Kauppi 2008).

Tutkimus on luonteeltaan etnografinen, eli se tähtää tutkimuskohteen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja kuvaamiseen (Valkonen 2011, 24–25). Tavoitteenamme on ollut analysoida, selittää ja tulkita ensinnäkin thaimaalaisten poimintaa Suomessa heidän omista lähtökohdistaan, näkökulmistaan ja tulkinnoistaan käsin siinä kulttuurisessa ja fyysisessä ympäristössä, jossa toiminta tapahtuu. Toiseksi olemme tarkastelleet thaimaalaisten poimijoiden poimintatyön merkitystä sekä sitä mahdollistavia ja rajoittavia ehtoja suomalaisen luonnonmarja-alan yritystoiminnan, marjapojimintakulttuurin sekä viranomaistoiminnan näkökulmasta. Tarkemmin sanoen pyrkimyksemme on ollut tarkastella ja ymmärtää toimintaa, käytäntöjä ja vuorovaikutussuhteita niissä kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa, joista käsin ja joiden ehdollistamana toimijat suuntautuvat, motivoituvat ja merkityksellistävät toimintaansa. Konkreettisesti tämä on tarkoittanut sitä, että thaimaalaisten poiminnan mahdollisuutta ja sen reunaehtoja on pyritty ymmärtämään monitahoisesti huomioimalla poimintatyöhön kietoutuvat ja sitä mahdollistavat käytännöt niin Thaimaassa kuin Suomessakin. Tämä on tarkoittanut yrittäjien, poimijoiden rekrytoijien, poimijoiden, thaimaalaisten

viranomaisten, suomalaisten viranomaisten sekä muiden toimintaan vaikuttavien tahojen toiminnan ja toimintaperiaatteiden tarkastelua. (Rantanen & Valkonen 2008, 22–23.)

Avaamme poimintakentän käytäntöjä kolmen erityyppisen aineistokokonaisuuden avulla (ks. aineistosta tarkemmin liite 1). Tutkimuksen pääaineisto koostuu 81 luonnonmarja-alan toimijan teemahaastattelusta, jotka on toteutettu neljällä tutkimushaastattelumatkalla vuoden 2011 aikana. Ensimmäinen haastattelumatka suuntautui helmi–maaliskuussa 2011 Thaimaahan, jossa Pekka Rantanen ja tutkimusavustaja Chonrada Narawasinchai haastattelivat a) Thaimaan viranomaisia (5 kpl), b) poimijoiden rekrytoijia (3 kpl) c) Suomen Bangkokin suurlähetystön viranomaisia (8 kpl), d) poimijoita (6 kpl) ja muita tahoja, kuten yhtä thaimaalaista kansalaisjärjestöä ja yhtä YK:n alaisen ihmiskauppaa tutkivan organisaation tutkijaa. Kaksi kenttätö- ja haastattelumatkoista tehtiin elokuussa ja syyskuussa 2011, jolloin tutkimusryhmämme kiersi thaimaalaisten poimijaleirejä eri puolilla Suomea kaiken kaikkiaan kolmen viikon ajan. Näillä matkoilla haastateltiin a) thaimaalaisia poimijoita kutsuvia yrityksiä (9 kpl), b) thaimaalaisia koordinaattoreita ja apukoordinaattoreita (11 kpl) ja c) poimijoita (29 kpl). Näillä haastattelu- ja kenttätömatkoilla harjoitettiin myös osallistuvaa havainnointia ja pidettiin kenttätöpäiväkirjaa, jotka ovat tutkimuksemme yksi aineistoista. Jonkin verran kerättiin myös valokuva-aineistoa. Neljäs haastattelumatka tehtiin syyskuun lopussa 2011 Ruotsiin, jolloin Pekka Rantanen haastatteli ruotsalaista luonnonmarja-alan yrittäjää, jonka henkilöstövuokrausyrityksellä on thaimaalaisia marjanpoimijoita työsuhteessa. Ruotsalaisilta viranomaisilta on pyydetty tietoja sekä puhelinhaastatteluilla ja sähköpostilla. Näiden lisäksi olemme haastatelleet myös marja-alan toimintaan läheisesti liittyviä viranomaistahoja ja muita toimijoita, kuten ammattiliittojen edustajia ja maakuntatoimijoita. Kaikille yrityksille soitettiin vielä marjakauden jälkeen, jotta kuluneesta poimintakaudesta saatiin viimeisin tieto erityisesti poimijoiden tulojen ja marjamäärien suhteen. Poimintakauden muistakin tapahtumista keskusteltiin.

Tutkimuksen aineistona ovat olleet myös thaimaalaisten poimintatyötä ja luonnonmarja-alan toimintaa koskevat viranomaisraportit: yritysten, thaimaan viranomaisten, Suomen Bangkokin suurlähetystön, ulkoasiainministeriön, vähemmistövaltuutetun toimiston ja Lapin pelastuskeskuksen aineistot. Tausta-aineistona ovat olleet marja-alaa koskevat mediatekstit vuosilta 2005–2011 sekä monet kansalaisyhteiskunnasta käsin tuotetut asiaa koskevat aineistot: kyläyhdistysten tuottamat materiaalit, marjapuhelimeen soitetut kansalaispalautteet 2010 ja 2011 ja tutkijoille lähetetyt kirjelmät aiheesta.

Erilaisten tutkimusaineistojen hyödyntäminen ja analyysi on ollut välttämätöntä, jotta voitaisiin yleisellä tasolla ymmärtää näinkin moniulotteista ilmiötä kuin thaimaalaisten poimintatyö Suomessa. Monien eri aineistojen analysointi yhdessä ja erikseen on mahdollistanut poimintailmiön kannalta olennaisten sisältöjen, merkitysten ja käytäntöjen tarkastelun. Aineisto on analysoitu monimenetelmällisesti:

temaattisella sisällönanalyysillä aineisto on ensin luokiteltu, teemoitettu ja käsitteellistetty tutkimuksen kysymyksenasettelun mukaisesti aihealueisiin. Tämän jälkeen kukin teema on purettu tarkemmin erilaisiksi sisällöllisiksi käytännön kuvauksiksi siten, että esimerkiksi poimijoiden rekrytointi, poimintatyön käytännöt ja yritysten toimintakäytännöt on eroteltu omiksi toimintakertomuksiksi. Lopuksi näin eroteltuja toimintakertomuksia on analysoitu sekä erillään että yhdessä. (Ks. Rantanen & Valkonen 2008; Valkonen 2011.)

3 Marja-alan kehitys, perusta ja muutokset

Metsämarjojen kaupallisella hyödyntämisellä on Suomessa pitkät perinteet. Suomalaiset poimivat runsaasti marjoja myyntiin aikaisempina vuosikymmeninä, mutta näiden poimijoiden määrä on koko ajan laskenut ja poimijajoukko on ikääntynyt, joten myös yritysten toiminnan edellytykset ovat heikentyneet (YH004; YH005; YH007). Suomalaisten poimintainnostus on vähentynyt. Tähän varmasti on vaikuttanut se, että esimerkiksi mustikan nimellishinta on pysynyt kokolailla samana viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Vuonna 1980 mustikan nimellishinta oli 1,5 euroa/kg ja vuonna 2005 1,3 euroa/kg, mutta samana aikana elinkustannusindeksi on noussut noin 2,5-kertaiseksi. (Peltola & Hallikainen 2010, 12.) Jos mustikan hinta olisi seurannut elinkustannusindeksiä, joka olisi voinut ylläpitää suomalaisten myyntipoimintainnostusta, niin mustikasta saatavan nimellishinnan olisi pitänyt tänä vuonna olla 4,1 euroa/kg. Parhaimmillaan roskaisen mustikan hinta oli 2,5 euroa/kg. Korkein hinta oli kuitenkin Länsi-Lapissa 3 euroa/kg johtuen siitä, että rajan takana lähellä Ruotsissa mustikan hinta oli korkeampi.

Neuvostoliiton hajoaminen sai aikaan tilanteen, että Suomeen saapui paljon poimijoita entisistä itäblokin maista, ja monet yritykset ostivat heidän poimimansa marjat (SEH001; Lacuna-Richman 2010, 21). Näiden maiden ja Suomen välinen elintasoero oli huomattava, joka osin selittää poimijoiden kiinnostuksen Suomea kohtaan. Kuitenkin elintasoeron kaventuessa myös kiinnostus poimintatyöhön Suomessa helposti vähenee. Osa yrittäjistä totesi, että kaikki lähialueiden maista saapuvista poimijoista eivät välttämättä ole Suomessa pelkästään poimimassa marjoja, vaan myös haluavat tutustua Suomeen turisteina ja poimintarahoja käyttävinä kuluttajina. Usein nämä poimijaryhmät ovat myös lyhyemmän ajan Suomessa (YH005; YH010). Tällaiset syyt johtavat siihen, että poimintamäärä ja poimintaan käytetty aika on vähäisempää kuin thaimaalaisten poimijoiden. Lähialueilta tulevat poimijat myös pääsevät helpommin pois Suomesta, jos marjasato tai marjoista saatava hinta ei vastaa odotuksia. Lisäksi he voivat helpommin lähteä pois, koska heidän etukäteen sijoittamansa rahasumma on pienempi kuin thaimaalaisten poimijoiden. Monet tulevat myös omilla autoillaan Suomeen, joten kotiinlähtö on käytännössäkin helpompaa toteuttaa. Thaimaalaiset poimijat puolestaan tarvitsevat pidemmän poiminta-ajan, jotta pystyvät kattamaan kustannuksensa poimintatyöllä.

Ensimmäiset 92 thaimaalaista poimijaa tulivat Suomeen vuonna 2005 yhden yrityksen kutsumana. Heistä poimintatyöhön osallistui 88 ihmistä. Thaimaalaisille poimijoille myönnetty Schengen-viisumi ja sen nojalla tapahtuva poiminta ei perustu suoraan ulkomaalaislakiin (301/2004, 81§,1 momentti, kohta 4), vaan tuolloin tehtyyn ja sittemmin vakiintuneeseen tulkintaan, että poiminta on mahdollista ilman oleskelulupaa enintään kolmen kuukauden ajan (ks. myös Sulola 2011). Thaimaalaiset poimijat pärjäsivät vuonna 2005 hyvin. Tämän seurauksena muutkin yritykset ryhtyivät suunnittelemaan thaimaalaisten kutsumista Suomeen.

Yritykset olivat huolissaan jo tuolloin siitä, tehtäisiinkö Suomessa verottajan taholta sellainen päätös, että poimijoiden tulkittaisiin olevan työsuhteessa yrityksiin. Tämän takia joukko yrityksiä laati hakemuksen keskusverolautakunnalle, jossa he kysyivät, että jos yritykset hankkivat poimijoita Thaimaasta, niin katsottaisiinko yhtiöiden poimijoille maksamat marjarahat palkaksi, josta pitäisi maksaa lähdevero. Toiseksi yritykset halusivat tietää, olisiko poimijoiden matkanjärjestäjä velvollinen perimään lähdeveroa. Tiivistetysti keskusverolautakunnan ennakkoratkaisussa todetaan, että poimijoille maksetuista suorituksista ei peritä lähdeveroa. Keskusverolautakunta ei voinut kuitenkaan antaa ennakkoratkaisua matkanjärjestäjän osalta kysymykseen ennakkoverosta, koska matkanjärjestäjän olisi pitänyt itse hakea asiaan ennakkoratkaisua. (Keskusverolautakunta 24.5.2006.) Tämän päätöksen jälkeen yritykset uskalsivat laajamittaisesti ryhtyä kutsumaan thaimaalaisia ihmisiä Suomeen marjojen poimintaan.

Kysymys poimijoiden työsuhteesta on ollut ajankohtainen tämän jälkeen, kun monet tahot ovat pohtineet asiaa ja myös ottaneet kantaa sekä puolesta että vastaan. Suomessa viimeisimmän viranomaislinjauksen on tehnyt työ- ja elinkeinoministeriön alainen, riippumaton erityisviranomainen työneuvosto 3.6.2010. Työneuvoston lausunnon mukaan tarkastelun kohteena olleiden thaimaalaisten poimijoiden kohdalla kysymys ei ole työsuhteesta, koska työnantajan ja työntekijän välille ei ole ollut osoitettavissa sopimuksen ehtojen täyttymistä. Toisenlaisen tulkinnan esitti SAK, jonka mielestä työsuhteen tunnusmerkit täyttyivät (SAK ry:n lausuntopyyntö työneuvostolle 3.2.2010). Lapin liitto on ottanut kantaa työsuhteeseen useampaan otteeseen, mutta nämä lausunnot ovat olleet keskenään ristiriidassa: on ollut sekä työsuhteen olemassaoloa puolustavia että tätä näkemystä vastustavia kantoja (Ylitalo 29.5.2009; Lotvonen 1.6.2009).

Ruotsissa puolestaan suhteellisen samanlaisissa olosuhteissa viranomaiset ovat tehneet tulkinnan, että ulkomaalaisten poimijoiden ja yritysten välinen suhde täyttää työsuhteen tunnusmerkit. Ruotsissa on tavanomaista, että poimijoiden työsuhde on henkilöstövuokrausyrityksiin eikä suoraan marjayritykseen. (Wingborg 2011, 26–28.) Työsuhteen muodostumisen kannalta eroavat tulkinnat ovat

osin poliittisia päätöksiä, mutta lainsäädännöllisiäkin eroja on olemassa. Ruotsissa riittää, että maksaa poimijalle niin sanottua palkkioperustaista korvausta (avgiftspliktig ersättning), jotta työsuhdeoletta katsotaan täytyneeksi. Sen todistamista, onko yritys työnantaja lainopillisessa mielessä, ei tarvita (Wingborg 2011, 24). Kysymys on siis selvästi monimutkainen ja Suomessa työlainsäädännön kannalta hieman erilainen asia kuin Ruotsissa. Tähän asiaan liittyy jokamiehen oikeuteenkin kietoutuvia ulottuvuuksia, kysymyksiä yhdenvertaisuudesta sekä niin poimijoiden taloudellisiin mahdollisuuksiin kuin yritysten toimintaedellytyksiinkin liittyviä näkökohtia. Myös yritysten käyttämien poimijoiden koordinaattorien toiminta on elantoon ja toimeentuloon tähtäävää toimintaa, joten heidän asemansa on myös yhteydessä kysymykseen työsuhteesta. Osa suomalaisista yrityksistä pyrkii ottamaan käyttöön, tai ainakin soveltamaan mahdollisuuksien mukaan, ISO 26 000 standardia, joka koskee yritystoiminnan sosiaalista vastuuta. Standardin asettamat ohjeet sisältävät sellaisia piirteitä, että niiden täyttäminen voi olla hankalaa, elleivät poimija ja yritys sovi keskenään poimintaan liittyvistä käytännöistä (ks. <http://www.iso.org>).

Suomessa toistaiseksi vallalla oleva tulkinta yritysten ja heidän maahan kutsumiensa poimijoiden suhteen laadusta ei-työsuhteena rohkaisi siis yrityksiä kutsumaan thaimaalaisia poimintaan Suomeen. Haastattelemiemme yrittäjien mukaan thaimaalaisten kutsuminen on ollut yritystoiminnan kehittämisen kannalta suotuisa ratkaisu. Suomalainen marja-ala on nykyään hyvin kansainvälistä yritystoimintaa, joka on suhdanneherkkä kansainvälisten marjojen hintojen ja satojen vaihtelulle sekä niistä aiheutuville toiminnan kannattavuuteen vaikuttaville tekijöille. Suomen liittyessä Euroopan unioniin ulkomaisten marjojen maahantuonnin rajoittaminen tullipolitiikalla käytännössä loppui. Markkinat siis avautuivat, ja ulkomaisilla marjoilla oli helpommat edellytykset päästä Suomeen.

Marja-alan kannattavuuden ja jatkuvuuden kannalta keskeinen ongelmakohta on siinä, miten turvata raaka-aineen saatavuus riippumatta marjojen vuotuisten sato- tai sisäänostohintojen vaihteluista. Kuten on jo mainittu, suomalaisten poimintainnokkaus on ollut laskussa ja siihen on ollut vaikuttamassa useita tekijöitä, kuten marjoista saatava hinta ja marjasadon määrä. Mitä vähemmän marjoja on poimittavana ja mitä alhaisempi sisäänostohinta, sitä vähemmän suomalaiset poimivat marjoja myyntiin. Muitakin syitä on kuten kaupungistuminen, nuorten vähäinen poimintainnostus ja se, että yksittäisen ihmisen matka marjametsään ei ole kovin kustannustehokasta, jos ajattelee poimivansa marjoja myyntiin. Voi olla myös, että kutakuinkin parhaaseen loma-aikaan sekä syksyn alussa lomien jälkeen harvalla suomalaisella ihmisellä on oikeastaan edes aikaa tai halua viettää metsässä marjoja poimien 10-tuntisia päiviä. Jotta todella houkutteleviin marjarahoihin olisi mahdollisuuksia, niin näin pitäisi pystyä toimimaan pidempään kuin esimerkiksi vain viikon ajan. Marjojen hinta taas ei ole sidoksissa suoraan paikallisiin satonäkymiin, vaan siihen vaikuttaa marjojen satonäkymät paitsi Suomessa myös ulkomailla, kuten esimerkiksi Ukrainassa, Valko-Venäjällä,

Puolassa, Venäjällä ja Kiinassa. Erityisesti mustikan markkinat ovat laajentuneet huomattavasti niiden sisältämien antioksidanttien ja antosyaniinin terveyttä edistävien vaikutusten johdosta.

Yrittäjien mukaan luonnontuotealan yritystoiminnan pitkäjänteisen kehittämisen ei katsota olevan enää mahdollista perustuen suomalaisten marjanpoimintahalukkuuteen, vaan raaka-aineen saatavuus on pyritty turvaamaan tuomalla ulkomaalaisia poimimaan marjoja Suomeen. Tätä voi pitää luonnontuotealan tuotantoteknologisena uudistuksena, sillä sen myötä sekä marjojen poiminta että marjojen teollinen haltuunotto on uudelleen organisoitunut ja tehostunut (Rantanen & Valkonen 2008). Alan yritystoiminta on tämän seurauksena myös tullut vähemmän riippuvaiseksi marjojen satovaihteluille, koska myös huonoina marjavuosina yritysten ostama marjamäärä on pysynyt huomattavan korkeana (ks. Marsi 2010, 33).

Alan yritykset ovat yhä riippuvaisempia ulkomaalaisista poimijoista, ja siksi he puolustavat ulkomaalaisten poimijoiden välttämättömyyttä. Käytäntö on vakiintunut keskeiseksi tavaksi saada marjat tuotantolinjoille. Vuonna 2011 Suomessa toimii kymmenen yritystä, jotka kutsuivat thaimaalaisia poimijoita maahan. Yritysten välillä on paitsi kokoeroa myös eroa yritystoiminnan muodossa. Kaksi yritystä on marjojen ostajia sekä niitä jalostavia ja pakastavia yrityksiä; kolme yritystä, joista kaksi on samoja kuin edellä, puhdistavat ja pakastavat marjoja, ja loput ovat pelkästään roskaisia marjoja myyviä yrityksiä. Näistä osa myy marjansa edellä mainituille yrityksille ja osa myy marjansa ruotsalaisille vastaaville yrityksille. Korvatunturin Marjat/Riitan Herkku, Lapin Liha ja Kiantama ovat marjojen ostajia ja jalostajia. Arctic International, Berex, Kainuun tuote, Marja-Matti ja TMI Petri Lehtiniemi alihankkijoita. Osa näistä on Riitan Herkun alihankkijoita ja osa nykyisen yhdistyneen Lapin Lihan ja Polarican alihankkijoita. Yksi merkittävä marjoja ostava taho on Pakkasmarjat mutta myös muut elintarviketeollisuuden yritykset ostavat lopulta thaimaalaisten poimimia marjoja. Yhden alihankkijan marjat ostaa ruotsalainen yritys. Alihankkijayritykset saavat marjoista pienemmän katteen kuin marjoja puhdistavat ja pakastavat yritykset.

3.1. Marja-alan kehitys Suomessa ja thaimaalaiset poimijat

Marja-alan kasvu on ollut kiinteässä yhteydessä thaimaalaisten poimijoiden panokseen vuodesta 2005 alkaen, kun edellä mainitulle yritykselle tuli 88 thaimaalaista poimijaa Suomeen. Kyseinen yritys oli ostanut Pohjois-Suomesta marjoja puhdistavan laitoksen, ja vuonna 2004 osti paikallisilta marjoja 22 000 kiloa, jotka oli toimittanut 17 paikallista poimijaa. Yrityksen kannalta tämä määrä olisi riittänyt yhdeksi päiväksi tuotantolaitoksen toimintaan, ja yritysjohtajan mukaan vaihtoehdot, joita aluksi mietittiin, olivat lappu luukulle tai konkurssi. Tässä vaiheessa tiedot Ruotsissa olevista thaimaalaisista

poimijoista rohkaisivat ja yritys ryhtyi toimiin, jotta Suomeenkin voisi tulla poimijoita Thaimaasta. Seuraavana vuonna saman laitoksen tarpeisiin 88 thaimaalaista poimi marjoja 384 000 kiloa.

Edellisestä voi päätellä, kuinka merkittävästi thaimaalaiset poimijat ovat marjojen keräämistä yritysten kannalta muuttaneet. Taulukossa 1 on kuvattu poimijamäärät vuosittaisten viisumimäärien mukaisesti, jotka eivät tosin täysin vastaa sitä määrää poimijoita, mitä Suomeen on vuosittain tullut. Suuntaantavina niitä voi kuitenkin pitää, kun pohtii marja-alan yritysten toiminnan laajenemista ja thaimaalaisten poimijoiden merkitystä. Vuonna 2011 thaimaalaisille poimijoille myönnettiin 2398 viisumia. Jos heidän poimimaansa marjamäärää arvioi vuoden 2005 kilomääräkeskiarvon perusteella, niin thaimaalaiset olisivat poimineet 10 464 000 kiloa marjoja vuonna 2011. Vuonna 2011 thaimaalaiset poimivat 7 527 054 kiloa metsämarjoja. Tämä merkitsee keskimäärin 3160 kiloa per poimija. Luvut perustuvat edellä mainittujen yritysten antamiin lukuihin. Vuonna 2010 kuuden yrityksen antamien tietojen perusteella keskimääräinen kilomäärä oli 3061 kiloa. Thaimaalaisten poimijoiden määrä Suomessa on ollut vuonna 2011 suurin tähän mennessä.

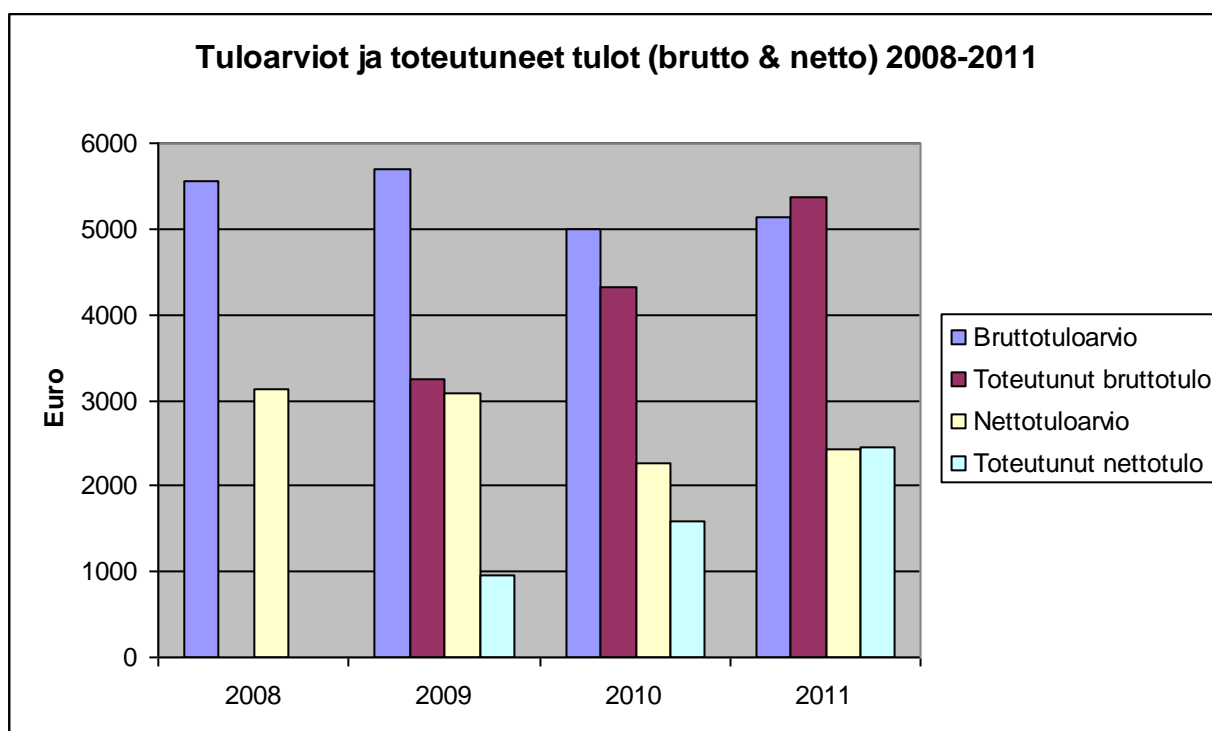

Kuvio 1. Suomen Bangkokin lähetystön suosittamat vuosittaiset viisumimäärät marjanpoimintaan 2005–2011

Vuonna 2011 viisumeja myönnettiin 2398 kappaletta. Luku ei vastaa täysin Suomeen saapuneiden poimijoiden määrää, koska muutamia ihmisiä on jäänyt tulematta, vaikka viisumi onkin myönnetty, mutta luku on lähellä todellisuutta, joka oli 2382. Yhden yrityksen kohdalla Suomeen tulleiden

poimijoiden määrä on selkeästi pienempi kuin mitä lähetystön suositama luku olisi mahdollistanut (suosituksesta täyttyi 77 %), muiden yritysten kohdalla suositusmäärä ja todellinen määrä olivat joko samoja tai todellinen määrä oli vain hieman alempi. Yleisesti näyttää siltä, että vuoden 2010 suhteellisen hyvä satovuosi on vaikuttanut myönteisesti poimijoiden halukkuuteen tulla seuraavana vuonna Suomeen. Yksittäisen yrityksen kohdalla poimijoiden pienempi määrä suhteessa lähetystön suositukseen puolestaan antaa viitteitä siitä, että rekrytointiprosessissa on tapahtunut jotakin epätavallista.

Muutaman yrityksen kohdalla keräyskohteena ovat myös sienet. Toinen on erityisesti keskittynyt tatteihin, ja toinen rouskuihin. Sienisadot ovat samalla tavalla vaikeasti ennustettavia kuin marjasadotkin. Tattivuosi oli vuonna 2011 huono, koska madot vioittivat runsaasti niiden jalkoja. Sienten sadosta poimitaan talteen suhteellisesti paljon pienempi osa kuin marjojen (Moisio 2009), joten sille saralle on mahdollisesti odotettavissa laajentumista, mikäli tarpeelliset markkinat niille muodostuvat. Täteistä valtaosa menee Italiaan, mutta muille sienille vastaavia ulkomaanmarkkinoita ei juuri ole. Thaimaalaisten poimijoiden menestyminen eri vuosina perustuu keskeisesti marjoihin, joten tässä raportissa keskitytään erityisesti niihin. Poimijoiden keskiarvotulot ovat vaihdelleet paljon. Kuviossa 2 on esitetty näitä summia vuosilta 2008–2011. Aikaisemmilta vuosilta vastaavaa tietoa ei ole pystytty systemaattisesti keräämään.

Kuvio 2: Bruttotuloarviot ja toteutunut bruttotulo ja nettotuloarviot ja toteutunut nettotulo 2008–2011

Kuvion 2 esittämät tiedot ovat keskiarvoja useamman yrityksen antamista tiedoista. Ne perustuvat yritysten edustustolle antamiin ennako- ja jälkiselvityksiin. Näiden selvitysten laatiminen perustuu puolestaan ulkoasiainministeriön kausityöohjeen vaatimuksiin. Suurimmassa osassa keskiarvot on laskettu käyttäen kuuden tai seitsemän yrityksen tietoja, yhdessä tapauksessa viiden ja parhaimmassa tapauksessa, eli vuoden 2011 osalta, yhdeksän yrityksen tietoja. Eri yritysten antamat tulostiedot vaihtelevat vuosittain, ja suhteellisen suuriakin eroja on. Ainoastaan yksi yrityksistä on muuttanut merkittävästi arvioitaan poimijoiden tuloista edellisten vuosien tietojen pohjalta. Kuviosta näkee, että jonkin verran laskua arvioissa on tapahtunut, tosin myös vähäistä nousuakin vuodesta 2010 vuoteen 2011 johtuen paremmasta satokaudesta. Jokaisena vuonna keskimääräisten tuloarvioiden ja toteutuneiden tulojen välinen ero on suuri. Poikkeuksen tekee vuosi 2011, jolloin todelliset tulot ylittävät yritysten ennakoarviot. Suurin yksittäinen syy tähän on, että niin mustikan kuin puolukankin hinnat olivat korkeampia kuin aikaisempina vuosina. Joidenkin yritysten kohdalla poimijat ovat keskimäärin poimineet enemmän marjoja kuin vuonna 2010, mutta näin ei ole kaikkien kohdalla. Vuoden 2011 hyvää tulosta selittää eniten kaikkien marjojen edellistä vuotta korkeampi hinta. (Yritysten tiedot marjamäärästä 2011.) Jos olettaa, että keskimääräinen poiminta-aika päivässä on 11 tuntia ja poimintapäiviä 60, niin silloin keskimääräinen bruttotuntiansio on ollut 8,1 euroa/tunti tunnissa. Keskimääräinen nettotuloansio samana vuonna 2011 on ollut puolestaan 3,7 euroa/tunti. Poimintakausi 2011 sujui suhteellisen hyvin. Vain muutamia auto-onnettomuuksia tapahtui, mutta mikään niistä ei ollut vakava. Muutamia ihmisiä joutui lähtemään henkilökohtaisista syistä takaisin Thaimaahan kesken kauden. Muutamia poimijoita ja leirin muuta henkilökuntaa lähetettiin takaisin, kun he jäivät kiinni yrityksen omaisuuden varastamisesta ja sen myymisestä toisaalle. Vain yksi poimija sai vakavamman sairauskohtauksen metsässä, mutta selvisi onneksi hengissä. Yhdessä tapauksessa yritysjohtaja ja koordinaattori riitautuivat kesken kauden, ja koordinaattori joutui lähtemään tehtävästään pois. Tapahtumaan liittyi poimijoiden rahoituksessa ja sen ehdoissa ilmenneitä epäselvyyksiä.

Erityisesti huono satovuosi saa aikaan sen, että ennakoarviot menevät pahasti metsään suhteessa todellisiin ansioihin. Mutta myöskään tavallisen satovuoden kohdalla arviot ja todelliset ansiot eivät kohtaa. Erot näiden välillä ovat niin silmiinpistäviä, että tuloarvioiden laadintaa on jatkossa parannettava siten, että ne vastaavat paremmin todellisuutta. Erityisen ongelmallisia harhaanjohtavat tuloarviot ovat siksi, että näiden pohjalta potentiaalisille poimijoille voi muodostua varsin virheellinen kuva siitä, millaisia tuloja Suomesta on odotettavissa. Osa koordinaattoreista on käyttänyt näitä lukuja poimijoille esittämiensä arvioiden pohjana, osa puolestaan arvioi tuloja alakanttiin. Esimerkiksi yksi koordinaattori on sanonut poimijoille, että nettotulot ovat 45 000 ja 50 000 bathin välillä (1071–1190

euroa) (KH001).² Yksi yrittäjä puolestaan oli kertonut koordinaattorille, että edellisen vuoden keskiarvotietoja (2010) ei pidä käyttää, koska vuosi oli ollut poikkeuksellisen hyvä (YH001). Joka tapauksessa on selvää, että jokainen alalla useamman vuoden toiminut rekrytoija tietää omien poimijoidensa ansiot sekä henkilökohtaisella tasolla että keskiarvoina ja halutessaan tarkemminkin, kuten keskihajontana. Kysymys siitä, miten tarkasti tämä tieto välittyy potentiaalisille poimijoille, on merkittävä, koska eri vuosina toteutuneet tulot antavat luotettavamman kuvan poimintamatkan taloudellisista reunaehdoista kuin yhteen vuoteen perustuvat arviot. Tämän näkee kuvion tiedoista selvästi.

Keskeisin ehdotus tämän asiantilan parantamiseksi on se, että poimintamatkaa harkitsevilla täytyy olla käytössään tietoa aiempien vuosien todellisista tuloista vähintäänkin keskiarvotietoina ja useamman vuoden ajalta, jotta he pystyvät arvioimaan hyvän ja huonon marjasadon vaikutuksia jo ennen kuin tekevät päätöksen lähtemisestä poimijaksi. Riittävää ei siis ole se, että poimintatulojen ennakoarviointi perustuisi esimerkiksi edellisen vuoden lukuihin, koska silloin edellisen vuoden hyvä satokausi antaisi liian ruusuisen kuvan ansaintamahdollisuuksista, mutta myös päinvastoin. Marjoista maksettava hintakin vaihtelee vuosittain. Vuonna 2011 hinnat ovat olleet edellistä vuotta selvästi korkeampia, mutta hinnat voivat myös laskea. Tältä osin ennakoarviointi on myös vaikeaa, koska marjojen sisäänostohintoja ei ole vielä päätetty, kun rekrytointiprosessi on jo käynnissä Thaimaassa.

Yritykset ovat jossakin määrin muuttaneet vuosittain ennakoarvioidensa lukuja. Tämä on nähtävissä vuoden 2010 ja 2011 lukujen kohdalla siten, että vuoden 2010 hyvä satokausi on vaikuttanut yritysten antamiin ennakoarvioihin kasvattaen niitä verrattuna vuoden 2010 ennakoarvioihin. Huonon satokauden todelliset tulot ovat alentaneet jossakin määrin yritysten arvioita poimintatuloista, joka on nähtävissä, kun vertaa vuoden 2009 todellisia tuloja vuoden 2010 ennakoarviokeskiarvoon. Osin arvioiden korjausliikkeet ovat tapahtuneet viiveellä. Vuosi 2008 oli aika huono marjavuosi, mutta vuoden 2009 ennakoarvioissa se ei kuitenkaan vielä näy. Kaikkia yrityksiä koskevat keskiarvotiedot voisivat olla riittävä tarkkuus, jolla viranomaiset voisivat tietoa jakaa. Yksittäisen yrityksen puolestaan pitää kertoa omalta kohdaltaan toteutuneista ansioista siten, että poimintamatkaa harkitsevat pystyvät arvioimaan ottamaansa riskiä sekä hyvän että huonon satovuoden tilanteen pohjalta. Tämän lisäksi on tarpeen miettiä sitä, miten viranomaiset voivat varmistua, että tällainen tieto kulkee yrityksestä heidän rekrytoijalleen ja edelleen ihmiselle, joka harkitsee poimijaksi ryhtymistä.

---

² Euron ja bathin kurssisuhteena on raportin kaikissa luvuissa käytetty 1:42, vaikka kurssivaihtelua eri vuosina on tapahtunut.

Thaimaan työvoimaviranomaiset ovat myös ottaneet esille sen, että erityisesti uusien poimijoiden pitäisi selvästi olla tietoisia työskentelyolosuhteista ja niistä ongelmista, joita poimintatyössä on aikaisemmin tapahtunut. Thaimaan työvoimaviranomaisten ja Suomen suurlähetystön välisessä tapaamisessa esitetty Thaimaan työministeriön viranomaisasiakirja ehdotti, että poimijoiden pitäisi allekirjoittaa dokumentti, josta käy ilmi, että poimijat ovat olleet hyvin informoituja ja tietoisia poimintamatkaan liittyvistä riskeistä (DAB 2011). Thaimaan viranomaiset ovat myös tiedottaneet provinssiensa väestöä siitä, että huijarikoordinaattoreita voi olla liikkeellä ja että ihmisten ei pitäisi maksaa minkäänlaisia maksuja, joista ei jää dokumentteja maksajan haltuun (TV005).

Kuvion 2 sisältämät tiedot olisivat tuloarvioiden esittämisen kannalta käyttökelpoisia, jos niistä poimitaan toteutuneiden tulojen luvut. Tämän lisäksi vuosittaiset tappioprosentit olisivat hyödyllistä tietoa poimintamatkaa harkitsevalle ihmiselle, koska niidenkin vaihtelu on huomattavaa eri vuosina. Täsmällisiä lukuja eri vuosien tappioprosenteista on vaikea antaa, mutta joitakin tietoja niistä on. Tietoja on saatu sekä yrityksiltä että viranomaisraporteista ja heidän keräämistään tiedoista. Vuonna 2007 neljän eri yrityksen keskiarvo oli 13,8 %. Vuoden 2008 luku on 26,7 %, joka perustuu kolmen yrityksen tietoihin. On luultavaa, että monen muunkin yrityksen kohdalla tappioprosentit olivat tuona vuonna korkeat. Vuonna 2009 viiden yrityksen vastaava keskiarvo oli 13,4 %. Vuosi 2010 oli parempi ja tappioprosentti oli vain 2 %. Tämä keskiarvo perustuu myös viiden yrityksen tietoihin. Vuoden 2011 tappioprosentti oli 0,3 %. Varsinkin aikaisempien vuosien lukuihin pitää suhtautua suuntaa-antavina, koska niiden tietopohja on osin vaihteleva raportointitavoista ja yritysten tilastoinnista johtuen. Vertaamalla tappioprosentteja kuvion 2 esittämiin keskiarvotuloihin, ne näyttävät samansuuntaisilta. Voidaan myös päätellä, että vuosi 2008 on ollut toteutuneiden brutto- ja nettotulojen suhteen vielä vuotta 2009 huonompi.

4 Rekrytointiprosessit Thaimaasta Suomeen

Thaimaalaiset poimijat tulevat Suomeen suomalaisten yritysten kutsumina, mutta eivät täysin omatoimisesti. Yritysten ja poimijoiden välillä toimii tahoja, joille poimijoiden välittäminen on liiketoimintaa: välittäjä myy palveluja sekä yrityksille että poimijoille. Heitä kutsutaan koordinaattoreiksi. Käytännöt eri koordinaattorien kohdalla vaihtelevat, mutta yleinen käytäntö on se, että yrityksillä on yksi tai useampi nimetty koordinaattori, jotka pääpiirteissään hoitavat poimijoiden rekrytointiprosessia. Koordinaattorit huolehtivat Suomessa myös yrityksen poimintaleireistä ja niiden toiminnasta. Thaimaalaisen poimijoiden aseman ja toiminnan ymmärtämisen kannalta keskeistä onkin ymmärtää yhtäältä poimijoiden rekrytointiprosessi, ja toisaalta poimijoita välittävien tahojen toiminta sekä Suomessa että lähtömaassa.

Tässä kappaleessa tarkastelun kohteena on poimijoiden rekrytointi sekä siihen liittyvät tekijät. Poimijoiden rekrytointiprosessi Thaimaassa on tarpeen jakaa kahteen osaan. Suomen Bangkokin suurlähetystön toiminnan luonne ja periaatteet ovat omanlaisensa prosessi. Poimijoiden koordinaattorien ja poimijoiden välinen rekrytointiprosessi on taas edellisestä erillinen tapahtuma. Ne ovat osin toisiinsa kytkeytyviä prosesseja, mutta myös poimijoita kutsuvilla yrityksillä on molemmissa tietynlaiset roolit.

4.1. Suomalaisien viranomaisprosessit ja rekrytointi

Vakiintunut tapa thaimaalaisten poimijoiden kutumisessa on, että poimijoita haluavat yritykset toimittavat Suomen Bangkokin lähetystölle niin sanotun ennakkoselvityksen, josta käy ilmi yrityksen toive kutsuttavien poimijoiden lukumäärästä sekä joukon muitakin tietoja, kuten koordinaattorien yhteystiedot ja muita poimintatyöhön liittyviä asioita (Kausityönteko viisumivelvollisista maista 2011).

Ennakkoselvitystä varten esitettävät tiedot ovat muuttuneet jonkin verran vuosittain, mutta ennakkoselvitys on kuitenkin ollut keskeinen tapa, jolla viranomaiset ovat arvioineet yritysten kykyä toimia poimijoiden kutsujina. *Kausityö viisumivelvollisista maista* -ohje julkaistaan vuosittain alkuvuodesta, missä kerrotaan mitä tietoja yrityksiltä, koordinaattorilta ja poimijoilta tullaan edellyttämään, samoin määritetään jälkiselvitykseen haluttavia tietoja. Tämän lisäksi Suomen Bangkokin suurlähetystö kertoo sivuillaan, mitä asioita yritysten pitää ilmoittaa ennakkoselvityksessä, esimerkiksi kutsuttavien poimijoiden määrä ja poiminta-ajankohta.

Vuodesta 2010 alkaen kausityöohjeessa on ollut määräys, että poimijat eivät saisi jäädä tappiolle poimintakauden aikana tekemästään työstä. Vuoden 2010 kausityöohjeen määräyksessä viitataan vähemmistövaltuutetun antamiin suosituksiin. Vuonna 2009 tällaista vaatimusta ei vielä esitetty. Mekanismi poimijoiden tappioiden estämiseksi on tällä tavalla olemassa, jos ohjetta tarkasti noudatetaan. Virallinen mekanismi tämä ei kuitenkaan ole, vaan se vaatii lähetystöltä toimenpiteitä ja seuranta heille annettujen tietojen pohjalta. Ohjeessa ei myöskään mainita mitään seurauksista, joita voi yritykselle olla, jos ohjetta ei noudateta poimintakauden lopuksi. Yhtenä vuonna kaikkien yritysten mahdollisia poimijamääriä on laskettu (2010) mitä ilmeisimmin johtuen kahden peräkkäisen huonon vuoden seurauksista ja ehkä kasaantuneista rekrytointiprosessien ongelmista. Aikaisempina vuosina Suomen Bangkokin lähetystöön tulleet valitukset ovat aiheuttaneet sellaista, että suositusmäärät eivät ainakaan ole kasvaneet. Tällainen säätely on myös tarpeellista, mutta toisaalta yritystoiminnan kannalta se on ongelmallistakin, koska jos huonot marjavuodet ja niistä aiheutuneet ongelmat laskevat poimijamääriä, niin seuraava vuosi saattaakin olla hyvä marjavuosi, jolloin aiempi, suurempi

poimijamäärä olisikin tarpeellinen. Tätä yhtälöä voi olla vaikea ratkaista, jos poimijamäärien lasku tai nousu perustuu satovuoden tulokseen.

Vuoden 2011 yritysten ennakkoselvityksissä kysymykseen mahdollisten tappioiden korvaamisesta ottaa kantaa varsinaisesti neljä yritystä yhdeksästä. Kukaan ei suoraan lupaa kattaa poimijoiden tappioita. Yksi yritys toteaa, että jos ongelmallinen (ilmeisesti tarkoittaa poimijan kunnan ja motivaation kannalta ongelmallista) poimija on päässyt joukkoon, niin hänet (tarkoittanee tappioita) ”hoidetaan yhteisesti”. Toinen yritys puolestaan sanoo pyrkivänsä kompensoimaan mahdolliset tappiot auto-, ruokailu- ja majoituskustannusten kautta. Kolmas yritys toteaa, että jos poiminta keskeytyy sääolosuhteiden johdosta, niin silloin vastataan siitä, että poimijoille ei aiheudu ylimääräisiä kuluja poimintatyön ollessa keskeytynyt. Yritys siis silloin minimoi poimijoiden Suomessa olosta aiheutuvia kuluja, jos sato jää oletettua heikommaksi, mutta normaalien sato-olosuhteiden vallitessa ei helposti korvata yksittäisille poimijoille syntyviä tappioita täydellisesti. Neljäs yritys sanoo käsittelevänsä mahdolliset tappiokysymykset tapauskohtaisesti Thaimaan työministeriön kanssa. (ennakkoselvitykset 2011.) Osa yrityksistä siis ei ole mitenkään ottanut kantaa viranomaisten kausityöohjeen määrittämiseen siitä, onko yrityksen pystyttävä kattamaan poimijoiden ”kustannukset siten, ettei poimija jää Suomessa työskentelyn jälkeen tappiolle” (Kausityö viisumivelvollisista maista 2011). Mikään yritys ei takaa täydellistä tappioiden kattamista, jota kausityöohje edellyttää. Aikaisempina vuosina yritykset ovat kertoneet viranomaisille, että normaalin satotilanteen vallitessa tappioita ei pääsääntöisesti kateta (Marjanpoiminta v 2008).

Yritykset ovat kertoneet kattaneensa erityisesti huonoina vuosina poimijoiden tappioita, mutta tarkkaa tietoa ei ole, miten laajamittaista tämä toiminta on ollut. Niin sanottujen turisteina poimimaan tulleiden tappioita eivät yritykset ilmeisesti ole kovinkaan halukkaita korvaamaan ollenkaan. Ainakin yksi yritys pohtii tapauskohtaisesti sitä, katetaanko poimijan tappiot vai ei, ja ratkaisu perustuu heidän tietoihinsa poimijan aktiivisuudesta ja muista asiaan liittyvistä seikoista (KH007). Yritysten välillä on eroja siinä suhteessa, kuinka on toimittu, mutta kaikilta osin ei ole vielä tietoa kaikkein yritysten käytännöistä tällaisten ongelmien suhteen. Aiempina vuosina osa tappioiden sovitteluprosesseista tapahtuu Thaimaassa poimijoiden ja koordinaattorien välillä, ja osassa tapauksista Thaimaan viranomaisetkin ovat osallistuneet sovitteluprosesseihin (TV004).

Yritykset ovat lähettäneet ennakkoselvityksensä helmikuussa, jonka jälkeen lähetystö tarkistaa yritysten taustoja ja ennakkoselvitysten tietoja. Sekä kausityöohje että ennakkoselvitysten sisällöt ovat muuttuneet vuosien varrella tarkemmiksi. Eri yritysten laatimat ennakkoselvitykset eroavat toisistaan, ja osa ennakkoselvityksistä antaa harhaanjohtavaa tietoa, joista keskeisin on arvio brutto- ja nettoansioista. Suomen Bangkokin lähetystö ei kuitenkaan ole systemaattisesti kerännyt tietoa

poimijoiden valituksista poimintakausien jälkeen eikä niiden määriä ja tapausten yksityiskohtia ole kirjattu tai tilastoitu (SV004). Ongelmatapauksia ei myöskään ole seurattu siten, että olisi tietoa siitä, miten Thaimaassa ongelmatapaukset on ratkottu. Tällaisia mekanismeja olisi ehkä tarpeen systematisoida, joiden periaatteet voitaisiin sitten myös kertoa yrityksille ennako- ja jälkiselvitysohjeissakin. Toiseksi ei ole selvää, millä tavalla viranomaisten tietoon tulleet yritysten ja koordinaattorien ongelmalliset toimintatavat ovat vaikuttaneet yrityskohtaisiin kiintiömääriin. Tällaisia yritystoiminnan ja koordinaattorien toiminnan arviointia olisi mahdollista kehittää siten, että epäasiallisesta toiminnasta on kielteisiä seurauksia yrityksille ja koordinaattoreille, ja että näiden toimenpiteiden perusteet olisivat selkeästi määriteltyjä.

Poimintakauden jälkeen yritykset lähettävät Suomen Bangkokin lähetystölle raportin kuluneesta poimintakaudesta. Tätä kutsutaan jälkiselvitykseksi. Näiden raporttien tietoja edustuston viranomaiset ovat verranneet ennakkoselvitysten tietoihin, ja tämänhetkisen ohjeen nojalla ennako- ja jälkiselvitysten väliset selvittämättömät ristiriidat ovat yksi peruste harkita viisumien myöntämistä yritysten kutsumille poimijoille. Erityisesti yritysten laatimat jälkiselvitykset ovat toimineet keskeisenä tiedon välittämisen kanavana viranomaisille, koska niissä on tuotu esille poimintakauden eri tapahtumia, joista sitten on voitu keskustella ja miettiä myös tarpeellisia kehittämistoimia. Ulkoasiainministeriön virkamiehet ja yritysten edustajat ovat tavanomaisesti tavanneet poimintakauden jälkeen, jolloin sekä on voitu keskustella jälkiselvityksissä ilmenneistä asioista sekä keskustella myös seuraavaan kauteen liittyvistä asioista. Näistä yritysten kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat olleet, minkälaisia mahdollisia muutoksia aiempiin rekrytointikäytäntöihin on tulossa ja onko kutsuttavien poimijoiden määrään tulossa muutoksia. (SV001.) Kausityöohjetta viisumivelvollisista maista, jossa siis kerrotaan, mitä tietoja ennako- ja jälkiselvitysten tulee sisältää, on muutettu vuosien varrella, kun on haluttu yrityksiltä joko tarkempia tietoja tai haluttu muuttaa aiempia käytäntöjä. Näiden lisäksi yritykset ja heidän koordinaattorinsa ovat tavanneet lähetystön virkailijoita Bangkokissa ja käyneet läpi erityisesti Thaimaassa tapahtuvan rekrytinnin puolia.

Sen jälkeen, kun lähetystö on arvioinut ennakkoselvityksiä, on se ilmoittanut kullekin kutsujataholla suosittlemansa viisumimäärän, jota yrityksen toivotaan seuraavan. Ministeriön mukaan kysymys ei ole kiintiöstä, vaan yrityksille kerrottu määrä pohjautuu lähetystön käytettävissä oleviin voimavaroihin sekä arvioihin yritysten kyvystä tarjota kunnolliset olosuhteet poimijoille Suomessa. Viranomaiset ovat edellyttäneet myös, että suomalainen kutsujataho on marja-alalla toimiva yritys ja taloudellisesti vakavarainen (Kausityö viisumivelvollisista maista 2011).

Käytännössä tämä on tarkoittanut esimerkiksi sitä, että yritykselle, jonka toimialaksi oli lisätty poiminta aiempien toimialojen ravintola-alan ja thai-hieronnan lisäksi, ei ole katsottu täyttävän edellä mainittuja

kriteereitä, varsinkin kun poimijoiden majoitus oli tarkoitus järjestää samassa kiinteistössä missä ravintolan ja thai-hierontapaikan kanssa. (Suomen Bangkokin suurlähetystön arkisto-aineisto) Kielteisen päätöksen taustalla lienee epäily siitä, että kutsutut poimijat olisivat saattaneet tehdä toisenlaistakin työtä Suomessa, jos heille Schengen-viisumi olisi myönnetty. Laittoman maahantulon sekä laittoman työnteon riskit lienee arvioitu korkeammaksi tällaisissa tapauksissa. Viranomaiset siis arvioivat viisumien myöntämisen yhteydessä laittoman maahantulon riskiä, ehkä myös ihmiskauppaan liittyviä ulottuvuuksia. Thaimaalaisia poimijoita ei ilmeisesti ole mennyt muihin EU-maihin laittomiksi siirtolaisiksi, mutta joidenkin toisten Schengen-viisumin saaneiden kansalaisryhmien kohdalla tällaista on joskus tapahtunut (YH003). Kun ihminen hakee viisumia Suomeen, hän ei saa tehdä Suomessa muuta kuin mitä viisumissa on sanonut tekevänsä. Asiaa on tosin hankala valvoa, mutta jos poimijaksi tuleva ihminen tekisikin todellisuudessa töitä esimerkiksi edellä mainitussa ravintolassa, rikkoisi hän perusteita, joilla hän on viisumia hakenut. Ravintolatyön tekeminen vaatisi aina työntekijän oleskeluluvan, kuten monet muunlaisetkin työt, joita ei ole erityisesti sallittu ulkomaalaislaissa.

Tämä käytäntö on viranomaisten toiminnassa tiukka, ja sitä valvotaan mahdollisuuksien mukaan. Asian hyvä puoli on se, että lähetystö arvioi tarkasti yritysten toimintaa, ennen kuin heille annetaan lupa kutsua poimijoita Suomeen. Huonona puolena voi pitää sitä, että menettely on jäykkä, jolloin poimijoille ei ole mahdollista järjestää vaihtoehtoisia ansaintamahdollisuuksia, jos marjasato on surkea. Tällainen kuitenkin vaatisi myös suunnitelmallisuutta ja laajemminkin marja-alan toiminnan logiikan muuttamista ennakkoon, koska tällaiset vaihtoehdot eivät ilmaannu itsestään. Yksi suomalainen viranomainen ehdotti, että marjatiiloilla tapahtuvaa poimintatyötä, esimerkiksi mansikanpoimintaa, voitaisiin yhdistää suunnitelmallisesti, jolloin poimijat ensin poimisivat työsuhteessa puutarhamarjoja ja tämän jälkeen metsämarjoja (SV001). Ainakin yksi yritys on aikaisempina vuosina toiminut näin, mutta vuonna 2011 tällaista ei tapahtunut. Näiden yhdistämisessä on ilmennyt ilmeisen paljon ongelmia, joista keskeinen haaste on ollut useamman yrittäjän vastuiden jakamisen kysymykset. Nythän yhden yrityksen pitää vastata kutsuttavasta, jolloin kahden toimijan kohdalla vastuunjako voi olla käytännössä vaikea toteuttaa.

Vaikka lähetystön yritys kohtaista suositusta kutsuttavien poimijoiden määrästä ei virallisesti kutsuta kiintiöksi, niin monet muut tahot puhuvat asiasta termillä kiintiö. Järjestely on samalla tavalla vakiintunut käytäntö kuin mitä ulkomaalaislain edellä mainittujen pykälienkin tulkinta on. Taulukossa 1 on esitetty Suomen Bangkokin lähetystön antamat suositukset yritysten marjapojimijoiden kohdalta kokonaisuudessaan. Nämä luvut eivät vastaa tarkalleen Suomeen saapunutta poimijamäärää, koska aina käy niin, että osa yritysten kutsumista poimijoista ei tule Suomeen. Syitä tähän on monia. Poimintamatkaan ei kenties sittenkään ole löytynyt rahoitusta, ihminen tai hänen läheisensä on

saattanut sairastua, henkilölle ei ole myönnetty syystä tai toisesta viisumia Suomeen tai sitten poimijaksi rekrytoitu ihminen on tullut toisiin aatoksiin eikä enää haluakaan lähteä Suomeen.

Vuosien varrella ollut sellaisia tapauksia, että poimintamatka on kaatunut yrityksen koordinaattorin rekrytoinnissa tapahtuneisiin ongelmiin (YH003; YH004). Välillä on ollut myös tapauksia, joissa yritykset ovat saaneet selville, että koordinaattorin lisäksi ja tämän asiasta tietämättä, poimijoiden rekrytoinnin taustalla on epäilty olevan henkilöstövuokrausta tai muuta epäilyttävää ylimääräistä välitystoimintaa (Ulkomaalaiset metsämarjanpoimijat Suomessa 2009). Tällaisten poimijaryhmien saapuminen Suomeen on usein estetty, sillä viranomaisohjeiden mukaisesti vuokratyövoimaa saa käyttää kausityössä viisumivelvollisista maista. (Kausityönteko viisumivelvollisista maista 2011) Ajoittain on kuitenkin pohdittu, voisiko henkilövuokrausyritys välittää Schengen-viisumin omaavia poimijoita (UM-muistio 24.9.2009). Tätä on pohdittu mahdollisena ratkaisuna ylisuuriin rekrytointikuluihin sekä kohtuuttomiin lainakustannuksiin. Ruotsissa tällaisten henkilöstövuokrausyritysten toimintaan on liittynyt varsin paljon epäselvyyksiä ja Suomeakin korkeampia rekrytointikustannuksia (TLCH001; TV001), mikä on vähentänyt suomalaisten viranomaisten kiinnostusta asiaa kohtaan, myös suomalaiset yritykset pitävät tällaisten yritysten käyttämistä huonona ajatuksena (YH004; YH005). Poimijoiden kutsumisen taustalla Thaimaasta henkilöstövuokrausyrityksiä on ollut ajoittain, mutta sitä, kuinka paljon tällaisia kaikkinsa on ollut, on vaikea arvioida. On luultavaa, että osa tapauksista jää pimentoon varsinkin silloin, kun poimijan ansiotaso on positiivinen. Koordinaattorien toiminnan kannalta tällä asialla on merkitystä heidän lainsäädännöllisen asemansa kannalta Thaimaassa, koska tällä hetkellä koordinaattoreita ei koske rekrytointiyrityksien toimintaa määrittävä lainsäädäntö. Rekrytointiyritysten pitää Thaimaan lain mukaan maksaa takuusummaa, joista voidaan ongelmatilanteissa korvata poimijoiden kärsimiä tappioita. Tällaista vaatimusta koordinaattoreihin ei voida kohdistaa.

Samoin poimijoiden rekrytointi Thaimaassa on vaikeampaa silloin, kun Suomessa on edellisenä vuotena ollut huono sato ja poimijoilla tästä aiheutuneita ongelmia (TV001; YH005; KH004a). Tieto tällaisesta leviää Thaimaassa monia kanavia pitkin, ja se saa ihmiset suhtautumaan varauksellisesti poimintamatkan kannattavuuteen ja mielekkyyteen. Poimijamäärien kasvu on ollut maltillista, ja kiintiöitä on myös tarkistettu vuosittain, jos lähetystö on havainnut yritysten ja välittäjien toiminnassa puutteita ja ongelmia. Thaimaalaisten poimijoiden määrä Suomessa 2011 oli runsas 2300. Tämä määrä on lähellä sitä, mitä Ruotsissa thaimaalaisia poimijoita oli vuonna 2011, kun yritysten velvollisuuksia ja vastuita yritystoiminnan osalta kiristettiin (Wingborg 2011). Ruotsiin työluvan poimintaan sai thaimaasta 2280 henkilöä ja Bangladeshista 190 henkilöä (Wingborg & Fredén 2011, 7) Tämä antaa aihetta pohtia, mikä thaimaalaisten poimijoiden määrä voi olla suurimmillaan Suomessa.

Tämä liittyy läheisesti siihen, minkälainen kokonaismäärä kaupallisesti marjoja poimivia ihmisiä Suomeen ylipäätään vuosittain mahtuu, jotta poimijoilla yhä säilyy mahdollisuus ansaita rahaa.

Marjojen poiminnan tehostaminen lienee mahdollista vain tiettyyn rajaan asti, eikä läheskään kaikkia marjoja ole mahdollista poimia talteen poimijoiden ja yritysten kannalta taloudellisesti kannattavalla tavalla. Arktiset Aromit ry:n arvion mukaan marjojen talteenotto on mahdollista kaksinkertaistaa nykyisestä noin 40–45 miljoonasta kilosta ilman, että muodostuu ympäristö- tai muita ongelmia (Moisio 2009). Olli Saastamoinen (2011) puolestaan arvioi, että taloudellisten reunaehtoien puitteissa poimintamäärät voisi olla mahdollista puolitoistakertaistaa. Ruotsissa, jossa vuonna 2011 oli suunnilleen sama määrä työsuhteessa olevia poimijoita kuin Suomessa thaimaalaisia eli noin 2200, yksi alalla toimiva yritys arvioi, että poimijamäärän voisi tuplata, jos poiminta-alueeksi otetaan koko Ruotsi (Wingborg & Fredén 2011, 16). Poimijamäärän kasvattamiseen sisältyy huomattavia riskejä. Esimerkiksi vuonna 2008 yritykset olivat toivoneet noin 4000 thaimaalaista poimijaa Suomeen. Vuosi 2008 oli puolestaan erittäin huono, jolloin huomattava osa jo vajaasta 2000 thaimaalaispoimijasta jäi tappiolle.

Vaikka tämä raportti keskittyykin thaimaalaisiin poimijoihin, niin monesta muusta maasta on ollut ja on yhäkin poimijoita Suomessa. Suomeen tulee poimijoita ainakin Venäjältä, Valko-Venäjältä ja Ukrainasta. Aiemmin poimijoita on ollut myös Mongoliasta ja Vietnamista. Thaimaan osalta suurin osa poimijoista tulee Koillis-Thaimaasta, Isanista. Chaiyaphumin provinssista on tullut suurimmat poimijamäärät, muita provinssieja ovat olleet Nhong Bua Lamphu, Nakorn Ratchaseema, Udon Thani ja Leoi (tieto vuodelta 2009). Poimijoita tulee myös muilta alueilta, kuten Thaimaan vuoristoisesta pohjoisosasta ja joskus Bangkokistakin. Isanin alueelta tulevia poimijoita pidetään yleisesti parhaina. Tietojemme mukaan yksi keskeinen poimijoita lainottava pankki, BAAC suhtautuu nihkeästi toisilta alueilta kuin Isanista lähtevien poimijoiden lainoittamiseen (viite).

Suomen Hanoiin suurlähetystö Vietnamissa päätti vuoden 2008 lopussa, että toistaiseksi marjojen poimintaan ei annettaisi viisumeita, koska poimijoilla oli runsaasti ongelmia ja tulotkin jäivät odotettua pienemmiksi. Viisumihakemukset kuitenkin käsiteltäisiin, mutta hyvin tiukalla seulalla. (Luonnonmarjapoimijoille ei viisumeita Vietnamissa.) Tämän lisäksi on ollut todisteita Vietnamista Eurooppaan suuntautuneesta järjestäytyneestä, rikollisesta ihmiskaupasta, jolla on ollut vaikutusta Suomen Hanoiin lähetystön tekemässä päätöksessä (SV002). Poimijoiden rekrytoinnissa oli ollut ongelmia, kuten esimerkiksi, että poimijan oli pitänyt tehdä 3000 dollarin takuutalletus rekrytointifirmalle, joka toimi henkilöstövuokrausyrityksenä. Takuutalletuksesta ei kerrottu mitään Suomen edustustolle. Erinäiset kustannukset Suomessa olivat myös suhteellisen korkeita. Näiden asioiden yhteisvaikutus vuoden 2008 huonon sadon kanssa johti siihen, että sadasta poimijasta vain

neljä pääsi voitolle. Sekä Suomen Hanoi suurlähetystö että Vietnamin Helsingin suurlähetystö pyrkivät vaikuttamaan yrityksiin, jotta ne olisivat kohtuullistaneet poimijoiden taloudellisia tappioita. Marjayritykset eivät olleet tällaista tehneet, joten kaikki taloudelliset tappiot jäivät poimijoille. (Luonnonmarjapojimijoille ei viisumeita Vietnamin.) Paras poimija oli poiminut noin 800 kiloa mustikoita ja reilu 480 kiloa puolukoita, yhteensä noin 1290 kiloa. Poimintatulo oli noin bruttona 2100 euroa. Muiden poimijoiden poimintamäärät olivat tästä alaspäin pienemmän poimintamäärän ollen vain noin 320 kiloa (Poimijatilasto 2008). Ei ole siis ihme, että Suomen Hanoi lähetystö totesi vuodesta 2008, kun vietnamilaisia oli ensimmäistä kertaa suurempi ryhmä, että ”(k)okeilu ei olisi voinut epäonnistua pahemmin (Luonnonmarjapojimijoille ei viisumeita Vietnamin).

Tiedossamme ei ole thaimaalaisten poimijoiden marjamääriä vuodelta 2008, joten vietnamilaisen tulosta voi verrata vain toisiin vuosiin. Vuosi 2009 oli myös huono marjavuosi, joten käytämme tässä sitä vertailukohtana yhteen thaimaalaiseen poimijaryhmään. Edellä mainittu paras poimija olisi ollut vuoden 2009 thaimaalaisten poimijoiden joukossa sijalla 362/372. Tämän nojalla on varsin todennäköistä, että vietnamilaisen poimijoiden ryhmä on ollut kokematon poimintatyöhön. Kun rekrytoinnissa ja sen ehdoissa on ollut epäselvyyksiä ja tämän lisäksi huono satovuosi, niin tilanne poimijan kannalta on helposti tappiollinen. Tiedossamme ei ole, miten yritys vastasi Vietnamin Helsingin lähetystön pyyntöön kohtuullistaa poimijoiden kärsimiä tappioita, vai vastasiko siihen ollenkaan. Thaimaan kohdalla mikään yritys ei ainakaan vuonna 2007 korvannut poimijoille aiheutuneita tappioita, jonka seurauksena suomalaiset viranomaiset totesivat, ettei viisumimääriä voida ainakaan nostaa, ja samalla tuotiin ilmi huoli, että marjojen poiminnasta on tulossa ongelmallinen liitetoimintamuoto, jota kukaan ei valvo (Kausityöntekijöiden rekrytointi Thaimaasta vuonna 2008).

Huono satovuosi aiheuttaa tietysti ongelmia myös yrityksille, ja voi hyvin olla, että yritysten talous ei kestäisi sellaista satovuotta, jossa vain 4 % poimijoista pääsisi voitolle. Tämä kysymys palautuu yrittäjäriskiin, jonka jakautumisen Suomen Hanoi lähetystö arvioi poimijoiden kannalta kohtuuttomaksi ja teki siitä johtopäätöksen, että vietnamilaisia poimijoita ei yritysten pitäisi Suomeen kutsua ollenkaan. Hyvä vuosi ei olisi yritysten kannalta ongelmallinen joidenkin poimijoiden tappioiden kattamisessa, mutta huono vuosi voi olla peräti mahdoton yritysten talouden kannalta. Hyvänä vuotena suomalaisten yritysten kannalta ruotsalainen takuupalkkajärjestelmäkin olisi vaikutuksiltaan olematon. Näin ainakin oli vuonna 2011 yhden ruotsalaisen yrityksen kohdalla, koska kaikki poimijat olivat ylittäneet poimimalla takuupalkkarajan (YH002). Jollakin tavalla hyvän ja huonon vuoden välistä ongelmaa yritystalouden kannalta pitäisi pystyä järjestämään niin, että poimijat pärjäisivät myös huonona vuotena, jolloin myös yritysten ja koordinaattorien toiminta on mielekkäällä pohjalla. Ruotsissa ainakin yksi marjojen ostajayritys, marjayritys ja thaimaalainen rekrytointiyritys ovat sopineet vastuistaan ongelmatilanteissa muodostuvien kustannusten osalta. Eestiläinen Saarek, jonka yritystoimintaan pimitut marjat

päätyvät, vastaa yleisistä toimintaa koskevista ongelmista, Norrskensbär vastaa poimintatoiminnan ongelmista ja rekrytointiyritys Sin Sunshine puolestaan vastaa rekrytinnissa tapahtuvista ongelmista. Norrskensbärin yrittäjän mielestä tällainen usean osallisen tahon vastuiden jakaminen on askel oikeaan suuntaan. (Wingborg & Thadén 2011, 16).

4.2. Thaimaan viranomaisten rooli

Thaimaan viranomaiset ovat seuranneet poimijoiden olosuhteita vuosien varrella ja käyneet asiasta keskustelua erityisesti Suomen Bangkokin lähetystön kanssa. Sekä Suomen Bangkokin lähetystön että Thaimaan viranomaisten mielestä tämä yhteistyö on ollut tärkeä, jotta epäselvien ja kyseenalaisten toimintatapojen muodostumista on pystytty ehkäisemään ja huonoja käytäntöjä on onnistuttu karsimaan (TV001; SV001). Thaimaalainen delegaatio on käynyt Suomessa ainakin kerran vuonna 2007 tutustumassa tilanteeseen Suomessa. Tämän matkan pohjalta Suomen edustusto ja Thaimaan työministeriö pitivät palautepalaverin, jossa tuli esille monia ongelmia ja kehittämistarpeita. Opastuksen puute todettiin ongelmaksi ja myös se, että kokeneiden poimijoiden piti opastaa kokemattomia, koska silloin kokeneemmat poimijat menettivät arvokasta poiminta-aikaa. Yhdeksi ongelmaksi todettiin se, että poimijoita oli liikaa samalla alueella. Esille tuli myös tietoja siitä, että rekrytointikustannukset olivat olleet korkeampia kuin mitä niiden piti olla. Kyseessä olivat niin sanotusti muut kulut, jotka olivat olleet korkeimmillaan 380 euroa. Kulut koostuivat muun muassa lentokuluista ja koordinaattorien kuluista. Osa koordinaattoreista ei ollut myöskään toiminut sovitulla tavalla ja lennoilta myöhästymistäkin oli tapahtunut. Yrityksien ja koordinaattorien pitää olla yhteydessä myös Thaimaan työvoimaviranomaisiin ja jossakin määrin raportoida toiminnastaan heillekin. Provinssien työvoimatoimistoille menee tieto yritysten koordinaattoreista, jotta ihmiset voivat tarkistaa, ketkä yritysten koordinaattoreita oikeasti ovat. Tällä tavalla voidaan myös ehkäistä huijarikoordinaattorien toimintaa.

Suomen viranomaiset ehdottivat näiden tietojen pohjalta, että poimijoita kutsuvia yrityksiä ja heidän kykyään toimia poimijoiden kutsujina on seurattava tarkemmin. Ilmeisesti tämän pohjalta tarkempaa yritysten antamaan ennakkoselvitystä on kehitetty suuntaan, jossa laskelma poimijoiden kuluista on yksityiskohtaisempi. Lähetystön ja Thaimaan työviranomaisten palautekeskustelussa Thaimaan työministeriö oli jopa ehdottanut, että thaimaalaisten poiminta Suomeen voitaisiin lopettaa, koska poimijoiden tulokset eivät olleet riittävän hyviä. Thaimaan työministeriö tähdensi myös suomalaisen yrityksen vastuuta silloin, kun poimintakausi ei menekään odotusten mukaisesti. (Metsämarjanpoiminta 2007; palaute Thaimaasta.) Myös suomalaisviranomaiset Thaimaassa ovat harkinneet aiemmin lopettavansa kokonaan viisumien myöntämisen poimintaan, kun monenlaisia ongelmia ja epäselvyyksiä alkoi ilmentyä tai paljastua eri suunnista (SV001).

Näyttää siltä, että erityisesti aikaisempina vuosina on ollut paljon epäilyjä korruptiosta rekrytointiprosessin eri vaiheissa. Epäilyjä on ollut sen suhteen, että jotkut koordinaattorit ovat joutuneet maksamaan thaimaalaisille virkamiehille siitä, että voivat toimia tehtävässä, erityisesti silloin, jos heidän aiemmassa toiminnassa on ollut puutteita (Kausityöntekijöiden rekrytointi Thaimaasta vuonna 2008). Thaimaassa maasta poistumisen yhteydessä on saattanut esiintyä myös rahastusta (TV001). Niin monet suomalaiset yritykset kuin myös koordinaattoritkin ovat kertoneet, että heille on vihjailtu monin tavoin, että rahan maksaminen Thaimaassa nopeuttaisi rekrytointiin liittyviä viranomaistoimia (Yritys- ja koordinaattorihaastattelut 2011; Marjanpoiminta v 2008). Tietoja tällaisista tapahtumista on varsin paljon, mutta ne ovat myös suurimmaksi osaksi vahvistamattomia kuulopuheita. Mutta jotkut haastateltavat totesivat, että thaimalaiset viranomaiset ovat pyytäneet heiltä rahaa (Yritys- ja koordinaattorihaastattelut 2011). Suomalaisilla yrityksillä on ollut tällaisten pyyntöjen kohdalla se etu, että he ovat voineet sanoa tällaisissa tilanteissa, että Suomessa on nollatoleranssi voitelurahojen ja vastaavien maksamisen suhteen (YH005).

Thaimaalaisten koordinaattorien kohdalla tilanne on hieman erilainen, vaikka myös koordinaattoreilla on mahdollisuuksia välttää viranomaisille maksamista. Yksi koordinaattori totesi, että hän ei missään tapauksessa ole suostunut maksamaan mitään voitelumaksuja, vaikka hänen sekä henkilökohtaista elämäänsä että rekrytointiin liittyvää työtä on yritetty monin tavoin hankaloittaa. Kohdatessaan tällaisia asioita hän on yleensä ottanut yhteyttä suoraan ylempiin viranomaistahoihin sekä kertonut asiasta yritykselle. (KH005.)

Vaikuttaa siltä, että jos joku viranomaistaho sattuisi pyytämän rahaa, olisi kyseessä pieni summa poimimaan lähtevää henkilöä kohden. Tällaisista ei yksilökohtaisesti muodostu suurta summaa, mutta isomman joukon ollessa kyseessä rahamäärästä voi tulla huomattavakin. Olemme kuulleet huhuina, että 1000–3000 bathin (24–71 euroa) summa lähtijää kohden on ollut mahdollinen (Yritys- ja koordinaattorihaastattelut 2011). Kaikki Thaimaassa toimivat koordinaattorit eivät ole kyenneet olemaan lahjusrahojen suhteen yhtä tiukkoja kuin edellä kuvattu henkilö. Asiaan liittyy myös tekijöitä, jotka ovat riippuvaisia koordinaattorin asemasta ja hänen oman tukiverkostonsa vahvuudesta. Tietysti myös suomalaisten yritysten antama tuki on merkittävä asia sekä rekrytointitoiminnan mahdollisimman suuri läpinäkyvyys, johon sekä suomalaiset että thaimalaiset viranomaiset voivat vaikuttaa. Ilmeisesti on myös niin, että edellä kuvattuja tapahtumia ei viime vuosina ole enää tapahtunut, joten voidaan olettaa, että rekrytointiprosessiin liittyviä lieveilmiöitä on pystytty estämään Thaimaassa.

Thaimaan viranomaiset pystyvät estämään kansalaistensa poistumisen maasta työhön liittyvissä tapauksissa. Tältä osin Suomeen kohdistuvat marjamatkat perustuvat siihen, että viranomaiset

Thaimaassa hyväksyvät matkajärjestelyihin liittyvät käytännöt. Thaimaan viranomaiset ovat poiminnan kohdalla tukeutuneet Suomen Bangkokin lähetystön arvioon suomalaisten yritysten toimintakyvystä ja toimineet tämän arvion perusteella. Mutta kuten edellä todettiin, Thaimaan viranomaiset ovat arvioineet toimintaa ja pohtineet myös koko toiminnan lopettamistakin. Näin ollen poimijoiden laajamittainen ongelmien ilmaantuminen Suomessa käyneille poimijoille johtaa helposti siihen, että viranomaiset joko pyrkivät puuttumaan ongelmatapauksiin tai selvittävät laajemmin ilmiöön liittyviä ulottuvuuksia ja tämän perusteella esittävät muutoksia Thaimaassa tapahtuviin rekrytointiprosesseihin (DAB 2011). Järempiäkin keinoja on olemassa, joten yritysten ja koordinaattorien toimintaan voidaan tarvittaessa puuttua laajastikin.

Viimeisin tiedossamme oleva thaimaalaisten viranomaisten interventio on tapahtunut vierailulla Ruotsissa. Sanomalehtitietojen mukaan Ruotsin kohdalla thaimaalaiset viranomaiset ovat olleet huolissaan nyt erityisesti Schengen-viisumilla poimivien asemasta (Wingborg 2011). Thaimaan Helsingin lähetystön velvollisuus on auttaa kansalaisiaan Suomessa, jos he apua tarvitsevat. Poiminnassa osallisena olevat toimijat, niin koordinaattorit, poimijat kuin yrityksetkin, ovat usein ottaneet yhteyttä lähetystöön varsinkin silloin, kun ongelmia ja ristiriitoja eri toimijoiden välille on ilmaantunut. Tällaisissa tapauksissa lähetystö antaa neuvoja, mutta kerää myös tietoja, jotta tarpeen vaatiessa Thaimaassa ristiriitatilanteita ja epäselvyyksiä voidaan ratkaista. (TV002.) Joskus näistä on seurauksena oikeusprosesseja, mutta toisinaan viranomaisten osallistuminen riitatilanteisiin on johtanut osapuolten väliseen keskinäiseen sopimiseen (TV004; TV005; TV006).

Koordinaattorien hyvä maine on tärkeä edellytys heidän toimintansa jatkuvuudelle Thaimaassa, koska puutteellinen tai vääränlainen toiminta ja heidän toiminnastaan tehdyt lukuisat valitukset voivat johtaa siihen, että koordinaattorin toiminta marja-alalla loppuu (viite). Nämä prosessit saattavat kuitenkin kestää useampia vuosia, koska pitävää näyttöä epäasiallisesta rekrytointitoiminnasta on vaikea hankkia, erityisesti silloin, jos poimijan ja rekrytoijan välisestä rahaliikenteestä ei jää dokumentteja. Suomessa yritykset voivat joutua salapoliisityöhön, jotta pystyvät selvittämään ja paljastamaan koordinaattoreiden, apukoordinaattoreiden ja poimijoidenkin tekemiä rötöksiä tai muita väärinkäytöksiä. Apuna on käytetty videotallenteita ja ulkopuolisten antamia tietoja (YH001; YH008).

Jos poimija jää matkastaan tappiolle, niin hänellä on joitakin mahdollisuuksia puuttua asiaan. Aikaisemmilta vuosilta on paljon tapauksia, joissa poimijat ovat saaneet pienennettyä tappioita koordinaattorien ja yritysten kanssa. Osin myös Thaimaan viranomaiset ovat pystyneet puuttumaan velkatilanteisiin siten, että vapailta markkinoilta otettu velka on muutettu pienempikorkoiseksi pankkivelaksi (TV004). Useimmiten poimijan on kuitenkin viime kädessä maksettava velkansa takaisin, tai sitten velan takaaja joutuu maksajaksi (Koordinaattori haastattelut a&b). Thaimaan viranomaiset

voivat suositella poimijoita nostamaan kanteen koordinaattoreita vastaan, mutta yhden viranomaisen mukaan poimijat todennäköisesti häviävät kiistan, koska vastaajapuoli vetoaa siihen, että poimija on ollut tietoinen ottamastaan riskistä. Thai Labour Campaignin (TLC) toimihenkilön mukaan thaimaalaiset viranomaiset eivät välttämättä hirveästi kannusta poimijoita nostamaan kanteita, vaan joko hyväksymään työnantajapuolen tarjous kompensatiosta tai jättämään asian sikseen, koska oikeusprosessit ovat pitkiä ja poimijoille kalliita. TLC:n toimihenkilö piti oikeusprosessin kalleutta varsin ongelmallisena asiana poimijoille, ja siksi TLC on pyrkinyt auttamaan poimijoita oikeusprosesseissa. (TLCH001.)

Maksuongelmatilanteita, tappioista keskustelua, ylisuurista välitysmaksuista neuvottelua ja saamatta jääneistä palkoista ja palkkioista kiistelyä on Thaimaassa tapahtunut sekä Ruotsin että Suomen osalta. Huono marjavuosi synnyttää tällaisia tapauksia runsaasti, kun hyvänä vuotena kiistoja puolestaan on vähän. Ilmeisesti on niin, että jos poimija jää vähänkin voitolle, niin silloin hän tuskin ryhtyy asiasta valittamaan tai vaatimaan itselleen korkeampaa ansiota. Vuonna 2010 Ruotsissa oli tietyillä alueilla satokato, jolloin poimijoita joutui vaikeuksiin ja yhden yrityksen johtaja katosi palkkarahojen kanssa. Erään tiedon mukaan myös tämän yrityksen rekrytoija olisi ollut osallinen rahojen anastukseen ja häipynyt samassa yhteydessä kuin yrittäjäkin (KH008). Poimijoille kuitenkin myöhemmin korvattiin palkat Ruotsin valtion palkkaturvavastuusta (Wingborg 2011). Suomessa vastaavia tapauksia ei ole tapahtunut.

Vuonna 2009, kun oli huono marjavuosi, 121 poimijaa valitti tilanteestaan Thaimaan viranomaisille. Suhteutettuna kyseisen vuoden poimijamäärään valituksia teki 6,5 % poimijoista. Valitukset koskivat neljää kahdeksasta Thaimaasta poimijoita kutsuneesta yrityksestä. Thaimaan viranomaisilta saamiemme tietojen mukaan osassa tapauksista yritykset ja koordinaattorit maksoivat takaisin välitysmaksuja ja muodostuneita velkoja, osassa tapauksista poimijat ryhtyivät oikeustoimiin ja osassa tapauksista koordinaattorit kieltäytyivät maksamasta ja sanoivat toimineensa oikealla tavalla. Kyseisissä tapauksissa välitysmaksut olivat poimijoiden antamien tietojen mukaan korkeampia kuin mitä yritykset olivat sanoneet niiden olevan. Joissakin tapauksissa kustannukset Suomessa olivat korkeammat kuin mitä poimijoille oli etukäteen sanottu. Poimijoiden tekemien valitusten mukaan rekrytointikustannukset ovat olleet 60 000 ja 100 000 bathin (1429–2380 euron) välillä. 100 000 bathia on huomasti enemmän kuin keskimääräiseksi arvioitu 65 000 bathia (1548 euroa) (54 % enemmän). Kaikilta osin ei ole selvää, miten näissä tapauksissa on käynyt ja ovatko oikeusprosessit jo päättyneet. (DAB 2011.) Thaimaan viranomaiset totesivat, että heillä ei ole mahdollisuuksia varmistaa, ovatko todelliset välitysmaksut olleet korkeampia kuin ne, jotka koordinaattorit heille kertovat. Tämä johtuu erityisesti siitä, että maksuista ei välttämättä jää kuitteja, joilla poimija voisi jälkikäteen todistaa tekemiensä maksujen suuruuden. (TV005; TV006.)

Vuonna 2009 kaksikymmentäkaksi thaimaalaista poimijaa haki pääsyä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, mutta asiasta päätöksiä tekevä vastaanottokeskus tekemät päätökset olivat hylkääviä (Vähemmistövaltuutettu 2010, 44). Vastaanottokeskuksen perusteluissa todetaan, että mitkään selvitykset eivät viitanneet, että poimijoita kohtaan olisi esiintynyt pakottamista tai vastaavia oikeudenloukkauksia ja poimijat olivat tulleet Suomeen vapaaehtoisesti. Jos poimijoiden antamia tietoja rekrytointikustannuksista vertaa vuoden 2011 kustannuksiin, niin asiakirjojen perusteella poimijoiden rekrytointikustannukset olivat olleet korkeampia kuin 65 000 bathia (1548 euroa). Asiakirjojen perusteella poimijoita on peloteltu, jotta he myisivät marjoja vain kyseiselle yritykselle, mutta myös muullakin tavoilla. Päätösperusteluissa todetaan, että tapauksissa on kysymys suojaa hakeneiden henkilöiden vapaaehtoisesta jokamiehen oikeuden harjoittamisesta ja marjasadosta johtuvat heikot tulot katsottiin poimijan omaksi riskiksi. Näin päätöksen perusteella marjasadosta johtuvat huonot olosuhteet eivät täyttäneet ihmiskaupan tunnusmerkkejä. Yrityksen asiasta antamat tiedot viittaavat siihen, että poimijoiden rekrytoimisen taustalla on ollut koordinaattorin lisäksi myös henkilöstövuokrausyritys, joka olisi painostanut koordinaattoria ottamaan poimijaryhmän mukaan. Tapaus on kokonaisuudessaan varsin epäselvä, koska esimerkiksi aineistosta ei käy selville henkilöstövuokrausyrityksen rooli tai heidän mahdollisesti saamansa rahat. Poimijoiden kertoman mukaan he olivat maksaneet rekrytointimaksuna vähintään 85 000 bathia (2024 euroa) ja kuukausikorko oli ollut 5 %. (Vähemmistövaltuutetun toimiston asiakirjat 2009; Vähemmistövaltuutettu 2010, 44–45.)

Thaimaan työlainsäädäntö ei suojaa poimijoita, joten sen soveltaminen ongelmatapauksiin on vaikeaa. Vuoden 2009 tapauksista viranomaistyöryhmät tekivät kuitenkin sellaisen tulkinnan, että yrityksen ja poimijan välinen marjojen ostositoumus tarkoittaa käytännössä sitä, että kyseessä on työnantajan ja työntekijän välinen työsuhte. Tämä johti sitten tulkintaan, että työnantaja on rikkonut sopimusta, jonka seurauksena Thaimaan työvoimaviranomaiset ryhtyivät oikeustoimiin yritysten koordinaattoreita vastaan, mutta ei siis suomalaisia yrityksiä vastaan. Thaimaan viranomaistiedon mukaan tällaisen menettelyn tarkoitus oli pakottaa koordinaattorit maksamaan kompensatiota poimijoille. (DAB 2011.)

Thaimaan työministeriön laatimassa viranomaisasiakirjassa esitetään halu keskustella koordinaattorien ja näin välillisesti suomalaisten yritysten kanssa siitä, että poimijoille pitäisi turvata minimiansio. Kyseinen asiakirja oli taustapaperi, joka oli laadittu Suomen Bangkokin suurlähetystön ja Thaimaan työministeriön virallista tapaamista varten keväällä 2011. (DAB 2011.) Thaimaan viranomaiset siten myös omaavat keinoja thaimaalaisten poimijoiden aseman määrittelyn suhteen, jos niin haluavat, koska voivat viime kädessä estää kansalaistensa lähtemisen kausityöhön. Eräs thaimaalainen viranomainen myös ehdotti, että poimintaa voitaisiin säädellä Thaimaan ja Suomen välisellä

kahdenvälisellä sopimuksella, jolloin yhteisiä ja kaikille alalla toimiville yrityksille ja koordinaattoreille voitaisiin määrittää kaikille yhtäläisiä sääntöjä ja käytäntöjä (TV001). Thaimaan viranomaiset pohtivat myös sitä, että voisiko Thaimaassa toimiviin koordinaattoreihin soveltaa samankaltaisia säännöksiä kuin henkilöstönvälitysfirmoihinkin.

5 Koordinaattorit, apukoordinaattorit ja poimijoiden paikallinen rekrytointi ja toiminta Suomessa

Tässä luvussa käsitellään poimijoiden rekrytoijien eli koordinaattorien toimintaa sekä Thaimaassa että Suomessa. Ensin kuvataan heidän toimintaansa yleisellä tasolla ja heidän toimintansa liittyviä yhteneväisiä piirteitä. Tämän jälkeen käsittelemme yksityiskohtaisemmin kahta erilaista tapausta. Viimeiseksi käsitellään ongelmallisinta rekrytointikokonaisuutta, koska se tuo esille monia sellaisia piirteitä, joita pitäisi pystyä estämään ennakolta.

5.1. Koordinaattorit

Poimijoita rekrytoivia ihmisiä kutsutaan koordinaattoreiksi. He tulevat Suomeen Schengen-viisumilla, samanlaisella poimijan statuksella kuin poimijatkin. Heitä voisi kutsua myös rekrytoijiksi, mutta tällä sanalla muodostuu Thaimaassa ero rekrytointifirmoihin ja sellaisten yritysten rekrytoijiin. Thaimaan lainsäädäntö määrittää rekrytointi- ja henkilöstövuokrausfirmojen toimintaa, mutta koordinaattoreita koskevaa lainsäädäntöä ei ole olemassa. Keskeisin ero on se, että rekrytointiyrityksiltä voidaan vaatia pankkitalletus palkkojen takaamiseksi. (TV001.) Ruotsissa on nykyään käytössä järjestelmä, jossa poimijoita Ruotsiin tuovan yrityksen on tehtävä palkkasaatavien takuiksi talletus (Wingborg 2011). Nämä rahat puolestaan voivat myös olla marjoja ostavalta yritykseltä peräisin (YH002). Yksi suomalainen yritys on toiminut myös tässä roolissa Ruotsalaisen poimijoita sinne tuovan tahon kanssa (YH004). Toisen ruotsalaisen yrityksen takuurahat puolestaan ovat peräisin virolaisen Saarek marjayrityksen kassasta (Brändström 2011).

Koordinaattoreita edellä kuvattu lainsäädäntö ja takauskäytännöt eivät koske, ”voimme vain rukoilla Jumalaa”, totesi yksi viranomainen ja jatkoi, että he toki sanovat koordinaattoreille, että heidän ei pidä käyttää hyväksi poimijoita mutta mitään lakia sen suhteen ei ole olemassa, jolla lähtökohtaisesti tällainen voitaisiin estää. Poimijat eivät välttämättä myöskään kerro viranomaisille kaikkia yksityiskohtia maksuista, tai kertovat liian myöhään, vasta kun joutuvat poimintakauden päätteeksi taloudellisiin ongelmiin. (TV001; TV002.) Thaimaan viranomaiset osin perustavat arvionsa suomalaisista yrityksistä Suomen Bangkokin lähetystön tietoihin. Ongelmatilanteissa Thaimaan viranomaiset ovat olleet maksuihin liittyvissä asioissa huonolla pohjalla sen johdosta, että poimijoiden ja koordinaattorin

välisestä maksuliikenteestä ei kaikilta osin välttämättä ole dokumentteja. Tämä on erityisen ongelmallista silloin, kun poimijat ovat maksaneet palvelumaksuja huijarikoordinaattoreille. (TV001.) Ainakin yksi koordinaattori on pystynyt saattamaan oikeudelliseen edesvastuuseen tällaisen liikamaksuilla ihmisiä huijanneen toimijan (KH005), joka on tarkoittanut vankilatuomioita huijarikoordinaattorille, mutta rahoja ei ole tältä kuitenkaan saatu takaisin (TV005). Joskus puolestaan toimintaansa aloittava koordinaattori ei ole ollut tarpeeksi tietoinen näistä vaaroista, jonka johdosta hän ei ole ollut tietoinen kaikista poimijoiden maksamista maksuista, vaikka onkin huolehtinut siitä, että hänen keräämänsä palvelumaksut ovat olleet hyväksyttävissä rajoissa. Näin on päässyt käymään, kun huijarikoordinaattori on uskotellut toimivansa oikean koordinaattorin lukuun ja perinyt ihmisiltä välitysmaksuja ja sitten saattanut poimijan oikean koordinaattorin ovelle ja siinä vaiheessa kadonnut rahojen kanssa. (TV001.) Tällaista toimintaa tehneitä ihmisiä on ollut useita, ja monet heistä ovat yhäkin kateissa (Chaiyaphumin työvoimatoimiston ilmoitustaulu 2011).

Koordinaattorien tekemä poimijoiden rekrytointi sisältää paljon työtehtäviä, ja heillä on Suomessa tärkeä rooli poimijoiden olosuhteiden huolehtimisessa. Heidänkin päivät ovat pitkiä Suomessa. Koordinaattorien rooli on erittäin keskeinen ja tärkeä. He toimivat yrityksen ja poimijoiden välissä, ja näiden kolmen tahon välinen tiedonkulku on keskeistä, jotta poimijoille löytyy mahdollisimman hyvät poimintapaikat ja leirit. Jos näiden toimijoiden väliltä puuttuu luottamus ja avoimuus, niin silloin ongelmatilanteiden ja epäasiallisten käytäntöjen muodostumiselle on enemmän tilaa. Tapaamiemme koordinaattoreiden joukossa on useita sellaisia toimijoita, jotka suhtautuvat marjojen poimintaan intohimoisesti. Heidän toimintansa oli myös suunnitelmallista ja määrätietoista. Tällainen toimintatapa on hyvä, koska silloin leirien toimintatavat pysyvät kuosissa. Eräissä tapauksissa yrityksen, koordinaattorin ja poimijoiden väliset suhteet olivat sekavat eikä kukaan oikein kantanut kokonaisvastuuta poimintaorganisaation toiminnasta. Yrittäjä vältti omien sanojensa mukaan käskyjen antamisesta, koska hän ei katsonut olevansa poimijoiden työnantaja (YH003). Koordinaattori puolestaan oli epätietoinen omasta roolistaan ja siitä, missä määrin hän voisi puuttua poimijoiden toimintaan (KH003). Hänkin piti siten etäisyyttä poimijoiden arkisiin toimiin. Näistä syistä johtuen poimintaleirin toiminta näytti sekavalta ja myös tehottomalta. Muitakin ongelmia leirillä oli esimerkiksi asumis- ja peseytymismahdollisuuksien suhteen. Toisenlaisissa leireissä, joissa koordinaattorit ja leirien johtajat pitivät yllä leirin järjestystä, edellisen kaltaisia ongelmia oli selvästi vähemmän. Sellaisissa leireissä koordinaattorit asettivat sääntöjä ja puuttuivat poimijoiden aiheuttamiin ongelmiin nopeasti. Edellisessä ongelmatapauksessa oli muitakin piirteitä, joihin palaamme tarkemmin myöhemmin.

Jokaisella yrityksellä on ollut yksi tai joissakin tapauksissa useampi Bangkokin lähetystölle nimetty koordinaattori, joka vastaa poimijoiden rekrytoimisesta (Yritysten ennakkoselvitykset 2011).

Käytännössä tähän toimintaan osallistuu kuitenkin useampia ihmisiä kuin vain yrityksen nimeämä koordinaattori. Eri yritysten kohdalla nämä käytännöt myös vaihtelevat, mutta yhteistä kaikille kuitenkin on se, että koordinaattorin apuna toimii koordinaattorin henkilökuntaa tai apukoordinaattoreita, jotka ovat monesti olleet aikaisemmin poimijoitakin. Kutsumme jatkossa molempia ryhmiä apukoordinaattoreiksi, koska heidän roolinsa poimijoiden rekrytoinnissa on samankaltainen.

Osa koordinaattoreista tapaa ja haastattelee kaikki potentiaaliset poimijat, mutta kaikki eivät toimi näin. Toisissa tapauksissa poimijamäärä on jaettu useamman apukoordinaattorin kesken, jolloin jokaisella on tietty poimijakiintiömäärä. Esimerkiksi 500 viisumihakemuksen määrä on voitu jakaa viidelle apukoordinaattorille, jolloin jokainen yrittää järjestää sata ihmistä poimijaksi (YH004; KH004a; KH004b).

Koordinaattorit saavat tulonsa rekrytointimaksuista. Suomessa aiheutuvia ruokailu- ja majoituskustannuksia he tietämässämme tapauksissa maksa ja lentoliput todennäköisesti he maksavat rekrytointimaksuista. Yritykset ovat ilmoittaneet Bangkokin lähetystölle vuosittain sekä arvion kokonaiskustannuksista että tämän summan jakautumisen eri osiin. Tällaisia ovat muun muassa lentolipun hinta, rekrytointikulut Thaimaassa, vakuutusmaksu, viisumimaksu sekä asumis-, ruokailu-, ja autonkäyttökustannukset Suomessa. Vuonna 2011 kokonaiskustannukset Thaimaassa olivat noin 65000 bathia (1548 euroa). Lentolippujen hinnat ovat oletettavasti suhteellisen samanlaisia, mutta näissäkin voi olla jonkin verran vaihtelua riippuen lentoyhtiöstä, jota on käytetty. Yleisimmin koordinaattorit valitsevat Finnairin, koska se lentää suoraan Bangkokista Helsinkiin. Suora lento estää sen riskin, että poimijat myöhästyisivät vaihtolennotta, jollaista on välillä tapahtunut.

Koordinaattorien rekrytointimaksut Thaimaassa vaihtelevat varsin paljon yritysten vuoden 2011 ilmoitusten mukaan. Pienin ilmoitettu rekrytointimaksu on 1050 bathia (25 euroa) ja suurin 15000 bathia (357 euroa). Keskiarvo on 9060 bathia (216 euora). Lukujen eroa selittää se, että osassa tiedoista on ilmoitettu erikseen muita matkakuluja, alv-maksuja tai muita liiketoiminnan kuluja. Arviot lentolippujen hinnoista vaihtelevat myös varsin paljon reilusta 37000 bathista (881 euroa) yli 46000 bathiin (1095 euroa). Tämä on ymmärrettävää, koska kyseessä ovat arviot lippujen hinnoista. Lentolippujen hintaan vaikuttaa myös se seikka, kuinka laaja vaihto-oikeus lipulla on, jos esimerkiksi Suomesta on syytä lähteä aikaisemmin pois kuin on suunniteltu. Varsinaista poimijoiden rekrytointikulujen kokonaissummaa on varsin vaikea arvioida tarkasti, koska suurelta osin tarkkoja kulueriä ei ole ollut saatavilla. Olemme saaneet kuitenkin suhteellisen tarkkoja tietoja eri rekrytointivaiheisiin liittyvistä kustannuksista. Nämäkin vaihtelevat yrityskohtaisesti. Koska rekrytointitoiminta on Thaimaassa elinkeino, joka käytännössä tarkoittaa, että on olemassa rekrytointikuluja, joita kausityöläiset maksava (Huguet & Pungpuing 2005).

5.2. Koordinaattorien toiminta Thaimaassa

Poimijahaastattelut 2008

Yritysten koordinaattorit rekrytoivat yrityksille poimijat. Koordinaattorien tehtävä on järjestellä suurin osa poimijoiden rekrytoimiseen liittyvistä asioista, kuten viisumihakemusten käytännön järjestelyt, vakuutukset ja lentomatkojen järjestäminen. Työ alkaa usein jo edellisen poimintakauden lopussa, koska koordinaattorit kysyvät poimijoilta halukkuutta seuraavaa vuotta ajatellen. Poimijoiden halukkuus riippuu osittain kuluneen poimintakauden tuloksesta (Poimijahaastattelut 2008). Osa koordinaattoreista kerää palvelumaksuja paljon aikaisemmin kuin yrityksille suositetut viisumimäärät ovat tiedossa (koordinaattorihaastattelu 2011). Koordinaattori saattaa myös toimia niin, että hän etsii puolet edellisen vuoden määrästä jo alkuvuodesta, jotta mahdollinen lähetystön viisumihakemusten suositusmäärän lasku ei aiheuta ongelmia (YH007). Koordinaattorit kuitenkin päättävät, ketkä potentiaalisista poimijaehdokkaista Suomeen tulevat. Osa sekä koordinaattoreista että yrittäjistä eivät halua rekrytoida uudelleen poimijoita, jotka ovat poimineet vähän marjoja (KH005; YH001). Osalla koordinaattoreista on marjojen määrällisiä kriteereitä sen suhteen, voiko poimija tulla uudelleen Suomeen (KH005; YH001). Muitakin kriteereitä on käytössä. Hyvä fyysinen kunto ja motivaatio ovat tärkeitä seikkoja (KH004b), mutta myös koordinaattorin arviolla henkilön luotettavuudesta voi olla merkitystä. Potentiaaliselle poimijalle voi olla myös etua siitä, että aikaisemmin poiminut henkilö pitää häntä sopivana poimintatyöhön. (KH005.) Osa koordinaattorien apukoordinaattoreista on joko ollut tai on yhä ollut poimija, jolloin heidän aikaisempi kokemus poiminnasta ohjaa myös poimijoiden valintaa.

Tavanomaisesti koordinaattorit tulevat poimintakauden ajaksi Suomeen. Usein myös apukoordinaattorit tulevat Suomeen ja voivat toimia joko leirien johtajina tai poimintaryhmien johtajina tai osallistua muuten leirien käytännön elämän järjestämiseen. Tällaisia tehtäviä voi olla esimerkiksi marjojen punnituksesta huolehtiminen (YH001). Osassa yrityksistä leirien johtajat eivät osallistu poimintaan muutoin kuin marjapaikkojen etsimisessä (KH005). Heidän tulonsa muodostuvat osasta poimijoiden maksamista rekrytointikustannuksista. Toisissa yrityksissä leirien johtajat poimivat myös itse, mutta saavat helpotusta kustannustensa osalta (KH006a; YH001; KH004a).

Koordinaattorit toimivat osittain samalla tavalla, osittain eri tavoin. Osa koordinaattoreista rekrytoi huomattavasti suuremman määrän poimijoita Suomeen. Vaihtelu väli on vajaasta sadasta 950 poimijaan ”kiintiömäärien” perusteella, eivätkä luvut myönnettyjen viisumien määrän perusteella suuresti muutu. Koordinaattorien toimintaa yhdistävä keskeinen piirre on se, että kaikilla on myös apukoordinaattoreita, jotka osallistuvat poimijoiden rekrytointiin erityisesti paikallisella tasolla. Tästä

toiminnasta apukoordinaattorit saavat myös korvauksen rekrytoitua poimijaa kohden, joka varsin yleisesti näyttää olevan noin 3000 bathia (71 euroa). Yhdessä tapauksessa koordinaattorin saama palvelumaksu poimijaa kohden oli 3000 bathia (71 euroa), mutta hän toimi myös yrityksen tulkkina, josta sai erillisen korvauksen. Apukoordinaattoreilleen hän sanoi antavansa 1000 bathia (24 euroa) poimijaa kohden. (KH004c.) Osassa yrityksistä näitä maksuja ei ole välttämättä sisällytetty Bangkokin lähetystölle ilmoitettuun kokonaissummaan, osassa tapauksista se kerrottu myöhemmin, kun asia on yrityksen tietämykseen tullut. Vuoden 2011 yritysten ennakkoselvityksessä kaksi yritystä on maininnut, että tällaisia rekrytointimaksuja on olemassa. Toinen yrityksistä toteaa ennakkoselvityksessään lähetystölle, että tällaiset maksut saavat yrityksen kriteerien nojalla olla korkeimmillaan 3000 bathia (71 euroa), mutta edellyttää, että poimijan pitää saada tällaista maksua vastaan palvelua, josta muutoin aiheutuisi poimijalle kustannuksia. Toisenkin yrityksen ennakkoselvityksessä mainitaan 3000 bathin (71 euron) maksu, mutta täysin selvää ei ole, onko tämä summa sisällytetty kokonaiskustannuksiin. Kustannusta perustellaan sillä, että poimijoita autetaan paperisodassa (esimerkiksi haetaan viisumihakijan allekirjoitus hänen kotoaan) ja että kustannus peritään vain kauempana Bangkokia asuvilta.

Aikaisempina vuosina apukoordinaattorien perimät rekrytointimaksut ovat olleet korkeampiakin, ylimmillään 8000 bathia (190 euroa) (KH005), mutta summat ovat voineet olla näitäkin korkeampia erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa on paljastunut muutenkin korkeampia välitysmaksuja kuin mitä on pitänyt olla (DAB 2011: Ulkoasiainministeriön arkistoaineistot). Vaikka nämä summat olisivat sisällytettyjä lähetystölle ilmoitettuun kokonaissummaan, niin niissäkin tapauksissa käytäntö on olemassa. Apukoordinaattoreita tarvitaan poimijoiden kyläyhteisöihin suuntautuvassa rekrytinnissa, ja heille muodostuu kuluja tästä toiminnasta, kuten matkakuluja ja poimijoille tarjottuja aterioita tapaamisten yhteydessä. Apukoordinaattorin toimintaan liittyy taloudellisia etuja, joista osa ei ole suoranaista rahallista korvausta, vaan esimerkiksi sellaista, että apukoordinaattorin lähisukulainen voi päästä leirin kokiksi poimintakaudelle (KH010). Toisessa tapauksessa kokit puolestaan osallistuvat poimijoiden rekrytointiin ja saivat tästä toiminnasta välitysmaksuja myös keräämänsä poimijamäärän mukaan eli he toimivat myös apukoordinaattoreina (KH004b).

5.3. Koordinaattori ja poimijoiden rahoituskäytännöt

Poimijoiden rahoitusjärjestelmät rekrytointikustannusten hankkimisessa vaihtelevat paljon. Kaikkien ei tarvitse ottaa lainaa. Joillakin poimijoilla on säästöjä aikaisemmasta marjamatkasta, tai sitten heillä on rahaa jostakin muusta aikaisemmasta kausityöstä tai muusta työstä. Kattavaa kuvaa poimijoiden rahoituksesta ei ole käytettävissä, sillä se olisi edellyttänyt kaikkien Suomessa olleiden thaimaalaisten poimijoiden haastattelemista. Osa rahoitusjärjestelytiedoista on peräisin haastateltavilta poimijoilta ja

osa heidän koordinaattoreiltaan. Yrityksetkin tietävät varsin paljon lainajärjestelyistä, mutta eivät kaikilta osin, vaan joutuvat luottamaan koordinaattorien heille välittämiin tietoihin. Joissakin tapauksissa yrittäjät ovat käyttäneet koordinaattorista riippumatonta tahoja näidenkin asioiden tarkistamisessa (YH001; YH008). Tässä suhteessa ikäviltä yllätyksiltä ei ole vältytty, vaan välitysmaksuissa ja muussa toiminnassa paljastuneet ylimääräiset rahastamiset ovat johtaneet koordinaattorien vaihtamiseen (YH003; YH004b; YH008).

Osassa tapauksista koordinaattorit ovat lainanneet rekrytointikustannusrahat poimijoille. Lainasopimukseen voi sisältyä korko, joka yhden koordinaattorin kohdalla oli 3 % kuukaudessa. Tällaiset lainat edellyttävät lähes poikkeuksetta joko toisten ihmisten takausta tai toisenlaista lainan vakuutta. (KH001.) Toisenlaisessa tapauksessa kutsuva yritys on maksanut poimijoiden lentoliput ennakkona, jolloin poimijoiden tarvitsema lainamäärä on ollut vähäisempi, noin kolmasosa kokonaiskustannuksista (YH005; YH006). Poimijat sitten maksavat tämän ennakon pois poimintatuloilla sekä myös pienemmän lainan, jonka ovat ottaneet Thaimaassa pankista. Lentolippuennakon kohdalla kuitenkin on tehty lainapaperit koordinaattorin kanssa, johon on tarvittu myös toisten ihmisten takauksia lainalle. Kyseisessä tapauksessa tämä lentolippuennakkoon liittyvä rahoitus on ollut korotonta lainaa. Jos tällaisia poimijoita on jäänyt Suomessa tappiolle, kuten on käynyt vuosina 2008 ja 2009, niin koordinaattori ei ole saanut takaisin kaikkia lainaamia rahoja, vaan jäänyt näiltä osin tappiolle. Koordinaattori on pyrkinyt sopimaan tällaisten lainojen takaisinmaksusta poimijoiden kanssa, mutta vain osa on toteuttanut sovittua maksuaikataulua. Pahimmillaan koordinaattorilla on ollut saatavia noin 4 miljoonaa bathia (95 238 euroa). Prosessi on kuitenkin edennyt tämän jälkeen siten, että niiden poimijoiden kohdalla, jotka eivät ole maksaneet lainarahoja takaisin, koordinaattori on vienyt lakimiehensä välityksellä lainat perintään. (KH005.)

Osa yrityksistä on pystynyt sopimaan Maatalous- ja maatalousosuuskunta -pankin (Bank for Agriculture and Agricultural Co-operatives, BAAC) kanssa poimijoiden lainarahoituksesta. Pankki on valtion yritys, jota hallinnoi Thaimaan finanssiministeriö. BAAC:in korkokulut ovat varsin kohtuulliset, mutta lainansaanti riippuu sekä jäsenyydestä pankkiin että lainanottajan aikaisempien lainojen hoitohistoriasta. Lainaehdoista neuvoteltaessa ainakin osa yrittäjistä on joutunut arvioimaan ennakkoon pankille, kuinka moni poimija jää tappiolle. Yksi yritys on arvioinut tämän olevan 5–10% poimijoista (KH003). Kyseistä pankkia käyttävät monet marja-alan yritysten poimijoista. Tietojemme mukaan yritysten on taattava poimijoiden BAAC:sta ottamasta lainasummasta 10 %. Tämä on mitä ilmeisimmin pankin asettama ehto. Muitakin rahoittavia pankkeja on ollut käytössä, mutta ilmeisesti edellä kuvatun maatalouspankin toiminnan luonne on sopivin, koska se lainoittaa Thaimaassa maanviljelijöitä muutenkin ja on luonteeltaan osuustoiminnallinen pankki, jolloin sen on tarkoituskin tukea erityisesti maata omistavia ihmisiä. Kaikki thaimalaiset pankit eivät halua lainoittaa poimijoita,

koska pitävät sitä liian riskialttiina, eivätkä pankit ole välttämättä antaneet kaikkien yritysten poimijoille lainoitusta.

Jos poimijat eivät saa rekrytointikustannuksia pankista, niin jäljelle jää huonompia vaihtoehtoja, kuten vapailta markkinoilta lainaaminen (tunnetaan yleisesti nimellä *Shark loans*), joiden korkoehdot ovat huomattavasti kovemmat kuin tavallisten pankkien. Vapaiden lainamarkkinoiden korko on helposti 6 % kuukaudessa, mutta Thaimaan viranomaiset ovat kertoneet suuremmistakin kuukausikoroista. Yksi paikallisviranomainen kertoi 10 % kuukausikorosta (TV005), toinen keskushallinnon työministeriön virkamies jopa huomattavan korkeista päiväkoroistakin, jos laina oli otettu erityisen myöhään ja kiireessä (TV001). Suomalaisviranomaiset ovat saaneet tietoja 30 % kuukausikoroista aikaisempina vuosina (Thaimaalaisten marjanpoimijoiden olosuhteet 2009).

Myös sukulaisilta tai tuttavilta voi lainata matkarahat, mutta näihinkin saattaa liittyä korkoja tai muita sopimuksia siitä, mitä poimijan ansiolla tehdään. Jos kyseessä on läheinen sukulainen, niin yhden ihmisen poimintamatka saattaa olla heillä yhteinen päätös. Tästä asiasta on kuitenkin vaikea sanoa, miten tällaisissa tilanteissa mahdolliset voitot jaetaan, jos jaetaan. Voi olla myös vaikea vetää rajaa siihen, missä sukulaisten yhteinen panostus poimintamatkaan loppuu ja vapaat lainamarkkinat alkavat. Jälkimmäisiin näyttää usein liittyvän korkeita kuukausikorkoja, ja mitä myöhemmin poimija lainaa yrittää tätä kautta saada, sitä korkeampi korkokin todennäköisesti on. Tämän rahoitusjärjestelmän suurimmat ongelmat ovatkin juuri kohtuuttoman korkea korko, joka pahentaa velkaantumisriskiä, mutta myös se, että erityisesti köyhimpien, maattomien tai muuten ylivelkaantuneiden ihmisten kohdalla tällainen lainajärjestely voi olla ainoa vaihtoehto saada rahoitusta marjamatkalle. Kuitenkin tässä kohdin yksi koordinaattori piti marjamatkan mahdollistamia tuloja myös keinona päästä irti aikaisemmista veloista ja jopa mahdollisuutena nostaa pysyvämminkin taloudellisia olosuhteita, jos mahdollisia poimintatuloja ei tuhlaa (KH005). Maattoman ihmisen mahdollisuudet hankkia itselleen oma tila on kuitenkin varsin hankalaa, koska maa ei ole ilmaista ja viljelytaloudellisesti riittävän tilan hankkiminen ei käytännössä ole mahdollinen yhden hyvänkään poimintavuoden tuloksella (TY001).

Vapailta markkinoilta otettava laina on poimijan kannalta huono, koska korkea kuukausikorko tarkoittaa sitä, että poimijan pitää poimia paljon enemmän kuin muiden ennen kuin hän alkaa tienata rahaa itselleen. Jos kuukausikorko on 10 %, niin silloin karkean ja yksinkertaistetun arvion mukaan poimija maksaisi kolmen kuukauden ajalta korkoa 19 500 bathia (464 euroa). Tämä summa on jo huomattava määrä marjakiloissakin laskettuna. Tiedossa on myös tapauksia, joissa kuukausikorko on ollut matalampi (5 %), mutta laina on otettu puolestaan jo helmikuussa, jolloin laina-ajasta on tullut huomattavasti pitempi (YH001). Tällöin korkokustannukset voivat nousta 700 euroon (29 400 bathia), joka on lähes puolet rekrytointikustannuksista Thaimaassa. Toisenlaisiinkin rahoitusjärjestelyihin

olemme törmänneet vuoden 2011 aikana, missä poimijoiden rahoittamisen taustalla oli yksityinen thaimaalainen sijoittaja ja erinäinen määrä toisiinsa kytköksissä olevia yrityksiä, jotka järjestelivät poimijoiden rahoittamista, viisumeita ja matkoja. Tätä rekrytointikonaisuutta käsitellään omassa luvussaan ”Ongelmallisin rekrytointikonaisuus”.

Koordinaattorit osallistuvat siis osin suoraan poimijoiden lainajärjestelyihin ja ottavat lainatessaan myös taloudellisia riskejä, tai takaavat poimijoiden ottamia lainoja. He myös epäsuorasti osallistuvat poimijoiden lainojen etsimiseen ja auttavat toisinaan heitä myös lainojen ottamisen käytännössä ja takaisinmaksuprosessissa. Koordinaattorit voivat esimerkiksi välittää yksittäisten poimijatulojen tietoja ja summia pankille, jotta lainat lyhentyvät kunkin lainanottajan kohdalla oikein (KH004b).

5.4. Koordinaattorien toiminta tapauskohtaisesti

Tapaus 1. Yrityksen koordinaattorilla on aikaisempaa kokemusta marja-alasta Ruotsissa, missä hän on toiminut rekrytointiyrityksen kirjanpitäjänä. Suomalaisen yrityksen poimijoiden kirjanpitäjäksi hän päätyi sukulais- ja tuttavaverkoston kautta, joista yksi oli ollut yrityksen kutsumana poimijana. (KH008.) Rooli muuttui leirin kirjanpitäjäksi koordinaattoriksi tänä vuonna, koska aiemman koordinaattorin toiminnassa oli ollut riittävän vakavia epäselvyyksiä (YH008).

Koordinaattori alkoi etsiä poimijoita jo tammikuussa ennen kuin oli tietoa siitä, montako poimijaa yritys voi kutsua, kuitenkin siten, että poimijoita oli noin puolet arvioidusta kokonaismäärästä, koska hän halusi noudattaa varovaisuutta sekä pitää yllä omaa mainettaan rekrytoijana poimijoiden keskuudessa. Nämä poimijat olivat kaikki yritykselle uusia poimijoita. Vanhojen poimijoiden kohdalla koordinaattorin ei tarvitse tehdä etsintätöitä, vaan periaatteessa odottaa, että aikaisemmin yrityksellä olleet poimijat ottavat häneen yhteyttä ja kertovat halukkuudestaan uuteen marjamatkaan. Tässä vaiheessa suurin kustannus, ennen viisumihakemusten jättämistä, oli lentolipun varausmaksu 5000 bathia per poimija (119 euroa). Ennen viisumihakemuksen jättämistä poimijoiden pitää saada rahat tai lainaa kustannuksia varten. Koordinaattori ja poimijat sopivat tietyn päivän, jolloin rahoituksen pitää olla kasassa, jotta viisumihakemusten kanssa voidaan edetä, eli jättää ne lähetystöön.

Koordinaattori pyysi poimijoilta ensin 25 000 bathia (595 euroa) siinä vaiheessa, kun yrityksen ”kiintiö” oli tiedossa, kuitenkin ennen viisumihakemusten jättämistä. Loput 40 000 bathia (952 euroa) koordinaattori pyysi sitten, kun viisumit oli myönnetty. Yritysjohdaja tähdensi koordinaattorille, että minkäänlaisia ylimääräisiä välitysmaksuja ei saanut olla. Koordinaattori oli myös varoittanut poimijoita, että heidän ei pidä maksaa minkäänlaisia välitysmaksuja kenellekään muulle kuin hänelle. (KH008.) Osalle poimijoista koordinaattori lainasi epäsuorasti rekrytointimaksurahat, mutta ei tehnyt

lainaamisesta poimijoiden kanssa sopimuspapereita. Tätä hän piti virheenä ja riskinä itselleen, mutta sanoi, että poimijoiden kanssa oli sovittu, että lainarahat vähennetään poimintatulosta ennen Thaimaahan paluuta. Poimijat olivat kuitenkin antaneet koordinaattorille takauksen jonkin kiinteän omaisuuden muodossa ja lainassa oli 3 % kuukausikorko, jota koordinaattori sanoi laskevansa hieman epätarkasti, sillä hän oli kerännyt lainoittamiltaan poimijoilta 70 000 bathia (1667 euroa). Korkoprosentiksi muodostuu silloin 65 000 bathin (1548 euroa) lainasummasta 7,69 %. Tällaista lainarahoitusta oli saanut noin 30–40 poimijaa, tai sitä vähemmän, koska haastattelun myöhemmässä vaiheessa esitetään erilainen, pienempi lukumäärä poimijoita.

Edelliset summat liittyvät yrittäjän maksamiin lentolippu- ja vakuutusmaksuennakkoihin. Yritysjohtaja ei antanut ennakkorahoja koordinaattorille, vaan maksoi lentoliput ja vakuutukset suoraan näistä asioista vastaavalle lentoyhtiölle. Näiden ennakoiden ja puuttuvan kokonaisrekrytointikustannusten perustalta koordinaattori puolestaan on tehnyt lainasopimuksen. (KH008.) Käytäntö on käytössä toisissakin yrityksissä lähes samalla tavalla, eli siten, että yritys maksaa ennakkomaksuja erityisesti lentolippujen osalta ja poimija ja koordinaattori tekevät Thaimaassa lainasopimuksen (KH005). Tällainen järjestely toimii, kuten sen on ajateltukin toimivan, jos poimija ei jää tappiolle. Koordinaattori oli kuitenkin huolestunut siitä, että osa poimijoista voi jäädä tappiolle. Silloin tilanne on erilainen. Koordinaattori ei saa kaikkia lainaamiaan rahoja takaisin poimijoilta, tai sitten poimijat joutuvat ottamaan lisälainaa, jotta voivat maksaa koordinaattorille puuttuvan summan. Yritysjohtaja oli sanonut koordinaattorille, että hänen pitää vastata lainatuista rahoista. (KH008.) Eli poimijan tappiotapauksessa vastata yrityksen maksamista lentolippu- ja vakuutusennakoista niiltä osin kuin vajausta on syntynyt. Koordinaattorin huoli asiasta on ymmärrettävä, mutta hän kuitenkin saa noin 3 % kuukausikoron lainasummasta ja hänellä on poimijoiden antamia takauksia hallussaan. Osalla poimijoista oli toisenlaistakin rahoitusta, josta osa vapailta lainamarkkinoilta. Koordinaattorin mukaan 50 % poimijoista rahoitti matkan omilla rahoillaan, 30 % lainasi BAAC:sta ja 20 % yksityisiltä lainoittajilta, joihin siis koordinaattorikin lukeutui. BAAC:in korko oli 7 % vuodessa.

Poimijoista suurin osa on miehiä ja iältään 30–40-vuotiaita. Muutamia viisikymppisiäkin oli joukossa sekä parikymppisiä. Heitä oli kuitenkin vähän, koska koordinaattori valitsee erityisesti 30–40-vuotiaita miehiä poimijoiksi. Uusien poimijoiden kohdalla hän pitää poimijan terveydentilaa ja ikää keskeisimpinä kriteereinä. Naispoimijoiden kohdalla heidän aviomiehensä tai sukulaisen on oltava poimijoiden joukossa, jotta he pystyvät auttamaan tätä. Aikaisemmin huonosti poimineilla on mahdollisuus tulla uudestaan, jos he sitä haluavat, vaikka koordinaattori ei tällaista haluaisi tapahtuvan, koska heidän kohdallaan epäonnistumisen riski on korkeampi kuin paremmin pärjänneiden kohdalla. (KH008.)

Poimijoiden koordinaattorille maksamat maksut oli tehty joko käteisellä tai tilisiirrolla. Koordinaattori oli kirjoittanut poimijalle kuitin rahan vastaanottamisesta käteismaksutilanteissa, mikä on hyvä asia, koska jos poimija ei pääsekään marjamatkalle eikä saa rahojaan takaisin, hän voi haastaa koordinaattorin oikeuteen ja todistaa maksaneensa koordinaattorille rahaa (KH008).

Koordinaattorilla oli kolme apukoordinaattoriryhmää kolmessa eri provinssissa, joista hän yhtä hallinnoi. Apukoordinaattorit ovat hänen ystäviään ja sukulaisiaan. Koordinaattorin oman ryhmän kohdalla apukoordinaattorit saivat rahaa poimijamäärän mukaan 500–2000 bathia (12–48 euroa) per poimija. Jos apukoordinaattori rekrytoi 5 poimijaa summa oli 500 bathia (12 euroa) poimijasta, jos taas kymmenen, niin silloin summa oli 1000 bathia (24 euroa), ja kahdesta kymmenestä 2000 bathia (48 euroa) poimijaa kohden. Toisen provinssin kohdalla koordinaattori maksoi ryhmälle 2000 bathia (48 euroa) poimijaa kohden. Koordinaattorin mukaan apukoordinaattoreilla voi olla käytössä myös heidän apulaisiaan, jotka saavat silloin osan 2000 bathin (48 euroa) summasta. Koordinaattori haastattelee itse kaikki poimijat, jolloin hän myös yrittää selvittää, että onko joku poimija maksanut enemmän kuin 65 000 bathia (1548 euroa). (KH008.)

Koordinaattori kertoi maksaneensa pieniä summia paikallisille työvoimatoimistoille omasta aloitteestaan. Häneltä ei ole siis viranomaisten aloitteesta pyydetty rahaa. Tällaista maksua hän sanoi maksavansa silloin, jos niin sanotun poimijoiden orientaatiopäivän järjestämisen aikataulu on vaatinut viranomaisten puolelta joustavuutta. Koordinaattori totesi kuitenkin tunnistavansa tilanteen, joissa lahjonta auttaisi, vaikka itse ei ole sellaista kokenut: helppokin järjestelyasia saattaa muuttua huomattavasti vaikeammaksi kuin mitä se on. Tämän johdosta koordinaattori pyrkii hoitamaan asioita suoraan Bangkokin viranomaisten kanssa, jotta potentiaalisilta paikallisilta pulmilta välttyisi. (KH008.)

Koordinaattori jakaa poimijat autoryhmiin ja välittää tämän tiedon myös yrityksen johtajalle, jotta hän tietää, missä kukin poimija on. Jos yrittäjälle valitetaan jostakin autosta tai auton kohdalla on ongelmia, niin silloin yrittäjä tietää, mistä poimijoista ja autosta on kysymys. Autoryhmät muodostetaan jo Thaimaassa, mutta muutoksiakin saatetaan tehdä Suomessa. Hilla-aikana poimijat ovat saaneet vaihtaa paikkaansa autoryhmissä.

Koordinaattorin mukaan keskeisin ongelma poiminnan organisoimisessa on se, että poimijat eivät halua odottaa yrittäjän määräystä poimia tiettyjä marjoja tai poiminnan aloittamista silloin, kun marjat eivät ole vielä kypsiä. Koordinaattori on tehnyt muutoksia autoryhmien koostumuksiin joissakin tilanteissa. Esimerkiksi jos autokunnassa on ollut kolme nopeata ja kaksi hidasta poimijaa, niin silloin hän on saattanut yhdistää ryhmän hitaampia poimijoita, jotta he voivat olla pitempään metsässä. Kokeneita ja kokemattomia poimijoita yhdistäneessä ryhmässä nopeimmat poimijat saattoivat haluta

lähteä takaisin leirille, kun olivat tyytyväisiä päiväsaaliiseen, jolloin myös hitaampien poimijoiden oli pakko lähteä metsästä pois. Toisten yritysten kanssa samanlaisen käytännön mukaisesti autokuskit eivät maksa polttoainekuluja. Koordinaattori perusteli käytäntöä sillä, että kuski tekee enemmän töitä eli ajaa autoa, kun muut poimijat voivat nukkua autossa matkan ajan. (YH008.)

Jos poimijat kuulevat toisten yritysten poimijoilta, että siellä on jo aloitettu poiminta tai aloitettu esimerkiksi puolukan poiminta, niin hekin aloittavat tämän marjan poimimisen. (KH008.) Poiminta-ajan määrittämisessä marjojen kypsyysaste on niiden jälleenmyynnin ja käyttökelpoisuuden kannalta tärkeä asia, jonka johdosta yrittäjät määrittävät marjojen poimimisen aloittamisajankohtia. Näistä ajoista ei ole aina pidetty kiinni, varsinkin jos edellisen marjan satotilanne on ollut huono (YH010.) Yritysjohdaja oli valittanut koordinaattorille, jos tietyn marjan poiminta oli aloitettu liian aikaisin, tämän jälkeen koordinaattori välittää viestin poimijoille. Tästäkin huolimatta poiminta on saatettu aloittaa, mutta marjat on joko piilotettu koordinaattorilta, yrittäjältä tai molemmilta, kunnes kyseisen marjan ostaminen on aloitettu. (KH008.) Yrittäjä on joissakin tapauksessa joutunut laittamaan poimijat ottamaan pois raakoina poimittuja hilloja marja-astioista (YH008). Poimijoiden itse tekemät päätökset poiminta-ajankohdan suhteen vaikuttivat koordinaattorin kertoman mukaan siihen, että yrittäjä ei saanut niin paljon hilloja kuin olisi toivonut, koska poimijat olivat siirtyneet poimimaan mustikoita. Marjojen päivähinta kulkee tekstiviestein yrittäjältä koordinaattorille ja häneltä poimijoille rutiininomaisesti. Tieto saavuttaa poimijat noin 10–11 aikaan aamupäivällä, jolloin jos hinta on noussut, koordinaattori kannustaa poimijoita löytämään paljon marjoja. Huhut marjojen hintojen noususta kulkevat eri yritysten poimijoiden välillä. Kyseinen yritys oli nostanut puolukan hintaa 1,50 euroon aiemmin kuin toiset, mutta poimijoiden piti pitää tämä omana tietonaan eikä kertoa sitä toisten yrittäjien poimijoille. (KH008.)

Autojen huono kunto ja helppo rikkoutuminen ovat toinen ongelmakohta, mutta niitä poimijoiden on pakko käyttää joka tapauksessa. Autojen laatua kesken poimintakauden on vaikea parantaa. Ruoka oli osin koettu liian samanlaiseksi (kanaa, kananmunia, kaalia, kurkkua ja tomaattia), eikä koordinaattori ollut uskaltanut tilata liian kalliita ruokatavaroita. Leireillä oli tiettyjä sääntöjä, kuten että juominen, tappaleminen ja uhkapelaaminen olivat kiellettyjä. Uhkapelaamista kuitenkin tapahtui, koska koordinaattori ei ole halunnut sitä estää, jotta poimijat pysyisivät tyytyväisenä häneen. Muutoinkin koordinaattori halusi huolehtia luotettavuudestaan poimijoiden keskuudessa. (KH008.)

Yritysjohdaja kartoittaa marjapaikkoja etukäteen, mutta koordinaattorin mielestä etsintä voisi olla tehokkaampakin. Poimijat ilmeisesti ovat etsineet etukäteen poimintapaikkoja karttojen avulla. Koordinaattori totesi myös, että tässäkin suhteessa poimijat vertaavat asioita toisiin yhtiöihin. Esimerkiksi poimijat olivat sanoneet koordinaattorille, että kahdessa toisessa yrityksessä on leirinjohtajia, jotka etsivät marjapaikkoja poimijoille. Tähän koordinaattori oli puolestaan vastannut, että

niin onkin, mutta he myös jakavat keskenään tietoja poimintapaikoista toisilleen, mikä puolestaan oli harvinaista kyseisen yrityksen poimijoiden keskuudessa. Uudessa leiripaikassa poimijat olivat alkaneet jakamaan tietoa poiminta-alueista, vaikka koordinaattorin mukaan tämä onkin vaikeata poimijoille, koska kaikki haluavat poimia mahdollisimman paljon marjoja itselleen. Edellä mainitun toisen yritysten poimijoiden kanssa on myös jouduttu kilpailemaan marjoista metsässä. Tämän johdosta tiedon jakamista koordinaattori piti tärkeänä. Tärkeää se oli siksi, että hyvän, laajemman alueen saattaa ehtiä poimia toisten yritysten poimijat, jos tieto hyvästä alueesta pysyy vain yhden ryhmän hallussa. Eri yritystenkin välillä aikainen leiriltä lähteminen on tässä kilpailuasetelmassa edullista poimijoille, joten sekin ohjaa poimijoiden työpäivän alkamisajankohtaa aikaisemmaksi. (YH008.)

Koordinaattori piti työtään vaativana, koska ”aina tulee jotain odottamattomia ongelmia, jotka pitää ratkaista”. Hän ei myöskään kertonut kaikkia kohdattuja ongelmia yritysjohtajalle, vaan monesti pyrki ratkaisemaan poimijoiden kohtaamat ongelmat itse ensin. Kun yritysjohtaja oli halunnut, että kaikki poimijat maksavat polttoaineesta saman summan, niin koordinaattori ja poimijat olivat sopineet asian toisin jo Thaimaassa, koska pitivät kuskin saamaan korvausta kohtuullisena ja perusteltuna. Koordinaattori oli kiinnostunut isommasta poimijamäärästä, koska on rakentanut uraansa tämän toiminnan varaan, ei kuitenkaan pelkästään, vaan hänellä oli toisenkin toimialan pienyrittäjätoimintaa Thaimaassa, joka kuitenkin kärsi osin koordinaatiotyön johdosta. Hän kertoi toimivansa koordinaattorina suunnitelmallisesti ja johdonmukaisesti, jotta pystyisi parhaansa mukaan auttamaan poimijoita ja tiesi myös, että yrityksen toiminnan tuloksella on vaikutusta tuleviin poimijamääriin. Vaikka koordinaattori toivoi itselleen suurempaa määrää poimijoita, niin hän totesi, että poimijoiden kokonaismäärän lisääminen johtaa kovempaan kilpailuun marjoista. Leirin poimijat käyttivät suurelta osin marjarahavaa, jonka koordinaattori pelkäsi kohtelevan varpuja huomoin, minkä arveli johtavan pienempiin satoihin tulevaisuudessa. (KH008.)

Koordinaattori totesi työsuhteesta, että se kuulostaa idealistiselta, mutta hänen mielestään todellisuudessa sellaista ei Ruotsissa ole. (KH008.) Ruotsissa on käytössä marjojen poimintamäärään perustuva järjestelmä, joka toimii samoin kuin Suomessa. Tietyn poimintamäärän jälkeen sielläkin saa sitä enemmän rahaa, mitä enemmän poimii (YH002). Koordinaattori uskoi, että palkka johtaa poimijoiden motivaation laskuun (KH008). Tämänkaltaisia näkemyksiä on esittänyt moni muukin alalla toimiva (haastattelut yy, kaa, koo ja monta muuta). Koordinaattori oli varsin tietoinen monista Ruotsissa tapahtuneista ongelmatilanteista. Tunnetussa palkkarahojen katoamistapauksen kohdalla hän oli tavannut sattumalta kyseisen yrityksen thaimaalaisen rekrytoijan, joka oli koordinaattorin mukaan kadonnut yhdessä ruotsalaisen yrittäjän kanssa palkkarahoineen. (YH008; vrt. Iltalehti 4.10.2011.)

Rekrytointikustannusten jakaminen eri rekrytointi- ja muiden leirielämän tehtävien kohdalla jakautui koordinaattorin mukaan seuraavalla tavalla. Näistä kokonaissummista osa tietysti kuluu koordinaattorien omiin kuluihin, mutta luultavasti sitä vähemmän, mitä enemmän apukoordinaattorin osuus palvelumaksusta on. Silloin paikallisen rekrytoinnin suorittaa tämä henkilö kuluineen. Alla olevassa ei ole arvioitu sitä, minkälaisia osuuksia summista menee apukoordinaattorien toimintaan, jonka voi tehdä ainakin karkealla tasolla käyttäen edellä kuvattuja summia apukoordinaattorien saamista palkkioista.

Koordinaattori arvioi, että hän saa kokonaisuudessaan 800 000 bathia (19 048 euroa) tuloja. Tästä summasta 100 000 bathia (2381 euroa) menee kokille, kahdelle kirjanpitäjälle maksetaan yhteensä 200 000 bathia (yhteensä 4762 euroa), ja koordinaattori maksaa palkkaa itselleen 100 000 bathia (2381 euroa). Jäljelle jää 400 000 bathia (9524 euroa), josta koordinaattori maksaa erinäisiä kuluja 100 000 bathia (2381 euroa). Tämän vähennyksen jälkeen koordinaattorin voitoksi jää 300 000 bathia (7143 euroa). Tähän summaan pitää lisätä edellä mainittu 100 000 bathia (2381 euroa), joka oli koordinaattorin oma palkka. Koordinaattori maksaa lentolippunsa itse, joka saattaa sisältyä erään erinäisiä kuluja, joista osa on oletettavasti apukoordinaattoreille maksettuja summia. Asumis- ja ruokakustannuksia hän ei Suomessa maksa.

Koordinaattori itse arvioi, että ei usko tämän vuoden voittosumman yltävän 300 000 bathiin (7143 euroa). Syynä tähän voi olla se, että osa poimijoista ei lopulta onnistu pääsemään voitolle. Koordinaattori oli yleisesti ottaen tyytyväinen tuloihinsa, mutta toisaalta koki myös epävarmuutta työnsä jatkuvuuden suhteen. Jos esimerkiksi Thaimaan viranomaiset vaatisivat, että rekrytointiyhtiön pitää tehdä poimijoiden rekrytointi, niin koordinaattori ei ollut varma, että pystyisikö hän yltämään sen edellyttämiin vaatimuksiin. (KH008.) Takuusummien maksaminen lienee yksi tällainen vaatimus, joka voisi olla liikaa yksittäiselle koordinaattorille.

Hän piti työtään raskaana mutta palkitsevana, kun saa poimijoilta myönteistä palautetta ja arvostusta. Tämän positiivisen palautteen hän näki myös suhteessa tulevaan poimijamäärään, joten hänenkin tulevat koordinaattoriansiot ovat osaltaan sidoksissa hänen poimijoidensa tulokseen ja menestykseen. Jonkinasteisia ristiriitoja koordinaattorilla oli ollut aikaisempana vuonna yhden leirinjohtajan kanssa. Koordinaattorin, joka siis toimi tuolloin vielä kirjanpitäjänä, näkemyksen mukaan leirinjohtaja ei osannut kommentaa leirielämän asioissa, jolloin hän joutui neuvottelemaan näiden asioiden osalta yritysjohtajan kanssa. Leirinjohtaja puolestaan syytti häntä leirinjohtajan paikan anastamisesta. (KH008.) Koordinaattorin rooli on tässäkin suhteessa merkittävä, koska hänen tehtävänsä kuuluu kokonaisvastuu leirien toiminnasta ja siellä erilaisissa asemissa olevien ihmisten toiminnan seuraaminen.

Tapaus 2. Suurimpia poimijaryhmiä rekrytoiville koordinaattoreille toiminta on selvimmän liiketoimintaa, johon voi liittyä pysyvien toimistotilojen ja henkilökunnan palkkaamista. Näissäkin tapauksissa palvelumaksut kerätään poimijoilta, joiden varaan toiminta perustuu, kuten muiden koordinaattorien kohdalla. Apukoordinaattorien – sekä aiemmin poimijoina toimineiden ihmisten – perimät välitysmaksut ovat vaihdelleet vuosittain. Koordinaattori on kuitenkin tarkasti seurannut apukoordinaattorien toimintaa. Jos hän on saanut selville, että ylimääräisiä maksuja on peritty, niin sillä on ollut seurauksia apukoordinaattoreille. Aikaisempina vuosina maksu on vaihdellut 3000–8000 bathin (71–190 euroa) välillä. Koordinaattorin mukaan näihin maksuihin ei ole sisältynyt mitään varsinaista palvelua. Tiedon välittäminen poimintamahdollisuudesta yhteyden luominen koordinaattoriin on motivoinut poimijoita maksamaan tällaisen maksun. Nämä summat eivät ole aikaisemmin sisältyneet lähetystölle ilmoitettuun kokonaiskustannukseen. (KH005.) Nyt apukoordinaattorin palvelumaksusumma on korkeimmillaan 3000 bathia (71 euroa). Yritys on tänä vuonna ilmoittanut tällaisten maksujen olemassa olosta ennakkoselvityksessään, mutta määrittänyt samalla sen tason. Edellytys on myös se, että tätä summaa vastaan pitää saada palvelua, kuten lomakkeiden hakeminen poimijan kotoa, jota voi perustella sillä, että silloin poimijan ei tarvitse matkustaa eli säästää matkakuluja. (YH005.)

Aina apukoordinaattorit eivät ole perineet palvelumaksua, jota selittää poimijaehdokkaan ja apukoordinaattorin välinenä suhde, kuten sukulaisuus tai ystävyys. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että palvelumaksuihin sisältyvät palveluiden sisällöt ovat sittemmin selkeästi määriteltäviä ja poimijoiden ja koordinaattorin sekä apukoordinaattorin ja poimijan välisestä rahaliikenteestä on muodostunut dokumentteja. Koordinaattori valvoi myös apukoordinaattoreitaan poimijoidenkin avustuksella siten, että mahdollisia ylimääräisiä maksuja ei olisi. Ainakin yhdessä tapauksessa ylimääräisiä maksuja ottanut apukoordinaattori on joutunut Thaimaassa oikeudelliseen vastuuseen tällaisesta toiminnasta. Koordinaattori tiesi poimijoiden muualta kuin BAAC:sta ottamien lainojen ehdoista sekä osallistui käytännön tasolla pankkilainojen ottamisen ja takaisinmaksun käytäntöihin. BAAC:in lainojen korko oli 6,75 % vuodessa, johon pankki lisäsi 1–3 % riippuen lainanottajan aiemmasta lainahistoriasta. (KH005.)

Kyseisen koordinaattorin toiminta oli laajamittaista ja organisoitua myös Suomen osalta. Jokaisessa leirissä toimi leirinjohtaja, jonka tehtävä oli etsiä Suomessa hyviä marjapaikkoja sekä pitää kirjaa siitä, että jo koluttujen paikkojen sijainti välittyi koko poimintaorganisaation tietoon ja käyttöön. Leirien johtajat myös tulivat Suomeen aikaisemmin, jotta he ehtivät kulkea metsissä. (KH005.) Joissakin toisissa yrityksissä varsinainen koordinaattori ja apukoordinaattorit tulivat poimijoita aikaisemmin

Suomeen kartoittamaan marjapaikkoja (KH004b). Marjapaikkojen etsintä oli myös poimintakauden aikana jokapäiväistä toimintaa. Koordinaattori myös lainasi rahaa poimijoille ilman korkoa rekrytointikustannuksia varten. Tällä tavalla noin 400 poimijalle oli järjestetty rahoitus vuonna 2010. Systeemi on toiminut siten, että yritys on antanut ennakkona lentolippurahat, jotka sitten peritään poimijoiden marjatuloista. Tällöin poimijan ei ole tarvinnut ottaa lainaa niin paljoa kuin muutoin. Kuitenkin tämä ennakko on tavallaan myös laina, koska poimijat ovat tehneet lainasopimuksen koordinaattorin kanssa tästä summasta, jolloin poimijalla useimmiten täytyy olla takaajat tätä lainasopimusta varten. Jos poimija jää tappiolle tarpeeksi, niin silloin hän ei luonnollisesti pysty maksamaan lentolippuennakkoa eikä muitakaan lainakulujaan. Koordinaattori on pyrkinyt tällaisissa tilanteissa sopimaan poimijoiden kanssa lainan takaisinmaksusta (esimerkiksi lyhennys 1000–2000 bathia eli 24–48 euroa kuukaudessa), mutta kaikissa tapauksissa poimijat eivät ole maksaneet tai eivät ole vastanneet koordinaattorin kirjeisiin. Keväällä 2011 tällaisia tapauksia oli vielä vuodesta 2008 alkaen avoimina. Vuosilta 2008–2010 poimijoita, jotka eivät olleet maksaneet velkojaan koordinaattorille takaisin, oli 69 henkilöä. Koordinaattori on nyt haastanut heidät oikeuteen, jotta hän saisi perittyä lainaamansa rahat takaisin poimijoilta tai heidän lainojensa takaajilta. Koordinaattorilla oli kokonaisuudessaan saatavia poimijoilta yhä yli 2 miljoonaa bathia (siis yli 47 619 euroa). (KH005.) Viime kädessä poimijat siis joutuvat vastaamaan veloistaan, josta osa syntyy prosessissa, jossa yritys maksaa ennakkona poimijan lentolippukulut. Lentolippujen ennakkomaksujärjestelmä vähentää poimijan pankki- tai vapaiden markkinoiden lainatarvetta, mutta on muodoltaan kuitenkin lainaa, josta poimija on vastuussa.

Koordinaattori on ollut tarkka sen suhteen millaisia poimijoita valitaan. Hän myös haastattelee kaikki potentiaaliset poimijat, vaikka tämän voisi osittain tehdä myös apukoordinaattorit tai muu henkilökunta. Käytössä on varsinkin nykyään työpaikkahaastattelun tyyppinen tilaisuus, jossa poimijan ominaisuuksia, kuntoa, motivaatiota ja muita edellytyksiä arvioidaan koordinaattorin toimesta. Koordinaattorin kautta aiemmin olleiden poimijoiden kohdalla tällaista haastattelua ei enää tarvitse tehdä, vaan on riittävää, että seuraavan vuoden poimintamatkahalukkuus kerrotaan koordinaattorille. Koordinaattori käytti aikaisempien poimijoiden kohdalla edellisen vuoden poimintamääriä kriteerinä uudelle marjamatkalle. Rima oli noin 1500 euron nettotulon kohdalla (63 000bathia), joka siis tarkoitti, että tämän alle poimineet eivät voineet tulla uudelleen poimimaan koordinaattorin kautta. (KH005.) Tämä järjestelmä edistää sitä, että poimijoiksi tulevat pyrkivät mahdollisimman hyvään tulokseen. Kuitenkin kyseistä nettotulorajaa voi pitää varsin korkeanakin, koska se on vain vähän alempi kuin vuoden 2010 nettotulokeskiarvo (ks. kuvio 2).

Uusille poimijoille kerrotaan marjamatkaan liittyvistä riskeistä, jotka osa on eksplikoitu liittyvän luonnon toimintaan ja osa poimijoiden omaan aktiivisuuteen. Laiskuutta poiminnassa ei ole pidetty myönteisenä asiana. Huonommin poimivia on systemaattisesti pyritty auttamaan ja ohjaamaan. Heitä on siirretty koordinaattorin toimesta autokuntiin, joissa on ollut kokeneita poimijoita. Poimintaleireillä pidetään julkisesti kirjaa poimijoiden marjamääristä. Tällä on pyritty motivoimaan poimijoita suurempiin poimintamääriin. (KH005.) Joidenkin toistenkin yritysten koordinaattorien kohdalla toisten poimijoiden poimintatulot ovat leirillä julkisesti nähtävillä, joilla on haluttu saada samanlainen kannustava mutta myös kilpailuasetelmaan perustuva vaikutus (KH001; KH009). Poimijoiden tulosta seurataan päivittäin, ja ongelmatapauksissa on pyritty etsiä kannustavia toimenpiteitä. Laiskuudesta johtuvia tappioita ei ole harkittu katettavaksi, mutta jos syyt ovat olleet yllättävissä olosuhteissa tai ovat johtuneet luonnon liikkeistä, niin silloin yritys on tullut Suomessa muodostuvien kulujen suhteen vastaan (YH005). Poimintaleirien toiminnassa oli tarkkoja sääntöjä. Uhkapelit ja juominen olivat kiellettyjä, mutta myös marjojen käsittelyyn liittyi tapoja, joita piti noudattaa, kuten sellaisia, että marjalaatikoita ei saanut laskea suoraan hiekkamaalle, jotta hiekka ei tarttuisi laatikon pohjaan ja siitä myöhemmin tippuisi toiseen marjalaatikkoon. Kaikilta osin tätä ei kuitenkaan pilkulleen seurattu, mutta pyrkimystä siihen on ollut, mutta erityisesti uusien leiripaikkojen kohdalla tällaista on ollut vaikeampi järjestää täsmällisesti. (KH005.)

Kyseinen tapaus on ehkä kaikista pisimmälle organisoitunut laajaksi kokonaisuudeksi, jossa on eri tason toimijoita ja heillä erilaisia tehtäviä rekrytointiprosessissa Thaimaassa sekä leirien ja poimintatyön organisoimisessa Suomessa. Ongelmiin puututtiin nopeasti ja poiminta-alueiden valinta ja niiden läpikäyminen oli systemaattista. Tiedot poimintaryhmiltä kulkivat aina koordinaattorille asti. Tällä tavalla pystyttiin välttämään turhaa käymistä jo poimituille alueille. (KH005.) Pieniä ongelmiakin vuonna 2011 oli kuitenkin ollut, kuten ainakin kaupasta näpistämistä. Tällaisilla oli kuitenkin aina seurauksia poimijoille, joka yleisesti toimi ehkäisevänä tekijänä. Poimijoiden tekemistä asiattomista teoista koordinaattori myös tiedotti julkisesti kaikkein leirien poimijoille. Koordinaattori oli hyvin sitoutunut työhönsä, jonka totesi ottaneen hänen koko elämänsä. Luonnehdinnan hän esitti varsin myönteisessä valossa, tai ainakaan siitä ei välittynyt pettymys asiantiloihin. Hänellä oli metsämarjojen joukossa lempimarjansa, joka kuvastaa omalla tavallaan hänen suhdettaan marja-alaan ja metsämarjoihin.

5.5. Ongelmallisin rekrytointikokonaisuus

Yhden yrityksen kohdalla rekrytointiprosessi oli kokonaisuutena ongelmallinen. Tätä tapausta käsitellään erikseen, koska kokonaisuuteen liittyvät yksityiskohdat tuovat hyvin esille sen, mitä voi

tapahtua, jos toimijoiden väliset suhteet ja toimintatavat ovat epämääräisesti järjestettyjä. Tähän tapaukseen liittyy myös poimijoita rahoittanut sijoittajataho, jonka rahastonhoitaja oli Suomessa valvomassa sijoittajan etuja. Poimijoiden rahoitusjärjestely oli myös varsin poikkeuksellinen ja poimijoille hyvin epäedullinen.

Yritysjohdaja ja Bangkokin lähetystölle ilmoitettu koordinaattori riitautuivat rekrytointiprosessin aikana, jolloin yritysjohdaja hankki tilalle toisen koordinaattorin (YH003). Ilmeisesti osa rekrytointimaksuista oli jo maksettu ensimmäiselle koordinaattorille, ja poimijat joutuivat maksamaan osan ennakkomaksuista uudelleen, kun toinen koordinaattori ryhtyi järjestämään poimijoiden rekrytointin yksityiskohtia (KH003). Lentolippujen hankkimisessakin oli tämän johdosta viivytystä ja ongelmia. On todennäköistä, että myös lentolippujen hinnat ovat olleet korkeampia näiden seikkojen johdosta. Lentoreitit olivat myös erilaisia, esimerkiksi siten, että osa poimijoista lensi Tukholmaan ja matkusti sieltä lautalla Turkuun. Osa poimijoista myös saapui myöhempään kuin oli suunniteltu ja siksi ehtivät poimia mustikoita vähemmän aikaa kuin muutoin.

Tämä on tärkeä yksityiskohta, koska muut poimijat ehtivät poimia mustikoita pitempään sekä etsimään helpommin parhaimpia paikkoja sillä aikaa, kun toiset olivat vasta saapumassa Suomeen. Sijoittajan rahoittamat poimijat odottivat Bangkokissa omalla kustannuksellaan kaksi viikkoa, ennen kuin kyseinen sijoittaja löytyi rahojen lainaajaksi. Sopimuspaperit kirjoitettiin Bangkokissa nopeasti juuri ennen lentoa. Tietojemme mukaan sijoittaja maksoi rekrytointikustannukset kokonaisuudessaan (65 000 bathia [1548 euroa] tai jopa enemmän;) ilman korkoa. Mutta sopimukseen sisältyi ehto, että sijoittaja ja poimija jakavat poimintatulosta tämän summan ylimenevältä osalta suhteessa niin, että sijoittaja saa 60 % ja poimija 40 % (KH003). Tästä sopimuksesta neuvoteltiin välillä sijoittajan rahastonhoitajan kanssa Suomessa, ja välillä rahastonhoitaja oli sanonut, että voittojen jaon suhde voidaan muuttaa 50/50 prosenttiosuuksiin. Myöhemmin tilanne jälleen muuttui, kun rahastonhoitaja totesi, että hänellä ei ole valtuuksia muuttaa alkuperäistä sopimusta (PH003b; KH003). Jos olettaisi, että poimija kokonaisuudessaan poimisi marjoja 3000 euron arvosta 60 päivän aikana ja laskisi laina-ajaksi kaksi kuukautta, niin sijoittaman saama voitto sijoittamastaan 1548 euron summasta (65 000 bathia; 1548 euroa) olisi 871 euroa eli 56 %. Tämän prosentin voisi suhteuttaa edelleen arvioiden kahden kuukauden laina-aikaan, jolloin todellinen vuosikorko olisi huimat 336 %. Tällainen vuosikorko on kohtuuton – ja tulkittaisiin varsin todennäköisesti laittomaksikin – niin Thaimaassa kuin Suomessakin.

Poimijoiden rekrytointi oli muutoinkin epäselvää, sillä mukana oli toiminut useampiakin yrityksiä, joiden välillä poimijoita oli pompoteltu siten, että on epäselvää, mikä kunkin rooli rekrytointinissa on ollut. Näyttää siltä, että toisinaan yksi yritys on kertonut, että pystyvät järjestämään matkan ja sitten toinen on puolestaan kertonut, että pystyvät järjestämään rahoituksen. Nämä järjestelyt ovat saattaneet

mennä myös ristiin siten, että poimijat ovat maksaneet rekrytointimaksuja useammallekin taholle kyseisistä yrityksistä, joiden omistajat ovat puolestaan sukulaisia keskenään. (TV003.)

Monet poimijat olivat ensikertalaisia. Kokeneemmat poimijat eivät puolestaan halunneet ottaa autokuntiinsa ensikertalaisia. Sekä yritysjohtaja ja koordinaattori totesivat, että olivat ehdottaneet tällaista järjestelyä, mutta turhaan (YH003; KH003). Yritysjohtaja totesi, että koska hän ei ole työnantaja suhteessa poimijoihin, niin hän ei voi kokeneita poimijoita myöskään pakottaa ottamaan uusia poimijoita mukaansa (YH003). Koordinaattori puolestaan totesi, että ensikertalaisena hän ei oikein tiennyt toimivaltansa rajoja Suomessa eikä sitä, että millä tavoin hän voisi poimijoiden toimintaan vaikuttaa (KH003). Ensikertalaiset poimijat taas sanoivat, että he olivat yrittäneet seurata autolla kokeneita ryhmiä, mutta ne olivat ajaneet heiltä karkuun. Ensikertalaisten motivaatioon vaikutti kielteisesti epäreiluksi koettu sopimus sijoittajan kanssa. Poimijat myös kertoivat, että heille oli annettu väärää tietoa marjojen ja sienien hinnoista. Villein lupaus oli, että jonkun sienien kilohinta olisi 7000 bathia eli noin 167 euroa/kg. Ainoastaan tryffelien kohdalla tällainen hinta voisi olla mahdollinen, mutta kokemattomalle sen etsiminen Suomesta olisi lähes mahdoton tehtävä. Sijoittajan rahastonhoitajaan ja sijoittajaan pyrimme ottamaan yhteyttä koordinaattorin välityksellä, jotta kopiota tai tietoja sopimuspaperista olisi ollut saatavilla, mutta tässä ei ole onnistuttu. Tiedot sopimuksesta ja sen sisällöstä perustuvat suurelta osin poimijoiden antamiin tietoihin.

Yritysjohtaja sanoi, että hän ei ollut tietoinen edellä mainitusta sopimuksesta. Kun sopimuksen olemassa olo selvisi hänelle, niin hän sanoi sekä koordinaattorille että sijoittajan rahastonhoitajalle, että he eivät enää ole tervetulleita leirille (YH003). Koordinaattori puolestaan oli sitä mieltä, että yritysjohtaja oli tietoinen järjestelystä poimintakauden alusta asti (KH003). Noin poimintakauden puoleen väliin asti sijoittajan rahastonhoitaja oli ollut mukana marjojen ja sienien myyntitilanteissa ja saanut poimijoiden tuloista rahaa lainojen maksamiseksi. Tässä ei ole sinällään mitään kummallista, koska myös monissa muissa yrityksissä toimitaan niin, että poimintatuloilla maksetaan ensin pois lainat, jotta niiden korko lakkaa juoksemasta mahdollisimman pikaisesti. Ongelma oli siis kyseisen sopimuksen sisältö. Toisaalta koordinaattori, joka omien sanojensa mukaan ei ollut mitenkään tekemisissä rahoitussopimuksen kanssa, sanoi, että rahoittaja on antanut riskirahoitusta eikä hän pitänyt oikeana sitä, että poimijat olivat painostaneet häntä ja rahoittajan kirjanpitäjää muuttamaan sopimusta Suomessa. Rahoittajan kirjanpitäjä taas ei halunnut tavata tutkimusryhmää, koska hän katsoi olevansa vain rahoittajan kirjanpitäjä eikä siten voinut puhua asiasta, joka kuuluu rahoittajalle. (KH003.)

Tietojemme mukaan sijoittajan ja poimijan välinen sopimus ei ollut varsinaisesti lainasopimus, vaan eräänlainen sijoituskumppanuus, jonka pohjalta he keskenään voittojen jaon sopivat. Paperi kuitenkin

sisälsi kohtia, jossa määriteltiin myös korkoja. Yksi poimija kertoi, että kun hän oli kysynyt, täytänkö korkokohdan viivalla, niin vastaus oli ollut, että sitä ei täytetä, jotta sijoittaja voi käyttää ja täyttää sen sitten, jos poimija ei maksaisikaan takaisin sijoittajalta saamaansa summaa matkakulujen peittämiseksi (PH003a). Tällainen sopiminen on kohtuutonta, koska ensiksikin, koska vaikka sitä ei koroksi ole määritelykään, on lainan ylimenevän osuuden jako poimijalle epäedullinen, eikä se myöskään kannusta poimijaa hyvääv suoritukseen.

Tämä seikka tuli selvästi esille, kun keskustelimme poimijoiden kanssa, jotka sopimuksen olivat allekirjoittaneet, jotkut jopa lukematta itse tekstiä. Osassa poimijoista asia sai aikaan vihamielisyyttä rahoittajaa kohtaan, joka voi muuttua myös teoiksi Thaimaassa, tai ainakin sellaisesta meille vihjattiin: ”haamuja ei voi vainota toisin kuin ihmisiä” (PH003b). Toisessa yhteydessä henkilö sanoi haastavansa lainaa antaneen yrityksen oikeuteen. Kyseisen sopimuksen selvittäminen todennäköisesti jatkuu kuitenkin Thaimaassa, koska Thaimaan Helsingin lähetystö on ollut yhteydessä asianosaisiin ja sopimuksen ehtoja pidettiin kyseenalaisina. Lainatut rahat poimijat joutunevat maksamaan takaisin, koska sen suhteen sopimus on varsin tavanomainen. Jos voittorahoja jaetaan edellä kuvatuilla ehdoilla, niin silloin sijoittajan saama voitto sijoitukselleen voi muodostua varsin huomattavaksi, ja jos tällaisia summia laskisi sijoitetun summan koroksi, niin korkoprosentti kasvaisi sitä mukaan korkeammaksi mitä enemmän marjoja poimittaisiin. Lopputulos poimijoiden kannalta vaikutti huonolta, sillä joukossa on useita poimijoita, jotka eivät ole onnistuneet kattamaan poimintatuloilla edes ottamaansa lainasummaa siinä vaiheessa, kun poimintakausi oli yli puolivälin (TV003). Yrityksen jälkiselvityksen mukaan kuitenkin vain kolme poimijaa jäi tappiolle, ja nämä eivät olleet osallistuneet poimintatyöhön, vaan pääasiassa käyneet tapaamassa sukulaisiaan Suomessa (Yrityksen jälkiselvitys 2011). Kyseistä kokonaisuutta kuitenkin joka tapauksessa tutkitaan edelleen.

5.6. Yhteenveto koordinaattorien toiminnasta

Edellä kuvattujen kahden rekrytointijärjestelmän kaltaisesti toimivat monet muutkin, vaikka jonkin verran erojakin toimintaperiaatteissa on. Eroja on myös sen suhteen, kuinka suuren summan koordinaattori saa poimijaa kohden. Osassa koordinaattorikokonaisuuksista mukana on myös suomalaisia toimijoita, mutta muutoin toiminta on varsin samanlaista poimijoiden asioiden järjestämisen suhteen. Kaikkien yritysten kohdalla ei ole sellaisia leirinjohtajia, jotka eivät osallistuisi itse poimintatyöhön (PH007). Toisissa paikoissa tällaiset leirinjohtajat huolehtivat marjojen punnitsemisesta ja kirjanpidosta, lastauksesta sekä osallistuvat marjapaikkojen etsimiseen. Tästä heille erikseen maksetaan korvaus tai huojennetaan kuluja muilla tavoin, kuten Suomessa syntyvien kustannusten osalta. (YH001.) Osassa yrityksistä marjojen punnituksen ja niistä maksamisen hoiti yrityksen rekka-autonkuljettaja marjojen haun yhteydessä (YH007). Poimintatyötä avustavat henkilöt

sisältyvät yritysten saamaan viisumimäärään, joka usein tarkoittaa sitä, että todellinen poimintatyöhön osallistuvien määrä on todellisuudessa pienempi kuin Suomeen saapuvien ihmisten kokonaismäärä.

Koordinaattorin tehtäväkenttä on laaja ja siihen on sidoksissa monien toisienkin ihmisten taloudelliset intressit. Poimijoiden menestyminen on osin riippuvainen koordinaattorin toiminnasta. Leirit eivät toimi pelkästään koordinaattorien ja leirinjohtajien varassa. Poimijoiden lisäksi tarvitaan vähintään kokkeja ja usein kirjanpitäjiäkin, ja monessa muussa tapauksessa autojen korjaamiseen kykeneviä thaimaalaisia ihmisiä, jotka sitten saattavat toimia myös suomalaisen autokorjaajan kanssa yhteistyössä autojen huoltamisessa. Nämä ihmiset saavat tuloja marjapöiminnan tuottamista tuloista, samoin apukoordinaattorit saavat tuloja poimintatuloista, mutta kuten jo todettiin osallistuvat leirien hallintoihin monin tavoin Suomessa. Tietojemme mukaan kaikkein yritysten koordinaattorit käyttävät apunaan apukoordinaattoreita. Apukoordinaattorilla saattaa itsellään olla vielä apukoordinaattoreita, joiden kesken hän saamansa tulot jakaa riippuen siitä, minkälaisia tehtäviä tällä on. Vaikuttaa siltä, että usein tällaiset ihmiset ovat toimineet myös poimijoina. Tämän hyvä puoli on se, että kokenut poimija pystyy paremmin arvioimaan poimijaehdokkaan kykyä selvitä poimintatyöstä Suomessa. Apukoordinaattorit voivat poimijoina sitten toimia Suomessa joko leirien johtajina tai autokuskeina. Molempiin toimiin liittyy taloudellista etua. Varsin yleisesti autokuski ei maksa bensakustannuksia Suomessa, ja leirien johtamiseen osallistuvat ihmiset parhaimmillaan eivät maksa majoitus-, ruokailu- ja autonvuokrakustannuksia ollenkaan. Yhdessä nämä ovat varsin merkittävä alennus poimintamatkasta aiheutuviin kustannuksiin. Tässä piilee myös vaaroja, koska apukoordinaattorin kannalta on edullista, että hän saa hankittua poimijoita Suomeen, jolloin hän saattaa antaa väärää tietoa tai houkuttella poimijoita painokkaasti. Yksi poimija kertoi empiensä marjamatkan suhteen vielä varsin myöhäisessä ajankohdassa, mutta päätti tulla, kun apukoordinaattori häntä jopa painosti (PH001).

Koordinaattorien toimintaan liittyy riskejäkin, kuten lainojen takaamista, tai joissakin tapauksissa lainajärjestelyissä yrittäjän ja poimijan välissä olevana poimijoiden lainojen maksamiehenä tai jopa takaajana yrittäjän suuntaan. Monen yrityksen kohdalla koordinaattorit toimivat poimijoiden lainojen antajina, ja useassa tapauksessa toisaalta otettujen lainojen takaajina. Lainaehdoissa ja -ajoissa on vaihtelua, mutta vaihtelu ei ole kovin suurta vuoden 2011 aikana saamiemme tietojen mukaan. Olemme kuitenkin kuulleet, että aikaisemmin laina-aika on voinut alkaa jo helmikuussa, jolloin laina-ajasta ja sitä myöten korkosummasta tulee jo huomattavan korkea, jos kuukausiprosentti on esimerkiksi 5 %. Lainajärjestelyjen osalta on viime kädessä kuitenkin niin, että lopulta niistä vastaavat poimijat tai heidän lainojensa takaajat, vaikka he saisivat lentolippuja ennakkoina. Syy on se, että näihin tarkoituksiin lainatuista rahoista lainasopimus Thaimaassa. (KH008; KH005; KH001.)

Arviomme mukaan 100 poimijan koordinoinnilla koordinaattorin taloudelliset reunaehdot ovat kohtuulliset jopa varsin hyvät. Vain poikkeustapauksessa poimijalla on mahdollisuus ylittää koordinaattorin arvioituun 400 000 bathin (9524 euroa) tuloihin, mutta on syytä kuitenkin muistaa, että koordinaattorit tekevät suurta osaa työstään Thaimaassa varsinaista poiminta-aikaa edeltävinä kuukausina ja edellisestä summasta kuluu osa rekrytointitoiminnan kustannuksiin. Yksi koordinaattori totesi, että 100 poimijan rekrytoimisella pärjää Thaimaassa varsin hyvin (KH004a). Tosin eräs toinen koordinaattori totesi, että koordinaattorin vauraus on harhakuvitelma (KH004b).

Yhdessä yrityksessä koordinaattorit toimivat osittain yhteistyössä, ja tarkoitus oli laajentaa toimintaa Ruotsiin vuonna 2012. (KH004b). Usean toisen yrityksen kohdalla koordinaattorin apukoordinaattorit tai muu henkilökunta olivat keskenään sukulaisia ja toimivat rekrytoinnin ja leirin käytäntöjen järjestämisessä yhdessä (KH008; KH010). Monet koordinaattorit toivovat tulevaisuudessa pystyvänsä rekrytoimaan suuremman määrän poimijoita, jonka johdosta he pyrkivät myös kehittämään toimintaansa. Kasvumahdollisuudet tietysti riippuvat myös yrityksestä sekä viisumihakemussuosituksista, mutta yleisesti ottaen yritykset olivat halukkaita laajentamaan toimintaansa, koska kuten yksi yrittäjä asian ilmaisi: olemme kasvuyritys.

Kokeneista poimijoista käydään kilpailua Thaimaassa. Koordinaattorin yleinen maine on tässä suhteessa tärkeä asia, mutta kilpailu voi ottaa sellaisiakin muotoja, että toisista koordinaattoreista levitetään ilkeitä huhuja. Tällaisia nimettömiä tekstejä voi löytyä vaikkapa bussipysäkin pylvästä. Yksi koordinaattori muotoili asian siten, että koordinaattori tarvitsee tukiverkoston ja moneen suuntaan toimivia yhteyksiä, jotta pystyy hankkimaan poimintatyöhön sopivia ihmisiä. Eri koordinaattoreista kulkee myös epävirallisia kanavia pitkin tietoja, jolloin yksittäisen koordinaattorin poimijoiden onnistuminen lisää todennäköisesti heidän edellytyksiä potentiaalisten poimijoiden löytämisessä. Näin ollen yksittäisen koordinaattorin kohdalla runsas määrä kokemattomia poimijoita, joiden motivaatio tai edellytykset eivät ole poimintatyön vaatavuuden tasolla, voi johtaa koordinaattorin kannalta negatiiviseen kierteeseen. Suuri määrä kokemattomia poimijoita on haasteellista myös poimijoille itselleen, koska kokeneilta poimijoilta on silloin vaikeampi saada tukea.

Jos aiemmin totesimme, että yrityksen ja koordinaattorin välisen suhteen pitää toimia, jotta ongelmia ei pääse muodostumaan, niin myös koordinaattorien välinen kilpailu tai muista syistä johtuvat ristiriidat voivat aiheuttaa hankaluuksia. On tapauksia, joissa saman yrityksen koordinaattorit kiistelevät ja kilpailevat keskenään, mutta myös useamman yrityksen koordinaattorit kilpailevat poimijoista keskenään, joka voi aiheuttaa toisten parjausta tai valheellisen tiedon välittämistä toisista (Marjanpoiminta v 2008). Edellä kuvattiin myös ristiriitaa, joka voi muodostua myös koordinaattorin ja leirin johtajan välille, joten näistäkin ihmisten välisistä suhteista yrityksen pitää pyrkiä huolehtimaan,

jotta näistä juontuvia ongelmia ei pääsisi muodostumaan. Toimijoiden selkeät roolit ja vastuut ovat tapoja, joilla tällaisia voidaan ehkäistä ja säädellä. Koordinaattorien rooli on tässä keskeinen, koska hän on tekemisissä niin yritysten, leirinjohtajien, muun henkilökunnan ja poimijoiden kanssa ja myös huolehtii siitä, että poimintaleirit toimivat eivätkä tuota ongelmia.

Poimijoiden hankkimiseen liittyy taloudellisia intressejä, jotka eivät koske pelkästään yritysten nimeämiä koordinaattoreja. Poimijoiden rekrytointi on kokonaisuus, jossa erinäisten etuisuuksien järjestelmä muodostuu sekä Thaimaassa että Suomessa. Kaikilta osin ei ole selvää, kuinka tarkkaan apukoordinaattoreiden palvelumaksuja on sisällytetty Suomen Bangkokin lähetystölle ilmoitettuihin kuluihin. Osassa tapauksista niitä ei ole sisällytetty kokonaiskuluihin, ja toisissa näiden kulujen on todettu sisältyvän ilmoitettuihin kokonaiskuluihin. Asiaa ei pysty arvioimaan yritysten ennako- ja jälkiselvityksistä, koska niiden antamia summia (erityisesti jälkiselvitysten suhteen) ei ole eritelty tarpeeksi yksityiskohtaisella tasolla. Voi myös olla niin, että lentolippujen arvioituja hintoja ennakkoselvityksissä on ilmoitettu niin, että muutaman tuhannen apukoordinaattorien saamat palvelumaksut katoavat sellaisiin kulueriin. Joka tapauksessa on selvää, että apukoordinaattorien tehtäväkenttä on olemassa. Se on sekä rekrytointiprosessiin että poimintaleirien toimintaan liittyvä tehtävä, jota voi olla vaikea korvata muilla tavoilla. Toiseksi on selvää, että tehtävään liittyy taloudellisia intressejä, niin Thaimaassa kuin Suomessakin. Kausityön ohjeistuksessa on syytä ottaa huomioon rekrytointiprosessin tämä ulottuvuus, jotta läpinäkyvyys parantuu kyseisen asian kohdalla.

Koordinaattorin rooli on tässä suhteessa ehkä tärkein, koska hän on konkreettisesti tekemisissä apukoordinaattorien kanssa ja pystyy heidän toimintansa reunaehdoja määrittämään ja puuttumaan niissä havaitsemiinsa ongelmiin. Poimijoiden rekrytoinnista kokonaisuudessa vastaa koordinaattori, jonka toiminta on välttämätöntä, jotta thaimaalaisilla poimijoilla on mahdollisuus tulla Suomeen poimintatyöhön ja jotta poimijoiden edellytykset ansaita rahaa marjamatkalla ovat mahdollisimman hyvät. Tähän liittyy poimijoiden valintaan kytkeytyviä ulottuvuuksia, koska koordinaattoreilla on mahdollisuus valita poimijoiksi tulevat ihmiset. Miten tämä onnistuu, vaikuttaa osin puolestaan siihen, miten paljon marjoja lopulta poimitaan. Onnistunutkaan rekrytointi ei kuitenkaan takaa sitä, että poimijat ansaitsevat rahaa Suomessa. Yksi koordinaattori muotoilu asian siten, että puolet riippuu luonnosta ja puolet poimijasta.

Poimijoiden ottamien lainojen suhteen on varsin paljon vaihtelua, ja joissakin tapauksissa korkeita korkojakin tai sitten paljastuu muunlaisia kohtuuttomia rahoitusjärjestelyjä. Yritysten pitää kyetä vaikuttamaan rahoitusasioihin ja edellyttämään ehtoja, jotka ovat kohtuullisia poimijoille. Tämä kysymys palautuu takaisin yrityksen ja koordinaattorin väliseen luottamukseen ja avoimuuteen.

Osa yritysjohtajista totesi, että heillä ei ole välttämättä tarkkaa tietoa siitä, miten rahoitusta Thaimaassa on järjestetty ja toiseksi heillä ei ole välttämättä mahdollisuuksia saada poimijoilta koordinaattorista riippumatonta tietoaakaan, koska edessä on kielimuuri. On kuitenkin olemassa yrityksiä, jotka pyrkivät hankkimaan tietoa lainajärjestelyistä ja muustakin koordinaattorista riippumattoman thaikielentaitoisen tahon välityksellä suoraan poimijoilta. Toinen hyvä käytäntö on ollut se, että yritykset maksavat ennakkomaksuina poimijoiden lentoliput, jolloin poimijoiden lainatarve pienenee. Kun tähän vielä yhdistyy käytäntö, että yritys osallistuu osin pankkilainan takaamiseen ja on mukana lainaehdoista ja -koroista keskusteltaessa, niin poimijan riski ylisuurten kustannusten muodostumisessa tältä osin pienenee. Tällainenkin järjestely kuitenkin muodostuu matkarahojen kokonaisuuden kannalta lainarahaksi, koska he Thaimaassa allekirjoittavat lentolippuennakkosumman lainaksi, yhdessä tapauksessa kuitenkin ilman korkoa, toisessa taas 3 % kuukausikorolla.

Yrityksen ja koordinaattorin välisiä konflikteja on tapahtunut aikaisempinakin vuosina. Syinä näissä ovat olleet epäselvyydet rekrytointimaksuissa ja toisinaan koordinaattorin toiminnassa ilmenneet muut ongelmat ja epäselvyydet, joihin on liittynyt myös taloudellisia etuja. Myös suomalaiset viranomaiset ovat joissakin tapauksissa seuranneet tavallista tarkemmin jonkun koordinaattorin toimintaa, jotta siitä saataisiin tarpeeksi tietoa toimenpiteisiin ryhtymiseksi (YH004). Haastattelusta ei käy ilmi, kuka viranomainen tätä seurantaa on tehnyt, mutta oletettavasti Suomen Bangkokin lähetystön henkilökunta. Yritykset ovat myös vaihtaneet koordinaattoria silloin, jos heidän tietoonsa on tullut sellaisia rekrytointiin liittyviä yksityiskohtia, jotka eivät ole vastanneet sitä, mistä on sovittu. Koordinaattorin vaihtaminen ei ole kitkaton prosessi, koska syrjäytetty koordinaattori voi vaikeuttaa sekä yrityksen että uuden koordinaattorin toimintaa ja myös levittää ilkeitä huhuja uudesta koordinaattorista ja yrityksestä (YH003). Joissakin tapauksissa syrjäytetty koordinaattori on vaikeuttanut poimijoidenkin elämää pitämällä hallussaan heidän passejaan tarpeettoman pitkän ajan (Marjanpoiminta v 2008). Tällaista voinut tapahtua silloin, kun koordinaattorin vaihto on ollut käynnissä samaan aikaan kuin rekrytointiprosessikin. Yksi koordinaattori on tapettu Thaimaassa. Tapauksen rikostutkinta on käynnissä edelleen, mutta tekijää ei ole saatu selville. Aiheesta on liikkeellä paljon huhuja yhäkin, koska kenttätyömatkojen aikana olemme monelta taholta sellaisia kuulleet. Monet olettavat, että asia liittyy rekrytointiin.

Tämän vuoden koordinaattori- ja poimijahaastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että koordinaattorit eivät yritä saada ylisuuria välitysmaksuja itselleen. Poimijoiden keskimääräiset kokonaiskustannukset ovat kuitenkin nousseet tämän vuoden ennakkoselvitysten arvioihin verrattuna 17,6 %. Yritysten mukaan tämä on johtunut siitä, että leiripaikkoja vaihdettiin poikkeuksellisen paljon ja osin kasvaneista polttoainekustannuksista. Se, että todellisuudessa poimijoita rekrytoi reilusti enemmän ihmisiä kuin pelkästään yritysten nimeämät koordinaattorit, sisältää sellaisia riskejä, että kaikki mahdolliset

välityspalkkiot eivät tule tietoon, jos poimijat eivät sellaisista kerro. Kertomatta jättämisen syyt liittyvät ainakin osittain siihen, että poimijat eivät uskalla valittaa, koska se mitä todennäköisimmin tarkoittaisi, että seuraavana vuonna ei ole mahdollista päästä poimijaksi (TV001; TV002).

Rekrytointimaksuihin liittyviä ongelmia on hankala todentaa pitävästi, koska välitysmaksuista ei välttämättä jää jäljelle minkäänlaista dokumenttia. Jo pelkästään tilisiirrosta jäävä jälki voi olla riittävä todiste jälkikäteen, mutta on luultavaa, että kaikissa tapauksissa näin ei toimita. Tässäkin asiassa rekrytointiprosessin läpinäkyvyyttä voisi olla mahdollista lisätä ja ohjata toimintaa siihen suuntaan, että taloudelliset sitoumukset ja rahalliset suoritukset dokumentoidaan. Monet koordinaattorit toimivatkin näin, että heidän käteisenä vastaanottamista poimijoiden rahoista tehdään kuitti molemmille osapuolille. Tällaiset käytännöt olisivat hyviä kaikenlaisen rahaliikenteen osalta.

Laajemmin ajatellen yritysten ja viranomaisten kanssa sovitut eettiset pelisäännöt ja yhteisesti sovitut toiminnan reunaehdot olisi tarpeen määrittää, jotta hämääriemillä ja -naisilla on vähemmän mahdollisuuksia toimia Thaimaassa – ja Suomessa. Thaimaassa viranomaiset tiedottavat provinssien väestöä siitä, että liikkeellä on ihmisiä huijaavia koordinaattoreita ja pyrkivät myös tiedottamaan, että ihmiset eivät maksaisi mitään maksuja, joista ei jää dokumentteja todisteiksi. (TV005; TV006.) Thaimaan työvoimatoimistot ovat myös laatineet julkisia raportteja, joissa on kehoitettu ihmisiä punnitsemaan taloudellista riskiä ja työn tekemisen ehtojen oikeudenmukaisuutta, ennen kuin marjamatkapäästöstään tekevät (Achavasmit-Haverinen & Kauppi 2008, 151). Suomalaiset viranomaiset ja yritykset voivat tukea tällaisen tiedon jakamista ja sen mahdollisimmat tehokasta välittymistä. Tässä suhteessa tiedon kulkua ja yhteistyötä voidaan lisätä ja täsmentää myös Thaimaan Helsingin suurlähetystön kanssa.

6 Poimijoiden majoitus- ja työskentelyolosuhteet Suomessa

Majoittuminen. Yritysten kutsumat poimijat majoittuvat pääosin yritysten sitä tarkoitusta varten hankkimissa vanhoissa koulurakennuksissa tai matkailumajoitustiloissa, kuten eräleirikeskuksissa, leirintäaluemajoissa tai mökkikylissä. Poimijoita on majoitettu myös erämökkeihin ja ainakin yksi yritys oli kaavaillut käyttävänsä matkailuautoa toiminnassaan. Tällaista ei kuitenkaan tehty vuonna 2011, eivätkä viranomaiset suhtautuneet ajatukseen myönteisesti. Kaikilla thaimaalaisia poimijoita kutsuvilla yrityksillä on omistuksessaan tai hallussaan useita poimijaleirikäytössä olevia rakennuksia erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa mutta myös Pohjanmaalla. Majoitustilat ovat yritysten mukaan viranomaisten hyväksymiä, ja niissä on tarjolla riittävät saniteettitilat, pyykinpesumahdollisuus ja vuodevaatteet. Majoituspaikoissa on myös keittiö tai muu ruoanlaitttila.

Henkilömäärä majoituspaikoittain vaihtelee 20–100 henkilön välillä, mutta pääsääntöisesti koulurakennuksissa majoittuu suurempi määrä poimijoita kuin mökkimajoituksessa. Koulurakennuksissa poimijat majoittuvat huoneisiin, luokkatiloihin ja juhla/voimistelusaleihin. Luokkatiloissa yöpyy yleensä 10–25 henkeä ja huoneissa 2–5 henkeä, esimerkiksi kerrossängyissä. Osa yrityksistä on hankkinut runkopatjasänkyjä, jotta nukkumisolosuhteet olisivat mahdollisimman hyvät (YH006). Juhla/voimistelusaleissa majoittuvien määrä puolestaan voi olla jopa 40–50 henkeä. Lapin pelastuskeskuksen syksyllä 2011 suorittamassa marjapojimijoiden majoitustilojen tarkistuksessa havaittiin, että luokkahuoneissa on majoitettu pahimmillaan yli 30 henkilöä. Tämä tekee majoitustiheyden alle 2 m²/ henkilö, mikä kasvattaa turvallisuusriskiä huomattavasti. Lapin pelastuslaitos on alueella toimivia yrityksiä tästä huomauttanut ja vaatinut tilanteeseen muutosta. (Lapin pelastuslaitos 2011.)

Pojimijat maksavat majoituksesta majoituspaikan omistavalle tai sitä hallinnoivalle yritykselle. Majoitusvuorokauden hinta vaihtelee yrityksittäin kuudesta kahdeksaan euroon, mikä sisältää liinavaatteet. Poimijoiden kokonaiskustannus majoituksesta poimintasesongilta on noin 420–560 euroa (70 vrk) yrityksestä riippuen. Yritykset voivat marjasadon niin määrätessä tarvittaessa muuttaa pojimijoiden majoituspaikkoja, jota tapahtuikin paljon vuoden 2011 aikana. Kun yritykset siirtävät pojimijoita tarpeen vaatiessa paremmille poiminta-alueille, pojimijoiden majoitus- ja työolosuhteet muuttuvat kauden aikana. Poimijat maksavat tällaisesta aiheutuvat liikkumiskustannukset eli polttoaineet ja ainakin osan tähän liittyvistä majoituskustannuksista. Yhden yrityksen mukaan vuonna 2011 laajamittainen pojimijoiden siirtyminen tavanomaista etelämmäksi aiheutti aiempaa korkeampia majoituskuluja. Joissakin paikoissa oli maksettu leirikeskukseen omistajalle jopa 16,5 euroa henkeä kohden päivästä. Poimijoille oli kuitenkin kerrottu etukäteen näistä kustannuksista ja kyseisen alueen marjatilanteesta, jonka jälkeen pojimijat olivat saaneet tehdä itse päätöksen siirtymisestä uuteen leiriin. (YH005.)

Pojimintapäivä siirtymisessä menee hukkaan, joka on rahallisesti merkittävämpi kuin bensakulut. Tietysti on hyvä, että yrityksillä on mahdollisuuksia siirtää pojimijoita huonolta satoalueelta paremmalle, mutta tässä on mukana myös yritysten aloitteellisuutta suhteessa pojiminnan suorituspaikkaan. Siksi olisi perusteltua odottaa, että yritykset vastaavat pojimijoiden majoitus- ja työskentelyolosuhteissa tapahtuvien muutosten mukanaan tuomista ylimääräisistä kustannuksista. Yritykset ilmoittavat ennakkoselvityksessä pojimijoiden majoitusjärjestelyt ja siitä aiheutuvat kulut pojimijoille. Se mikä jää ilmoittamatta tai huomioimatta on se, että marjasadon niin määrätessä pojimijoita siirretään muualle. Tällöin pojimijoiden majoitus järjestetään toisin kuin ennakkoselvitys kertoo. Se, millaisia kuluja tästä seuraa pojimijoille, jää ainakin osittain avoimeksi kuten myös se, millaisiin majoitusoloihin pojimijat

kulloinkin sijoitetaan. Majoitustilojen kustannusten esittämistä voidaan tarkentaa jälkiselvitysten raportointitarkkuutta lisäämällä.

Kenttätöiden aikana sellaiset leirit, jotka olivat poimintakauden aikana majoituskäyttöön etsittyjä, olivat selvästi huonommin poimijoiden majoitustiloiksi sopivia kuin aikaisemminkin poimijoiden majoitustiloina olleet rakennukset. Joissakin paikoissa oli suuriakin puutteita lähtien patjoista ja peitoista (KH003). Peseytymis- ja vaatteiden kuivattamismahdollisuudet olivat myös riittämättömiä suuren poimijaryhmän tarpeisiin (YH006; KH003). Yritysten mukaan vuosi on ollut poikkeuksellinen sen suhteen missä marjoja on ollut, ja siksi kaikki yritykset siirsivät poimijoita tavanomaisilta leiripaikoiltaan etelämmäksi Suomeen. Tämä aiheutti tilanteen, jossa kaikki leiripaikat eivät olleet varusteluiltaan riittävän hyviä isojen poimintaryhmien majoittamiseen. Käytännön järjestelytkin olivat tavanomaista haasteellisempia, koska yritysten vuokraamien tilojen keittiöt saattoivat olla liian pieniä, jolloin keittiö oli pitänyt sijoittaa ulos (YH006). Tämä puolestaan saattoi näkyä siten, että ulkokeittiöön tuleva sähköjohto lojui ihmisten kulkureitin varrella ja sateen sattuessa oli vesilätäkössä (Kenttäpäiväkirja 2011). Osalla yrityksistä oli enemmän valmiuksia reagoida uudentilaisiin olosuhteisiin, kuten mahdollisuus parantaa keittiön varustelutasoa käden käänteessä (YH001).

On varsin todennäköistä, että tämän kesän aikana yritykset ovat saaneet paljon tietoa ja kokemusta poimintaleirien nopeasta siirtämisestä ja siihen liittyvistä ongelmista. Jatkossa poimijaryhmien siirtäminen satotilanteen mukaan voi hyvinkin tulla yleisemmäksi käytännöksi kuin aiemmin. Osa yrityksistä on kuitenkin jo aiempina vuosina siirtänyt poimijoita satotilanteen mukaan, joten täysin uusi ilmiö tämä ei ole ollut. Joka tapauksessa leirien muuttuvia olosuhteita on tarpeen seurata huolellisesti. Poimijoita kutsuvien yritysten laatimissa ennakkoselvityksissä olisi kirjoitettava auki, miten yritykset ovat varautuneet satokauden mukanaan tuomiin mahdollisiin muutoksiin poimijoiden majoitus- ja työskentelyolosuhteissa sekä se, mikä vaikutus muutoksilla on poimijoiden kustannuksiin. Tieto poimintakauden aikana tapahtuvista majoituspaikkojen muutoksista pitää kulkea myös viranomaisille, jotta heillä on ajantasaista tietoa siitä, missä eri yrityksen poimijat majoittuvat.

Ruokailu. Lähes kaikissa poimijaleireissä on keittiötilat ruoan valmistusta varten. Leireillä poimijoiden ruokailu on useimmiten järjestetty keskitetysti eli kokki tekee ruoan yrityksen tai koordinaattorin toimittamista ruokatarvikkeista. Poimijat maksavat ruoasta keskimäärin 5 euroa/vrk, mikä tarkoittaa kolmea lämmintä ateriaa päivässä. Yritysten ennakkoselvitysten perusteella poimijoiden ruokailukustannukset ovat keskimäärin 310 euroa/kausi. Poimijat ottavat usein aamuruoan mukaan, jonka joko syövät automatkan aikana tai heti metsään saavuttuaan. Lounas nautitaan retkioloissa ja iltaruoka syödään poimijaleirillä. Kaikki näkemämme ruoka-annokset ovat olleet isoja, mutta muutamassa tapauksessa poimijat ovat valittaneet ruoan olleen varsin yksipuolista.

Auto ja muut varusteet. Suurin osa poimijoita kutsuvat yritykset eivät veloita poimijoita poimintavälineiden käytöstä. Usean yrityksen kohdalla poimurit, haravat sekä sangot ja saavit ovat poimijoiden vapaassa käytössä, mutta niiden lukumäärä on rajallinen. Kumisaappaat ja muu vaatetus ovat pääsääntöisesti poimijan itsensä vastuulla, osa yrityksistä on kuitenkin hankkinut näitä varusteita poimijoille. Myös koordinaattorit ja leirinjohtajat tuovat kumisaappaita ja muuta vaatetusta Thaimaasta, ja ne sisältyvät ikään kuin siihen hintaan, jotka poimijat maksavat koordinaattorille poimintamatkan järjestelyistä.

Poimintaan käytetyt autot ja peräkärret ovat poimijoita kutsuvien yritysten hankkimia. Poimijat vuokraavat autoa yrityksiltä ja hankkivat polttoaineet itse. Poimintaleireissä on tapana antaa ajokoulutusta poimijoille ja ainakin osassa yrityksistä ajo-ohjeet, liikennesäännöt sekä pysähtymisohjeet on käännetty thai-kielelle. Poimijat ryhmittyvät autokunnittain niin että yksi poimijoista toimii kunkin ryhmän autonkuljettajana. Autonkuljettaja on pääsääntöisesti vastuussa aiheuttamistaan kolareista, mutta tässä asiassa on eroja yritysten välillä. Autonkuljettaja ei maksa bensakuluja korvauksena kuljettajan tehtävästä. Ajamiseen Suomessa vaaditaan kansainvälinen ajokortti, jonka hankkimisesta poimija huolehtii itse.

Autonvuokrakustannukset vaihtelevat yrityksittäin huomattavasti. Yritysten ennakkoselvityksen perusteella poimijoiden autokustannukset ovat 250–670 euroa poimijaa kohden. Kustannusten huomattava ero perustuu siihen, laskevatko yritykset poimijoiden auton käyttökustannuksiin pelkästään auton käytöstä maksettavan vuokran vai vuokran ohella arvioidut polttoainekulut. Lisäksi osassa yrityksissä poimijoiden kustannettavaksi lasketaan myös ajoneuvojen vakuutusmaksut.

Auton käytöstä poimijoille aiheutuvien kokonaiskustannusten määrän arviointi on vaikeaa, sillä huonona marjasatovuonna marjojen etsintään käytetään todennäköisesti enemmän ajokilometrejä kuin hyvinä vuosina. Toisaalta osa yrityksistä sisällyttää auton vuokran ja vakuutusmaksut poimijan maksaman matkan kokonaishintaan, osa taas ilmoittaa, että autonkäyttömaksu määräytyy auton käytön mukaan. Joka tapauksessa on selvää, että poimijat maksavat auton käytöstä ja että autonkäyttökustannukset ovat enemmän kuin 250 euroa/henkilö, kun mukaan lasketaan polttoainekustannukset. Todennäköinen kokonaiskustannus liikkuu lähempänä 600 euroa. Tämän vuoden runsas leiripaikkojen vaihto on nostanut osassa yrityksiä näitä kustannuksia, koska polttoainetta on tarvittu enemmän.

Yritysten välillä on myös huomattavia eroja siinä, millaista autokalustoa he poimijoille vuokraavat. Joidenkin yritysten autot ovat kohtuuttoman huonokuntoisia ja poimijoiden poimintatyöaikaa kuluu

paljon autojen korjaamiseen ja kunnossapitoon, tai sen odotteluun, että auto on saatu korjattua. Toisilla autokalusto taas on vähintään kohtuukuntoista ja tarkoituksenmukaista. Käytäntönä näyttää olevan se, että poimijat paitsi maksavat autonkäytöstä myös huoltavat ja korjaavat käyttämänsä autot ja peräkärkyt itse. Tästä syystä olisi suotavaa, että yritysten poimijoille vuokraamat autot olisivat siinä kunnossa, ettei niiden korjaamiseen ja kunnossa pitoon tuhraantuisi poiminta-aikaa. Kyse on myös liikenneturvallisuudesta, koska autojen korjaamisen tavatkin voivat olla niin sanotusti luovia. Metsässä liikkuvista autoista on vaikea sanoa, minkä yrityksen ne ovat, jos ei saa rekisterinumeroa ylös. Yritysten autoissa voisi olla selkeästi näkyvissä, että minkä yrityksen ne ovat.

Poimintatyöolosuhteet. Poiminta on ulkona, maasto-olosuhteissa tapahtuvaa työtä ja sitä tehdään pääosin poimintaleirin ympäristössä. Poimijat altistuvat sääolojen ja maaston vaihteluille ja poimintatyön yhteisvaikutuksen rasituksille, lihaskivuille, venähdyksille, kylmälle ja kosteudelle. Poimintatyön rasituksia pyritään ehkäisemään esimerkiksi teippaamalla sormia, venyttelemällä ja hieronnalla. Poimijoiden mukaan ongelma ei kuitenkaan ole sää- tai maasto-oloissa. Ainoastaan lumen tulo pelottaa heitä, sillä lumi paitsi hankaloittaa liikkumista, voi myös tehdä poiminnan kokonaan mahdottomaksi.

Yritykset opastavat poimijat poimintatyöhön, poimintavälineiden käyttöön ja poiminnan organisoimiseen. Poimijoille on myös koulutusta jokamiehen oikeuksista, liikennesäännöistä, paikallisesta kulttuurista ja tavoista. Lisäksi poimijat ohjeistetaan poiminta-alueista ja siitä, kuinka lähellä asutusta voi poimia. Poimijat ovat hyvin tietoisia siitä, etteivät saa poimia taajama-alueilla, eikä asutuksen läheisyydessä, ja he myös pääsääntöisesti kunnioittavat tätä sääntöä. Poimijoiden keskuudessa on jonkin verran epäselvyyttä siitä, kuinka tulee suhteutua loma- ja vapaa-ajan asumuksiin tai yksityismetsäteihin. Pohjois- ja Itä-Suomen poiminta-alueet eivät ole tyystin erämaisia, puhumattakaan Etelä- ja Länsi-Suomesta, ja siksi poimijat väistämättä aina silloin tällöin kulkeutuvat asumusten läheisyyteen.

Suhteet suomalaisiin ja toisiin poimijaryhmiin. Thaimaalaiset poimijat kohtaavat paikallisia ihmisiä pääasiassa metsässä ja kaupoissa. Paikalliset käyvät säännöllisesti ainakin osassa poimintaleirejä tuoden ruokaa ja vaatteita poimijoille. Haastattelemiemme poimijoiden mukaan heidän suhteensa paikallisiin on mutkaton, vaikkei ongelmaton.

Poimijat ovat jääneet kiinni satunnaisesti kaupoista näpistyksistä tai jättäneet huoltoasemalla bensalaskun maksamatta. Nämä tilanteet on tietojemme mukaan joko sovittu heti paikan päällä tai sitten myöhemmin. Ilman jälkiseurauksia kiinni jääneet tekijät eivät ole selvinneet. Näpistyksen tehnyt

poimija ei voi tulla seuraavana vuonna enää poimijaksi kyseiselle yritykselle (KH005). Tämänkaltainen toiminta on havaintojemme mukaan vähäistä ja suurimmat ongelmat tapahtuvatkin metsissä.

Monet thaimaalaisten poimijoiden ja paikallisväestön tapaamiset ovat myönteisiä, ja thaimaalaisille poimijoille saatetaan kertoa hyvistä marjapaikoista. Yksi Thaimaassa haastateltu Suomessa useaan otteeseen ollut poimija totesi kuitenkin, että aikaisemmin suomalaiset kertoivat tietoja hyvistä alueista enemmän kuin nykyään. Syytä tähän hän ei osannut kertoa (PH004). Yhden koordinaattorin mukaan aikaisemmin Suomessa poimineet osaavat toimia paremmin ja tuttavallisemmin suomalaisten kanssa ja osaavat myös välttää heitä tarvittaessa sekä pyytää apua. Hänen mukaansa he osaavat myös luontevammin neuvotella paikallisten maanomistajien kanssa pääsystä heidän maille poimimaan. Koordinaattori tiesi kertoa, että yksityismaille ei saanut mennä poimimaan ja ihmetteli, että miksi tänä vuonna tällaisia poimijoilta suljettuja metsäalueita oli enemmän kuin aiemmin. (KH008.) Yksi syy voi olla, että pohjoisessa metsäalueita merkitään vähemmän yksityisalueiksi kuin etelämpänä, jossa yksityismetsiä on enemmän. Haastattelun perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että koordinaattori ei ollut täysin tietoinen yksityismetsistä poimimisen ja jokamiehenoikeuksien välisestä suhteesta. Tosin hän oli myös sanonut, että poimijat voivat jättää autonsa porttien ulkopuolelle ja kävellä metsään poimimaan. Yksityisteitä oli suljettu porteilla, mutta poimijat olivat kertomansa mukaan nähneet myös monesti thaikielisiä kieltolappuja, joissa sanottiin, että mustikoita tai marjoja ei saa poimia. (KH008.)

Metsässä tapahtuu välillä myös ikäviä asioita. Thaimaalaisia poimijoita on ajettu poimintapaikoilta pois silloinkin, kun he eivät ole olleet talojen läheisyydessä (KH008; YH003; YH004b). Useammankin yrityksen leirien poimijoilta kuulumme, että joskus suomalaiset usuttavat koiransa poimijoita pelottelemaan (KH008; KH003; KH004b). Marjojen varastamista on esiintynyt useamman yrityksen poimijoilta (YH001; YH011). Ilkivaltaakin välillä esiintyy. Esimerkiksi Kainuussa on thaimaalaisten poimijoiden autojen renkaita puhkottu, hiekkaa laitettu bensatankkeihin ja myös marjoja varastettu. Ylen uutisen mukaan tällaista on tapahtunut useina aikaisempina vuosinakin. (Marjapoimijat ilkevallan kohteena 29.3.2011.) Aiemmilta vuosilta on myös tietoja siitä, että poimijoiden keräämiä marjoja on varastettu keräilypaikoilta (Metsämarjanpoiminta 2007; palaute Thaimaasta). Viime kesänä Suomessa asuva nainen ja ulkomaalainen naispoimija tappelivat mökkitiellä. Uutisen mukaan poimija oli yrittänyt ajaa mökin omistajan päälle (Ilta-Sanomat 29.8.2011). Asiaa tutkitaan liikenneturvallisuuden vaarantamisena ja pahoinpitelynä molempien osapuolten osalta, mutta kysymyksessä ei ole thaimaalaisten poimijoiden ryhmä, vaan poimijat ovat toisen maan kansalaisia (SV003).

Satunnaisesti näyttää myös tapahtuvan sellaista, että suomalainen on uhannut kirveellä thaimaalaisia poimijoita tai on ampunut metsästysaseellaan ilmaan poimijoiden läheisyydessä. Yhden yrityksen johtajaa on uhkailtu puhelimesta epäsuorasti haulikon mukaan ottamisesta leirivierailulle. Paikalliset

olivat takavarikoineet poimijoiden puhelimen, mutta he saivat sen takaisin, kun yrittäjä kutsui poliisin paikalle. Yrittäjä ei ryhtynyt oikeustoimiin, eivätkä yrittäjän mukaan paikalliset enää muistaneet haulikosta puhelimesta puheneensa. (YH003.) Pahin aseiden käyttöön liittyvä tapaus on tältä vuodelta. Tiedot perustuvat yhden ihmisen antamiin tietoihin, joten tietyllä varauksella tapahtumakuvaukseen on syytä suhtautua, mutta ei myöskään ole mitään perusteltua syytä epäillä koordinaattorin selontekoa tapauksesta. Yritysjohtaja kertoi meille poimijasta, joka oli kolmatta viikkoa sairaalassa, koska hänellä oli sisäinen aivoverenvuoto (YH004). Yrityksen koordinaattorilta kuulimme, että tapaukseen liittyy suomalaisen ja thaimaalaisen kohtaaminen. Hänen mukaansa suomalainen oli laukaissut aseensa neljä kertaa ilmaan. Tästä poimija oli puolestaan säikähtänyt niin, että verenkierto aivoissa oli häiriintynyt. (KH004b.) Suoraa syy-seuraus-suhdetta näillä tapahtumilla ei välttämättä ole, mutta laukausten ja sairauskohtauksen välinen yhteys on myös mahdollinen. Poimija kuitenkin selvisi hengissä tapahtuneesta, ja käytetty vakuutusyhtiö on toiminut asiassa tavanomaista paremmin ja nopeammin (TV002).

Suomalaisissa sanomalehdissä todetaan usein, että paikalliset suhtautuvat thaimaalaisiin poimijoihin yleisesti ottaen myönteisesti, mutta että välillä on joitakin ongelmia. Tällaista on raportoitu jonkun verran, mutta ei kovin yksityiskohtaisesti. Tutkimusaineistossamme on sen verran kuvauksia ongelmallisista suhteista ja tapahtumista paikallisten ja thaimaalaisen poimijoiden välillä, että asiaan on syytä suhtautua vakavasti. Suomalaisten metsässä liikkuvien ihmisten on syytä tarkistaa asenteitaan ja välttää erityisesti uhkaavaksi koettua käyttäytymistä. Jokamiehenoikeus ei myöskään määritä paikallisen tai ulkomaalaisen ihmisen suhdetta metsään mitenkään erilaiseksi. Suhde metsään vaikuttaa kuitenkin erilaiselta, sillä me suomalaiset helposti ajattelemme omistavamme metsän käyttöoikeutta enemmän kuin ulkomaalaiset, vaikka näin jokamiehenoikeus ei asiaa määritä. Jotkut paikalliset katsovat siten oikeudekseen ajaa toisia pois metsästä.

Thaimaalaiset poimijat kertovat välttävänsä menemistä samalla alueelle, jossa on muita poimijoita. Toisaalta paikalliset ovat valittaneet, että thaimaalaisen poimijoiden ryhmä on saanut toiminnallaan metsässä poimineita vanhuksia pelon valtaan (SKJ001). Lapissa on paikallisten ja thaimaalaisen poimijoiden suhteita ja toimintatapoja on määritetty yhteisin sopimuksin, joissa on luotu sääntöjä ja sovittu toimintatavoista, kuten paikallisille varatuista suoja-alueista (viitteet). Muualla Suomessa tällaisia käytäntöjä ei vielä ole, mutta on hyvin mahdollista, että tulevaisuudessa näistä asioista on käytävä keskustelua. Tämän vuoden aikana yritykset siirsivät käytännössä kaikki poimijaryhmät etelämmäksi, koska marjatilanne Lapissa oli heikko. Paikallinen mediakeskustelu näyttää ainakin aktivoituneen tämän johdosta Keski-Suomessa ja Pohjanmaalla, missä on tullut esille samankaltaisia kriittisiä äänenpainoja kuin Lapissa. Toisaalta yksi yritysjohtaja totesi, että ainakin Pohjanmaalla on jo opittu elämään toisten kansallisuuksien kanssa aikaisempien kokemusten johdosta

(YH004). On vaikea arvioida, että mihin suuntaan keskustelu menee. Se voi muodostua kiihkeäksikin, ja tällaisen seurauksena paikallisten toiminta metsässä saattaa saada aikaan ikäviä muotoja, joilla voi olla vieläkin ikävämpiä seurauksia. Edellä kuvattu sairaustapaus on jo tarpeeksi vakava tilanne, erityisesti jos se oli seurausta varoituslaukauksista. Malttia metsässä olemiseen tarvitaan joka tapauksessa kaikilta osapuolilta.

Thaimaalaiset poimijat tapaavat metsissä myös toisia ulkomaalaispoimijoita. Heidänkin suhteensa metsässä ovat pääsääntöisesti hyvät. Näidenkin ryhmien kanssa samaan metsään joutumista thaimaalaiset poimijat välttelevät, jotta ongelmia ei syntyisi. Ongelmia on kuitenkin tässäkin suhteessa ollut. Poimijat saattavat esimerkiksi varastaa marjoja toisiltaan. Yksi thaimaalainen poimija kertoi juosseensa marjasäkkinsä kanssa toisesta maasta tulleita poimijoita karkuun (PH001). Marjoja varastaneiden auton rekisterikilpeä ei saatu talteen, joten varkauden kohteeksi joutuneiden poimijoiden yritys ei voinut ottaa yhteyttä yritykseen, jonka poimijoita rosvot olivat olleet. Yrityksen toimija totesi poliisin suhtautuvan tällaisiin tapauksiin välinpitämättömästi. Toisaalta hän totesi, että yleensä he pyrkivät soittamaan ongelmatilanteissa suoraan toiselle yritykselle ja yrittävät sopia ja selvittää tällaiset riitatilanteet ja tapaukset keskenään (YH001). Uhkailuilta ja aseiden esittämiseltä ei ole täysin välttytty. Yhtä thaimaalaista poimijaa on uhattu tappamisella, mutta tapaukseen ei ilmeisesti liity aseiden läsnäoloa (PH001). Toisessa tapauksessa vuodelta 2007 ryhmä thaimaalaisia poimijoita oli kohdannut toista kansalaisuutta olevan poimijaryhmän metsässä. Yksi toisen ryhmä jäsen oli ottanut esille käsiaseen ja uhkaillut sillä thaimaalaisia poimijoita. Tästä tapauksesta tieto oli mennyt myös poliisille, mutta tietojemme mukaan asiaa ei viety viranomaisteitä pidemmälle, kun poliisi arveli, että asetta ei ollut osoitettu ketään kohti. (YH007; SV001.) Poliisi on kuitenkin tutkinut asiaa laittomana aseiden kantona (Metsämarjanpoiminta 2007; palaute Thaimaasta). Tällainen tapaus sisältää selviä vaaratekijöitä.

Ohjeistusta metsässä käyttäytymiseksi selvästi tarvitaan sekä ulkomaalaisille poimijoille että suomalaisille. Vaikka haastattelemamme thaimaalaiset poimijat sanoivat välttävänsä ongelmatilanteita metsässä ja väistyvänsä toisten tieltä, niin on oletettavaa, että tämä ei ole koko totuus asiasta. Kuvaukset tapahtumista voisivat olla hieman erilaisia, jos niistä kysyttäisiin tapahtumien toisilta osapuolilta. Joka tapauksessa vakavia tilanteita on tapahtunut, ja pahemminkin olisi voinut käydä. Keinoja tällaisten tapausten välttämiseksi on siten syytä keksiä ja kehittää.

Poimijoiden suhteet koordinaattoreihin ja leirien johtajiin. Poimijoiden asumista ja toimintaa poimijaleireillä säädellään monin tavoin. Säännöt ovat sekä pelastusviranomaisen edellyttämiä asioita että poiminnan tehostamiseksi suunniteltuja ohjeita. Pelastusviranomainen on asettanut ehtoja sille, voiko esimerkiksi koulurakennusta käyttää ulkomaalaisten poimijoiden tilapäiseen majoitukseen.

Tupakointi sisätiloissa on kiellettyä ja kaikki ruoka on valmistettava keittiötiloissa, eikä omia keittimiä sallita. Lisäksi majoitusrakennusten varaulosteiden, palohälyttimien, sähkölaitteiden ja muiden yleiseen turvallisuuteen liittyvien tekijöiden tulee olla kunnossa.

Poimintaleirillä on myös epävirallisempia sääntöjä, jotka säätelevät poimijoiden toimintaa ja olemista leireillä. Haastatteluissa tulivat esille esimerkiksi alkoholia ja uhkapelejä koskevat rajoitukset. Kaksi haastattamaamme koordinaattoria totesi, että alkoholin juominen on kiellettyä poimintaleirillä: toinen sanoi sen olevan täysin kiellettyä, toisen mukaan se on kiellettyä päivän aikana. Uhkapelit olivat toisessa leirissä myös kiellettyä, koska koordinaattori ei halunnut, että kukaan menettää suuria summia rahaa. Alkoholi puolestaan on vaarallista siksi, että sen käyttö voi johtaa kaikenlaiseen ikävään, kuten onnettomuuksiin ja tappeluihin, tai riitoja aiheuttaviin ristiriitoihin. Joskus myös koordinaattorit ovat siirtäneet riidankylväjäryhmiä pois toisten poimijoiden läheisyydestä toisiin majoituspaikkoihin. Yhdeltä koordinaattoreista kysyttäessä, että mitä tapahtuu, jos joku poimija rikkoo sääntöjä: ”Aina kun rikot sääntöä ja aiheutat leirille tai toisille ihmisille ongelman, silloin tapaat minut, hyvin pian.”

Sekä virallisten että epävirallisten sääntöjen noudattamista poimintaleireillä valvotaan, ja niistä poikkeamisesta voidaan myös rankaista. Poimijaleireillä määräysvaltaa käyttävät koordinaattorit ja leirien johtajat. He pitävät huolen, että viranomaisten edellyttämät ehdot majoitukselle toteutuvat. Näin toimiessaan he toisin sanoen pitävät huolen – tarkkaillen ja tarvittaessa myös rankaisten – majoituksen järjestäjää velvoittavien viranomaissääntöjen toteutumisesta poimintaleirillä. He siis toimivat leireillä ikään kuin poimintaleirin hallinnoijan ominaisuudessa ja epäilemättä heidän mandaatillaan.

Epäviralliset säännöt ovat puolestaan leirien johtajien ja/tai koordinaattorien itse laatimia, ja he myös valvovat niitä. Haastattelumme koordinaattorien mukaan poimintaleirin epävirallisten sääntöjen tarkoitus on pitää huolta siitä, että poimijat pysyvät tavoitteessaan eli poimivat mahdollisimman paljon marjoja, eivätkä siksi tai muusta syystä jää poimintamatkallaan tappiolle. Koordinaattorien mukaan kyse on siitä, että poimijat ovat ostaneet heiltä palvelun, joka pitää sisällensä matkan järjestämiseen liittyvät palvelut Thaimaassa ja marjapaikkojen etsinnän, ohjeistuksen, päivittäisen tulo/kulukontrollin, huolenpidon jne. Suomessa. Heidän mukaansa koordinaattorin ja/tai leirin johtajan on velvollisuus on huolehtia siitä, että poimija toimii Suomessa omien etujensa mukaisesti. Päivittäisellä tulo/kulukontrollilla leirin johtaja/koordinaattori pyrkii paitsi pitämään huolen, että poimija pysyy kurssissa jonka lopputulo on voitollinen, myös tarkkailee, mistä syystä poimijan mahdollinen tappiollisuus johtuu. Eräs koordinaattori puhui laiskuudesta, jolloin poimijaa ei auteta kulujen kattamisessa, mutta jos syy poimijan heikkoon tulokseen on täysin olosuhteissa tai yllättävissä tapahtumissa, koordinaattori/leirin johtaja ja yritys voivat huolehtia poimijan tappioiden korvaamisessa. Tämä kuitenkin edellyttää, että he ovat tarkkailussa päätyneet siihen, että poimija on tappiolla

ulkoisista olosuhteista johtuen. Jos esimerkiksi lumi tuli aikaisin, syy oli hyväksyttävä. Haastattelemiemme koordinaattorien mukaan tähän asiaan liittyy myös tuo koordinaattorien ja/tai leirin johtajien harjoittama poimijoiden elämää rajoittava toiminta poimijaleireillä.

On selvää, että ongelmien ehkäiseminen ja välttäminen on kaikkien etu. Käytännössä tämä kuitenkin sisältää sen periaatteellisen ristiriidan, että koordinaattorit ja/tai leirien johtajat käyttävät määräysvaltaa poimijoihin nähden, jossa heidän välisensä hierarkkinen suhde muodostaa perustan sanktioille, vähintään poimijan ojentamiselle. On selvää, että leireillä on sääntöjä, joiden rikkomisella on seurauksia. Eräällä leirillä oli esimerkiksi käytössä sakkojärjestelmä tietyistä asioista. Tupakointi oli kielletty sisätiloissa ja vessoissa ja tästä sekä roskaamisesta seurasi 2 euron sakko. Autoja ei saanut tankata itse ja tämän säännön rikkomisesta seurasi 50 euron sakko, ja ilmiantajaa luvattiin ohjeen mukaan palkita pienellä määrällä bensaa (Ohje poimintaleirillä).

Yhdessä tilanteessa yrittäjä epäili, joidenkin poimijoiden myyvän marjoja toisille ostajille. Ei ole varmaa onko näin tapahtunut, mutta poimijat olivat pitäneet osaa marjoista pressujen alla ja yrittäjä oli tavanomaisen autojen tarkistamisen yhteydessä huomannut marjat ja saanut käsityksen, että nämä marjat olisi tarkoitus myydä toisaalle. Koordinaattorin mukaan yrittäjä ei uskonut päinvastaista selitystä, ja koordinaattori pelkäsi, että yrittäjä luuli hänen olevan osallisena asiassa. Marjojen punnituskiloissa oli ollut myös vaihtelua, joka saattoi johtua siitä, että märkänä poimitut marjat olivat ehtineet kuivua muutaman päivän aikana ennen toista punnitusta. Joka tapauksessa yrittäjä oli hyvin vihainen ja koordinaattorin mukaan melkein lähetti kyseisen poimijaryhmän takaisin Thaimaahan, minkä marjoja oli pressun alta löytänyt. Koordinaattori kertoi myös aikaisempina vuosina tapahtuneista tilanteista, joissa marjojen joukosta oli löytynyt hiekkaa tai jotakin muuta mitä sinne oli painon lisäämisen toivossa mitä ilmeisimmin lisätty. Koordinaattori tarkistaa marjalaatikoita ja on kertonut poimijoille, että jos tällaista tapahtuu, niin poimija lähetetään takaisin Thaimaahan. Koordinaattori oli myös sanonut poimijoille, että jos he myyvät marjoja muualle, heidät lähetetään takaisin Thaimaahan, jos todisteita tapahtumasta on esimerkiksi kuvina tai videona. (YH008.) Koordinaattoreiden tai apukoordinaattoreiden uhkailut poimijoiden takaisin lähettämisestä Thaimaahan eivät ole pelkästään yksittäistapauksia, vaan koskevat useampaa yritystä, mutta saamiemme tietojen mukaan eivät kaikkia.

Suomalaiset marjayritykset eivät ole olleet asiasta tehtyjen viranomaistulkintojen mukaan työnantajia. Kaikkien työsuhteen piirteiden tulee täytyä, jotta olisi kysymys työsuhteesta (Metsänmarjanpoimijat 2007). Viimeisin yksittäistapausta koskevan tulkinnan on tehnyt Työneuvosto vuonna 2010, jossa todettiin että työsuhteen tunnusmerkit eivät täytyneet tarkasteltujen tapauksen kohdalla. Keskeisin syy oli se, että sopimussuhteen ei ole katsottu täytyneen (Työneuvoston lausunto 2010). On hyvä muistaa, että työsuhteen täyttymisen kannalta jokainen tapaus harkitaan aina erikseen. Myös tuomioistuimet

tekevät tällaisia päätöksiä aina yksittäisten tapausten ja niiden olosuhteiden perustalta. Poimijoiden tekemän työn tarkastelun kannalta näin näyttää olevan ja on useita tapauksia, joissa poimijat ovat oikeasti myyneet marjojaan myös muille ostajilla kuin sille yritykselle, joka heidät on kutsunut Suomeen. Poimijoiden leireillä kuitenkin käytetään määräysvaltaa. Poimijoita ei tarvitse juuri houkuttaa marjoja poimimaan, koska heillä on valmiiksi poimintamatkan kuluja ja sitä varten mahdollisesti hankittu laina rasitteena: heidän on poimittava tietty määrä marjoja, jotta matkakustannukset ja Suomessa muodostuvat kulut peittyvät. Varsinainen poimintatyö on kuitenkin vain yksi osa thaimaalaisten marjanpoimijoiden toiminnasta Suomessa. Kaikki avustava toiminta, mikä liittyy poimintatyön mahdollistamiseen Suomessa, näyttää olevan monin tavoin säädeltyä ja kontrolloitua koordinaattorien ja/tai leirin johtajien toimesta. Osassa tapauksista poimittavia alueita määrittävät muutkin kuin poimijat itse, erityisesti tapauksissa, joissa on pyritty systemaattiseen tapaan poimia kyseisiä alueita.

7 Poimintatyön luonne ja poimijoiden terveys

Poimintatyö on raskasta, ja sitä tehdään käytännössä joka päivä. Poiminta-ajoissa on varmasti myös vaihtelua poimintaryhmien välillä. Yleisesti vaikuttaa siltä, että eniten marjoja poimivat ihmiset viettävät myös aikaansa metsissä eniten. Ainakin niissä leireissä, joissa olimme paikalla illalla marjojen punnitsemisen aikana, niin mitä myöhemmin auto palasi, niin sitä tyypillisempää oli, että marjakilot olivat suurempia kuin aiemmin leireille tulleilla. Todellisesta poiminta-ajasta on vaikeampi antaa tyhjentäviä arvioita, koska aikaa menee myös metsään siirtymiseen ja sieltä palaamiseen sekä paikasta seuraavaan siirtymiseen ja taukoihin. Marjapaikkoja etsitään myös niin, että yksi tai kaksi poimijaa nousee autosta ja käy katsomassa metsäaluetta, jonka aikana muut odottavat autossa. Tähänkin menee päivän aikana aikaa, mutta kyse on pikemminkin minuuteista kuin tunneista päivän aikana.

Parin päivän aikana, kun seurasimme poimijoita metsään, pidimme kirjaa poimintaan liittyvistä aikatauluista. Ensimmäisessä lähdimme leiriltä kello 6 aamulla ja metsässä olimme kello 7. Poimijat söivät nopeasti riisiä ja kanankoiven. Poiminta alkoi noin kello 7.10. Leirille tämä autoryhmä palasi 20.20. Poiminta on päättynyt viimeistään 19.20. Ryhmän metsässä viettämä aika, jos siitä vähennetään meno- ja paluumatka oli 12 tuntia ja 20 minuuttia. Itse poiminta-aika, josta on vähennetty tauot ja siirtymiset poimintapaikasta toiseen, oli noin 11 tuntia. Marjojen punnitukseen ja työvälineiden huoltamiseen menee vielä leirille saapumisen jälkeen aikaa. Tämä vaihteli leirikohtaisesti, mutta aikaa kului puolesta tunnista tuntiin. Edellisen leirin kuudesta autosta ensimmäinen tuli takaisin leirille 20.05 ja viimeinen 21.13. Autoryhmä, jota me seurasimme, lähti leiristä viimeisenä, mutta ei kovinkaan paljoa myöhemmin kuin muut autot. Jos tämän autoryhmän poiminta-aika oli 11 tuntia, niin kolmen viimeisen

autokunnan poiminta-aika on saattanut olla noin tunnin pidempi kuin meidän. Toisessa leirissä ryhmä, jonka mukana kuljimme, käytti aikaa poimintaan kokonaisuudessaan vain reilut 8 tuntia. Syy tähän oli, että leiriltä tultiin hakemaan poimitut marjat kyseisenä päivänä, jolloin leirillä piti olla kello 18 illalla. Päivä oli poimintatyön kannalta viheliäinen, koska aamulla satoi vettä eikä sade lakannut vasta kuin iltapäivän puolella. Poimijoiden tulos oli tämän takia myös tavallista huonompi, koska metsässä on silloin vaivalloisempaa poimia ja marjatkin näkyvät huonosti sateella.

Näiden ja muidenkin poimintaleireillä kuulemiemme tietojen perusteella voidaan sanoa, että pääsääntöisesti poimijat lähtevät leireiltä metsään, kun on vielä pimeää ja metsään saavutaan suunnilleen siihen aikaan kuin poiminta on valoisuuden nojalla mahdollista aloittaa. Takaisin poimijat tulevat leirille, kun on jo pimeää jälleen. Näin itse poiminta-ajoista tulee helposti 11–12-tuntisia. Syksyä kohti poiminta-aika lyhenee, mutta erityisesti Lapissa on heinäkuun lopussa ja elokuun alkupuolella mahdollista poimia paljon pitempiäkin aikoja, koska valoisuusolosuhteet tämän sallivat.

Poimijat poikkeuksetta toteavat, että poimintatyö on raskasta. Osa pitää sitä raskaimpana työnä, mitä he koskaan ovat tehneet, mutta osa vertaa sen raskautta esimerkiksi sokeriruo'on leikkaamisen. Varsinkin poimintakauden alussa ruumis on kovilla – erityisesti selkä, olkapäät, käsivarret ja sormet ovat erityisen kovilla. Siihen kuulemma kuitenkin tottuu parissa viikossa, tai kuten eräässä leirissä poimijat sanoivat, poimintatyön rasittavuudesta ei toivu ikinä. Monet poimijat treenaavat Thaimaassa juoksemalla, jotta kunto kasvaisi. Rasittuneita raajoja ja sormien niveliä voi olla tarpeen teipata, varsinkin alussa. Perinteinen poimuri rasittaa erityisesti sormia ja rannetta. Marjajarava on armollisempi näitä kohtaan ja rasittaa selkääkin vähemmän, näin ainakin osan poimijoiden mielestä. Näyttää kuitenkin siltä, että erityisesti Lapissa perinteistä poimuria kuitenkin käytetään enemmän.

Viisumin saamisen edellytyksenä on matkustajavakuutus, jonka kattavuuden pitää olla vähintään 30 000 euroa. Tämä vaatimus, kuten monet muutkin viisumin myöntämiseen liittyvät ehdot, perustuu Euroopan unionin viisumisääntöihin. Poimijat tarvitsevat yleensä matkavakuutusta varten lääkärintodistuksen. Poimintatyön kannalta tällainen on myös hyvä olla, koska huonokuntoisen tai sairaan ihmisen ei pitäisi tulla poimijaksi. Koska olosuhteet metsässä ovat vaativat ja altistavat kylmälle ja märälle, on fyysinen kunto oleellinen tekijä, jotta pystyy poimimaan täysipainoisesti. Yritysten, koordinaattorien ja poimijoiden antamien tietojen mukaan terveystarkastuksissa on eroja. Osassa yrityksistä terveystarkastukset tehdään keskitetysti ja yritys pyrkii huolehtimaan siitä, että tarkastukset on tehty luotettavasti. Osa koordinaattoreista on taas huolehtinut, että kaikkien poimijoiden terveystarkastukset tehdään samassa paikassa. Lääkärintarkastuksesta todistuksen voi kuitenkin saada helposti rahaa vastaan ilman tarkastustakin (TV005; KH004b).

Lääkärintarkastuksen hintakin voi vaihdella sekä se, mitä terveyteen liittyviä asioita tarkastuksessa tutkitaan. Lääkärintodistusta hakeva ihminen on voinut nimittäin itse määritellä, mitä terveystietoja hänestä tarkastuksessa tutkitaan. Esimerkiksi jos työnantaja ei hyväksy työntekijää, jolla on "virus a", niin silloin työntekijä voi jättää ottamatta tämän testin, tai sitten hän voi mahdollisesti maksaa siitä, ettei asiaa todistuksessa mainita. (KH007.)

Terveystarkastusten puutteellisuus on ongelmallista siksi, että poimintatyö on raskasta ja on selvää, että heikot edellytykset omaava poimija jää todennäköisemmin tappiolle. Hän eikä välttämättä myöskään kestä vaikeiden olosuhteiden aiheuttamaa henkistä painetta, jota pelko velkaantumisesta voi vielä lisätä. Thaimaan työvoimaviranomaisten mukaan erityisesti ensikertalaisilla poimijoilla on potentiaalisesti eniten ongelmia terveyden, sään ja aiemman poimintakokemuksen puuttumisen johdosta. Terveysongelmia ei haastattelussa kuitenkaan eksplikoitu, mutta kun asia mainitaan sään ja poimintakokemuksen yhteydessä, niin sillä tarkoitetaan ilmeisesti työn rasittavuudesta johtuvia asioita. (DAB 2011.) Eräs kokenut poimija kertoi havainneensa ahdistusta sellaisissa poimijoissa, jotka alkoivat pikku hiljaa ymmärtää, että matkasta tulee tappiollinen. Hän myös totesi, että nämä poimijat eivät kestä vaikeuksista johtuvia paineita (viite). Tapasimme myös poimijoita, jotka omien sanojensa mukaan olivat lähellä luovuttamista (PH001; PH002). Jos vielä taustalla on muitakin velkoja kuin vain poimintamatkavelka, kuten tietojemme mukaan joskus on, niin poimintatyön onnistumiseen kohdistuvat paineet mitä todennäköisimmin kasvavat entisestään.

Toinen ongelma on se, että vakuutukset eivät kata kroonisista sairauksista aiheutuneita ongelmia, eikä tällainen poimija välttämättä kestä poimintatyötä kovin hyvin. Kaikkien edun mukaista on siis se, että poimijoiden terveydentilan arviointi tapahtuisi luottavien terveysviranomaisten tai -ammattilaisten toimesta. Nyt näyttää siltä, että lääkärintarkastukset eivät ole riittävän luotettavalla tasolla. Yksi yritys ilmoitti käyttävänsä keskitetysti samaa sairaalaa terveystarkastuksien kohdalla (viite). Lääkärintodistus tarvitaan yleensä matkavakuutusta varten, mutta joidenkin koordinaattoreiden mukaan kaikilta poimijoilta ei vaadita vuosittaista lääkärintodistusta (KH010). Osa poimijoista myös kertoi, että heiltä ei ollut vaadittu mitään lääkärin- tai terveystodistusta. Poimijoilla on ollut erilaisia terveyteen liittyviä ongelmia, joista osa on sellaisia, jotka on havaittu vasta Suomessa. Kuolemantapauksilta ei ole Suomessa vältytty, kuten *Helsingin Sanomien* kuukausiliitteen seikkaperäinen artikkeli yhden poimijan kohtalosta kertoo. Taustalla on mitä ilmeisimmin äkillinen sairauskohtaus, mutta poimija oli ilmeisesti myös väsynyt (Malmberg 2011). Kaikkia terveyteen liittyviä mahdollisia piileviä vaivoja ei voida koskaan kaikilta osin ennakoita havaitakaan. Koska poimintatyö itsessään on niin raskasta, täytyy poimijoiden terveystarkastusten olla luotettavia. Huono terveydentila, raskas työ, pelko velkaantumisesta, rekrytointiprosessin ongelmat ja huono satovuosi yhdessä voivat olla liian raskas taakka yksittäisille poimijoille kannettavaksi. Tämän takia on tärkeää, että poimijoiden terveyden

edellytykset ovat mahdollisimman hyvällä tasolla. Näitä edellytyksiä on hyvä myös luotettavasti tarkastaa.

Kuten yllä todettiin, poimintatyö voi aiheuttaa myös henkistä taakkaa. Ruotsissa tehdyn raportin tekijöiden saamien tietojen mukaan viimeisen vuoden aikana ainakin 13 thaimaalaista, jotka ovat olleet poimijoina, on tehnyt itsemurhan. Raportti ei kerro kuitenkaan tarkemmin, millä tavalla tapaukset liittyvät näiden ihmisten olosuhteisiin ja kokemuksiin poiminnasta (Wingborg & Fredén 2011, 19). Onnettomuudet Suomessa ovat myös riskitekijä terveydelle. Aika ajoin autoja ajaa ojaan, ja välillä poimijoiden vammat ovat sitä luokkaa, että poimintatyö on onnettomuuden jälkeen mahdotonta. Vaikka vakuutukset kattavat onnettomuudessa aiheutuneita kustannuksia, niin poimintatulon saamatta jääminen voi aiheuttaa ongelmia. Ruotsissa työsuhteessa olevat poimijat ovat tässä suhteessa selvästi paremmassa asemassa (Wingborg & Fredén 2011). Poimijoille voi tulla yllätyksenä, että matkavakuutus kattaa varsin niukasti onnettomuuskustakin. Tapasimme muutamia poimijoita, jotka ovat aikaisempaan vuoteen olleet auto-onnettomuudessa, joka osalta heistä lopetti poimintatyön siihen. Vakuutus on korvannut vahinkoa ilmeisesti niukasti ja poimijat olivat yllättyneitä siitä, että heidän tappioitaan ei korvattu riittävällä tavalla. He olivat vieläkin vihaisia koordinaattorille kommentista, että vakuutus korvaa vain, jos kuolee (PH009). Osa yrityksistä on ottanut poimijoille minimitasoa parempia matkavakuutuksia (Yritysten ennakkoselvitykset 2011). Vakuutus on silloin kalliimpi, mutta se saattaa korvata sairauden tai onnettomuuden sattuessa ansiomenetyksiä. Tällainen vakuutus on selvästi oikeaan suuntaan menevää kehitystä, koska se omalta osaltaan vähentää poimijoiden riskiä.

8 Poimijoiden näkemykset poiminnasta

Poimijoiden näkemykset poiminnasta vaihtelevat aika paljon. Kokeneiden poimijoiden ja kokemattomien poimijoiden välisissä näkemyksissä ja odotuksissakin on eroja. Näkemykset ovat myös sidoksissa marjasatoon ja marjojen hintoihin. Poimijoilla on joskus myös virheellisiä ja vaihtelevia käsityksiä siitä, millaista poimintatyö on ja missä voi poimia tai voivatko paikalliset ihmiset kieltää poimimisen heidän omistamiltaan mailta. Kesän 2011 aikana tapasimme yhdessä leirissä poimijoita, jotka olivat asiantiloihin selvästi tyytymättömiä (PH003). Kun tutkimusryhmä saapui paikalle, jotkut poimijat kysyivät, olemmeko tulossa auttamaan heitä. Heidän keskeisin huolensa oli Thaimaassa tehdyn rahoitussopimuksen sisältö ja ehdot, joista on kerrottu alaluvussa ”Ongelmallisin rekrytointikonaisuus”.

Poimijoita kiinnostaa kaikkein eniten marjojen hinta sekä niiden määrä metsässä (Rantanen 2008, 147). Heillä on selvä käsitys siitä, kuinka paljon marjoja pitää poimia päivässä, jotta alkaa päästä voiton puolelle. Osa poimijoista myös tuntee toisten yritysten poimijoita ja he vaihtavat tietoja

keskenään erityisesti koskien marjojen hintoja. Myös siitä vaihdetaan tietoja, milloin eri yrityksissä on tietyn marja poimimisen saanut aloittaa. Yhden koordinaattorin mukaan yritykset ovat sopineet esimerkiksi poiminnan aloittamisen ajankohdan. Poimijat kuitenkin ovat saattaneet aloittaa poimintatyön jo tätä ennen, mutta asiasta ei kerrota yrityksille, vaan marjat pidetään piilossa siihen saakka kun yritykset alkavat ostamaan kyseistä marjaa. Näin saattaa käydä myös siirtymävaiheessa toiseen marjaan. Poimijat ovat muullakin tavoin hintatietoisia, koska he saattavat kertoa koordinaattorien kautta yrittäjille, miksi emme lähde sille ja sille alueelle, kun siellä maksetaan enemmän marjoista, tai miksi täällä ei makseta samaa hintaa kuin toisaalla. Hintaerot ovat yleensä pieniä, korkeintaan muutamia kymmeniä senttejä, mutta poimijoiden keskusteluihin ja kysymyksiin niilläkin hintaeroilla on vaikutusta. Koordinaattorit kertovat yritysten ilmoittamien kilohintojen muutoksista poimijoille vaihtelevin tavoin ja ajankohdin. Muuttuneen hinnan ilmoittamisen ajankohta saattaa olla mahdollisimman myöhään illalla tai aikaisin aamulla, jotta poimijat eivät pitäisi marjoja esimerkiksi metsässä odottaen korkeampaa hintaa. Joissakin tapauksissa, joissa yrityksen maksama hinta on ollut kilpailijoita korkeampi, asiasta ei ole saanut kertoa toisten yritysten poimijoille. Syy tähän ei ole tiedossa, eikä tietoa siitäkään, pysyykö tällainen ”salaisuus” lopulta vain yrityksen ja sen poimijoiden piirissä. Suomessa marjojen hintakilpailu on Ruotsiin verrattuna pienempää, koska täällä kaikki poimijat saavat kutakuinkin saman hinnan myymistään marjoista, koska kaikki poimijat ovat samankaltaisissa olosuhteissa Suomessa. Ruotsissahan näin ei ole, jolla on suurempi vaikutus poimijan saamaan myyntihintaan.

Monille marjamatkaa harkitseville tieto muiden poimijoiden aikaisemmin poimintamatkalla ansaitsemista tuloista on ollut tärkeä kannustin. Näitä tietoja välittyy yleisesti viidakkorumpujen kautta, mutta myös siten, kuten aiemmin on jo todettu, apukoordinaattoreina toimivien menestyneiden poimijoiden välityksellä. Yksi poimija kertoi kuulleensa viitisen vuotta sitten ihmisiltä heidän tienanneet 20 000–30 000 bathia (476–714 euroa). Sittemmin hän oli kuullut 80 000 bathin tuloista (1905 euroa), jonka jälkeen hän ei tarkistanut lisätietoja, vaan päätti pyrkiä marjamatkalle viimeisimmästä summasta ”innostuneena ja odottavaisena”. (PH001.) Tiedot mahdollisista tuloista ovat muissakin tapauksissa merkittävä kannustin päätöksen tekemiselle. Tällaista tietoa mahdollisista ansioista välittyy siis myös laajalti muitakin reittejä kuin vain koordinaattoreilta ja apukoordinaattoreilta. Tällainen tieto vaikuttaa osin ilmeisesti myös siten, että huonon marjavuoden jälkeen tarinat ja tiedot mahdollisista ansioista ovat alhaisempia kuin hyvän vuoden jälkeen. Kyseinen poimija ei kertomansa mukaan saanut poimintaopastusta yritykseltä.

Tietämys poiminnasta välittyi kokeneemmilta poimijoilta, tosin vain lyhyesti, jonka jälkeen poimijan on opittava poimintatyön niksit itse. Henkilö oli siirtynyt ensimmäisen kuukauden jälkeen keittiötoihin, koska ei mielestään pärjännyt poiminnassa. Kun kysyimme, milloin hän oli huomannut, ettei sovi

poimijaksi, oli vastaus: ”Ensimmäisenä päivänä.” Hän kuitenkin poimi marjoja kuukauden ennen kuin työ keittiössä tuli mahdolliseksi. Tämä tapaus on siinä mielessä poikkeuksellinen, että poimintatyössä huonosti menestyvälle löytyi toista tekemistä, josta saa rahaa. Useimmiten näin ei ole, jolloin jo alkujaan huonoin onnistumisedellytyksin varustettu poimija on helposti ongelmassa tulojensa suhteen. Poimija olisi jopa halunnut lähteä kotiin, mutta ei uskaltanut tätä ehdottaa, koska rekrytointiyritys oli maksanut poimijan lentolipun. Mies oli ollut epätoivoinen ja lähellä luovuttamista. Hän sanoi myös, että ei oikein voinut seurata toisten poimijoiden kannoilla, koska sitä pidetään sopimattomana. (PH001). Poimija oli kertonut näistä ongelmista apukoordinaattorille, joka ei ollut kuitenkaan pystynyt auttamaan. Tämän lisäksi apukoordinaattori joutui lähtemään leiriltä, koska oli tehnyt vääryksiä yritystä kohtaan. Tämän jälkeen toinen koordinaattori tarjosi poimijalle keittiöpaikkaa, joka ratkaisi hänen ongelmansa jopa niin, että hän ja koordinaattori arvioivat, että hän ei jää tappiolle.

Kysyimme useammalta poimijalta, mihin tulotasoon he olisivat tyytyväisiä. Käsitukset vaihtelivat noin 40 000 bathista 100 000 bathiin (952–2381 euroa). Jotkut poimijat totesivat olevansa tyytyväisiä 20 000 bathiin (476 euroa). Ensikertalaiset esittivät matalampia tulotoiveita. Monelle ensikertalaiselle marjamatkan houkutusta oli lisännyt halu tehdä töitä ulkomailla. Jotkut poimijoista kertoivat, että he jäävät ongelmia kohdatessaan helposti yksin, kuten edellisessä tapauksessa ensin kävi. Toinen kokematon poimija totesi, että he ovat kuin sokeita ja yksin metsässä. Rekrytointiprosessin alussa tehdyistä taloudellisista panostuksista johtuen poimintamatkaa voi olla vaikea perua, vaikka tulisikin toisiin aatoksiin myöhemmin. Joissakin tapauksissa apukoordinaattorit ovat tällaisia epäröijä houkutelleet ja jopa painostaneet marjamatkalle. Rekrytointimaksuista voi saada osan takaisin, mutta harvemmin niitä saa kokonaan. Takaisinmaksun periaatteet riippuvat ilmeisesti myös perumisajankohdasta. Poimijat saattavat olla myös keskenään sidoksissa, kun he usein takaavat toistensa lainoja. Useimmiten näin tekevät toisilleen entuudestaan tutut ihmiset, mutta myös toisilleen tuntemattomat ihmiset ovat taanneet toistensa lainoja ristiin. Poimija saattaa tulla uudelleenkin poimimaan samalle koordinaattorille, jos on jäänyt tälle velkaa. Jos taas rekrytointiorganisaatio on toiminut hyvin ja tulotkin ovat olleet kohdallaan, niin poimijat haluavat tulla saman yrityksen koordinaattorin rekrytoimaksi. Monet poimijat ja apukoordinaattorit ovat sukulaisia keskenään, joten heidän välillään keskinäiseen luottamukseen ja suhteeseen perustuvaa auttamista tapahtuu myös leirielämän osalta Suomessa. Tällaisissa tilanteissa apukoordinaattorit ehkä tukevat tuntemiaan poimijoita ponnekkaammin kuin muutoin. Tämä on hyvä asia, mutta toisaalta ongelmallista, koska toiset poimijat ovat saattaneet saada huonompaa kohtelua. Näin on tapahtunut ainakin aikaisempina vuosina esimerkiksi ruokailun suhteen siten, että toisille poimijoille on ollut lämmin ruoka valmiina illalla leirissä ja toisille ei (PH008).

Poimijoiden on useissa tapauksissa myös pärjättävä hyvin, jotta toinen poimintamatka saman koordinaattorin kautta on mahdollinen. Osa koordinaattoreista kuitenkin totesi, että tässä suhteessa ei ole niin tarkka. On todennäköistä, että monet poimijat tietävät eri koordinaattorien toimintatavoista ja niiden perusteista. Tarkkaa tietoa ei ole, kuinka paljon poimijat vaihtavat yrityksestä toiseen, mutta useampia sellaisia poimijoita olemme tavanneet, jotka ovat tehneet niin. On myös luultavaa ja muutamassa tapauksessa ilmeistä, että jo aikaisemmin poiminnassa olleet henkilöt, jotka eivät ole edellisen koordinaattorin seulaa uudelleen läpäisseet, etsivät poimintapaikkaa toisten koordinaattorien kautta. Osa poimijoista ei juurikaan ota selvää marjamatkan riskeistä, tai he sivuuttavat sellaisen tiedotuksen. Haastattelujen perusteella pahimmillaan poimijat eivät ole edes lukeneet papereita, joihin he nimensä laittavat. On tietysti vaikea opastaa poimijoita ottamaan selvää marjamatkaan liittyvistä riskeistä, jos he suodattavat pois mielestään negatiiviset asiat. Tiedotusta marjamatkoista selvästi kuitenkin tarvitaan, joten Suomen viranomaisetkin voisivat tiedottaa thaikielellä asiaan liittyvistä ulottuvuuksista, ei siis pelkästään negatiivisten asioiden listausta, vaan myös myönteisistä asioista ja siitä, miten niitä edistetään rekrytointiprosessin alusta asti.

9 Ulkomaalaisten marjapoimijat Ruotsissa

Yksi selvitystyömme tehtävistä on ollut perehtyä Ruotsin vastaavaan tilanteeseen ja sitä kautta tuottaa aineistoa, joka mahdollistaisi maiden välisten erojen vertailun. Kysymys siitä, onko thaimaalaisten poiminta työtä, on ollut esillä julkisessa keskustelussa, kun on mietitty heidän poimijoiden asemaansa Suomessa. Toisin kuin Suomessa, Ruotsissa ulkomaalaiset poimijat ovat olleet työsuhteessa jo useamman poimintakauden ajan, ja siksi Ruotsin ja Suomen tilanteen vertailu on tarpeen. Ruotsin työsuhdekäytäntöjen toimivuus tai toimimattomuus antaakin taustatietoa ja -tukea suomalaisille viranomaisille kotimaisen toiminnan sääntelytarpeen pohtimiseksi.

9.1. Thaimaan viranomaisten, rekrytoijien ja poimijoiden näkemykset Ruotsin käytännöistä

Thaimaan viranomaisten, poimijoiden rekrytoijien ja poimijoiden näkemykset Ruotsin työsuhteesta olivat varsin erilaisia. Yksi Thaimaan ulkoministeriön virkamies totesi ruotsalaisen käytännön olevan hyvä siksi, että siihen sisältyy ennalta sovittu palkka ja ongelmatapauksissa palkkaturva. Hän totesi kuitenkin myös, että Ruotsissa poimijamäärät ovat selkeästi isompia, joten ongelmiaakin on tämän johdosta tullut enemmän. Hänen mukaansa Suomessa ei ole vielä ollut vastaavassa mitassa ongelmia, mutta katsoi, että Suomi on kulkemassa samaan suuntaan, varsinkin jos poimijamäärät kasvavat. (TV003). Thaimaan työministeriön eräs virkamies puolestaan piti Suomen mallia parempana, koska poimijan tuloa ei veroteta (Thai-labour-official). Ruotsissa poimijatulon verotus on vaihdellut, koska välillä on ollut käytössä lähdevero (särskild inkomstskatt för utomlands bosatta, Wingborg 2011, 24),

kun taas tällä hetkellä se ei ole käytössä (RV001). Yleisesti ottaen thaimaalaiset viranomaiset kuitenkin korostivat, että toiminnan ja tienattavien tulojen vakaus on Thaimaan valtiolle tärkeä asia, johon myös olisi pyrittävä kaikin mahdollisin keinoin (DAB 2011; TV001).

Yksi koordinaattori piti ruotsalaista työsuhdekäytäntöä teeskentelynä. Hänen mukaansa Ruotsissa saatetaan todeta, että Thaimaassa tehty työsopimus on väärä paperi ja tilalle tarjotaan toisenlaista työsuhdepaperia tai mahdollisesti todetaan, että toimitaankin toisella tavalla. (KH004a). Tämän asian todenperäisyyttä emme valitettavasti ole voineet täysin tarkistaa, mutta haastattelussa eräs yritysjohtaja totesi, että Ruotsissa näin asia olisi. Samoin Thaimaan työministeriön virkamies totesi, että Ruotsin käytännön mukaiset työsopimuksia sopimuksia ei välttämättä noudateta (TV006). Osin vaihtelevat näkemykset johtuvat siitä, että Ruotsissa on muutettu käytössä olevaa systeemiä ja sen ehtoja vuosittain. Näin esimerkiksi on ollut eräinä vuosina, että poimijat ovat maksaneet 25 % lähdeveroa ja yritykset sosiaalikulunnuksia 32 %. On mahdollista, että Thaimaan TLC:n kertomassa riitatilanteessa poimijat ovat joutuneet maksamaan sekä lähdeveron että myös 32 % summan. Mutta asiaa koskeva oikeusprosessi on kesken, mutta tällainen on mahdollista. Ruotsin tilanteen seuraaminen on kuitenkin jatkossa olennaista, mutta tämän raportin puitteissa asiaan on pystytty perehtymään vain osittain. On kuitenkin syytä huomioida, että Thaimaan viranomaisten keskuudessa oli myös sellaista näkemystä, että Ruotsin työsuhdemalli toimii paremmin, koska silloin ”yritysten pitää kantaa vastuuta poimijoiden tuloista” ja että poimijat näin voivat ”varmasti ansaita tuloja”. (TV005.)

9.2. Ruotsin malli ja sen toimivuus

Vuodelle 2011 Ruotsi on tiukentanut järjestelmäänsä aiemmin havaittujen ongelmien johdosta. On alettu esimerkiksi vaatia, että poimijoiden rekrytointia harjoittavalla yrityksellä pitää olla sivukonttori Ruotsissa, koska aiemmin työsuhteesta vastuullisia tahoja on ollut vaikea, jopa mahdotonta, saada kiinni. Samoin yrityksiä pitää pystyä todistamaan, että he pystyvät maksamaan palkat poimijoille. Lisäksi marja-alan toiminnan seurantajärjestelmää on laajennettu vaatimalla yrityksiltä sekä ennakkoselvitykset että raportit edellisen vuoden toiminnasta, esimerkiksi onko palkat maksettu niin kuin on sovittu. Havaittujen väärinkäytösten on tarkoitus johtaa sanktioihin: velvoitteista livenneet yritykset eivät voi ottaa poimijoita seuraavana vuonna. Tämä vaade on ollut jo tämä vuonna Migrationsverketin ohjeissa, joten se on käytännössä koskenut viime vuonna palkkavelvoitteista livenneitä yrityksiä (För dig som vill anlita utländska bärplockare, 2011). Suomessa viranomaisilla on ollut tällaisia toimivaltuuksia, jolloin marja-alan toiminnan säätelymahdollisuudet ovat olleet paremmalla pohjalla.

Monet yritykset pelkäävät, että vaatimus toimistosta Ruotsissa johtaa poimijoiden verottamiseen, jonka yrittäjät sanovat tekevän toiminnan liian kalliiksi (Wingborg 2011. 32–33). Verottajan kanta kuitenkin on ollut, ettei poimijoiden tarvitse maksaa veroja poimintatulosta Ruotsissa. Tämä ei tarkoita, etteikö poimintatuloista mahdollisesti maksettaisi veroja poimijan kotimaahan (Wingborg & Fredén 2011, 6.) Toiseksi sen pelätään johtavan tilanteeseen, jossa ei-työsuhteessa olevat poimijat hyötyvät suhteessa työsuhteessa oleviin poimijoihin. Migrationsverketin osastojohtajan mukaan vuoden 2011 tiukennetut säännöt ovat johtaneet siihen, että poimijoita kutsuvia yrityksiä on reilusti vähemmän kuin edellisenä vuonna. Heinäkuussa 2011 thaimaalaisia poimijoita kutsuneita yrityksiä oli 7–8 ja työsuhteeseen tulevia poimijoita oli tulossa 2000. (RV002.) Tämä luku todennäköisesti on hieman suurempi, mutta poimijoiden määrän väheneminen on todella suuri verrattuna edelliseen vuoteen, jolloin poimijoita oli yli 4000. Parhaimmillaan – tai pahimmillaan – ulkomaalaisia marjanpoimijoita on ollut 7000. (Wingborg 2011, 21.)

Työsuhteessa olevien poimijoiden ohella Ruotsiin tulee tänäkin vuonna turistiviisumilla poimivia ihmisiä, mutta heidän tarkkaa määräänsä ei tiedä kukaan. Arvio on vähintään 1000 ihmistä (Wingborg 2011, 21). Eräs ruotsalaisviranomaisarvio, että määrä ei ole ainakaan kasvanut, koska myönnettyjen viisumien määrä ei ole kasvanut viime vuodesta (RV001). Yksi Ruotsissa toimiva yrittäjä totesi, että heidän marjoistaan 75 % tulee organisoidusta poiminnasta ja 25 % muusta poiminnasta eli käytännössä Ruotsissa turistiviisumilla olevilta poimijoilta ja ruotsalaisilta poimijoilta (Wingborg 2011, 35). Ruotsissa ei-työsuhteessa oleva henkilö saa poimia metsämarjoja verottomasti 12500 kruunun edestä, mutta kukaan ei kuitenkaan valvo sitä, maksavatko tämän summan ylittävät poimijat veroja (RV001). Veron suhteen voi olla jopa mahdollista, että Ruotsin valtio ei saa tällaisia verotuloja yhtään kruunua vuodessa. Edelliset syyt ovat johtaneet siihen, että Ruotsissa yhäkin on olemassa toisistaan poikkeavia markkinoita metsämarjoille ja erilaisia ehtoja riippuen siitä, onko poimijat työsuhteessa vai ovatko he poimimassa Schengen-viisumin perusteella. Tämä on aiheuttanut, kuten yksi ruotsalainen yrittäjä totesi, ”autotalliyritysten” epämääräistä toimintaa, missä työsuhteessa olevia poimijoita on voitu houkutella verottomalla myyntihinnalla ohi yrityksen, johon poimijat ovat työsuhteessa ja jonka nojalla poimijat eivät saisi myydä marjoja toisille yrityksille (YH002). Houkutus myydä tällä tavalla voi olla suuri ja kiinnijäämisen riski pieni. Suomi voi tästä oppia sen, että on erityisen tärkeää ettei erilaisia marjamarkkinoita päästetä muodostumaan, koska tällaisten vaihtelevien ehtojen muodostuminen helposti aiheuttaa marja-alalle sellaista kilpailua, jossa epäasiallisiin toimintatapoihin turvautuvat toimijat saavat kilpailuetua yrityksiin, jotka pyrkivät toimimaan viranomaisten antamien ohjeiden mukaan.

Suomalaisten yritysten toiminta vaikuttaa Ruotsinkin tilanteeseen, koska ainakin kaksi suomalaista yritystä ovat ostaneet marjoja omista ostopisteistään Ruotsissa, eivätkä ole kyselleet, millä ehdoilla

poimijat Ruotsissa toimivat (YH004; YH005). Osa ruotsalaisista yrittäjistä, joilla on ostopisteitä, on sitä mieltä, ettei se heille kuulukaan kysellä myyjiltä mitään eivätkä viranomaiset ole sitä heiltä vaatineetkaan (Wingborg & Thadén 2011). Voi olla jopa luultavaa, että tämä suomalaisten yritysten toiminta Ruotsissa tehostuu, koska heillä on kilpailuetu verrattuna ruotsalaisiin yrityksiin. Vielä ei ole tiedossa, että johtavatko uudet säännöt tilanteeseen, jota ruotsalaiset yritykset pelkäävät: ruotsalaisten marjayritysten marjat ovat liian kalliita suhteessa muihin markkinoilla oleviin marjoihin. Ruotsalaiset yrittäjät pelkäävät ruotsalaisen käytännön johtavan siihen, että jatkojalostajat ostavat marjat toisista maista, kuten Suomesta, tai Ruotsissa olevilta ei-työsuhteessa olevilta poimijoilta.

Osa ruotsalaisista yrityksistä on todennut, että sellaiset ruotsalaisetkin yritykset, jotka tukeutuvat ei-työsuhteessa oleviin poimijoihin, saavat kilpailuetua suhteessa työsuhdetta käyttäviin yrityksiin (Wingborg 2011, 37). Osa näistä yrittäjistä on vähän aikaa sitten ottanut asian yhdessä näkyvästi esille ruotsalaisessa mediassa ja vaatinut valtiovallan toimia, jotta epämääräisten ”marjaliigojen” toiminnan ehdot ja perusteet olisivat samanlaiset kuin yrityksillä, joiden käyttämät poimijat ovat työsuhteessa (Innala, Lundberg, Kets & Westerlund 19.9.2011). Yhden ruotsalaisen yrittäjän mukaan työsuhde on tuonut mukanaan monenlaisia ongelmia. Näistä keskeisin on se, että työsuhteessa olevat poimijat saattavat myydä marjoja toisille ostajille, jolloin he saavat tästä rahaa ja sitten samalla saavat työsuhteessa olevalta yritykseltä takuupalkan. Toisenlainen riski on sellainen, että poimijaryhmä jakaa keräämänsä marjat siten, että osa jää alle takuupalkkarajan ja toiset ylittävät sen reilusti. Ryhmä voi sitten jakaa takuupalkkasummasta tulleen hyödyn keskenään. (YH002.)

9.3. Ruotsin ja Suomen mallien erot

Yksi keskeinen ero Ruotsin ja Suomen välillä on tietysti työsuhde ja takuupalkka. Ruotsissa työsuhde koskee vain osaa marjanpoimijoista. Siellä on edelleen suuri joukko poimijoita Schengen-viisumilla. Ne ruotsalaiset yritykset, jotka käyttävät pääasiassa työsuhteessa olevia poimijoita, ovat pitäneet järjestelmää hyvänä ja esittäneet, että muidenkin Ruotsissa organisoidusti poimivien ihmisten pitäisi olla työsuhteessa (Innala ym. 2011). Toinen ero on se, josta aiemmin oli jo puhetta, että Suomessa ei ole sallittu henkilöstönvuokrausyritysten käyttämistä marjapoimijoiden rekrytoinnissa, koska pelkona on ollut, että niiden käyttö voisi johtaa luvattomaan maahanmuuttoon, ja toisaalta on haluttu turvata kielitaidottomien kausityöntekijöiden asema (Kausityönteko viisumivelvollisista maista 2011). Yksi ruotsalaisviranomaisen ei sinänsä pitänyt ulkomaalaisten henkilöstönvuokrausyritysten toimintaa kielteisenä, kunhan vaan ne toimivat sääntöjen mukaan (RV001). Osa ruotsalaisista yrittäjistä pitää ulkomaalaisia rekrytointi- tai henkilöstövuokrausyrityksiä turhana välikätenä (Wingborg 2011, 36). Sellaisiakin ehdotuksia on tänä syksynä kuultu thaimaalaisten viranomaisten taholta, että poimijat voitaisiin rekrytoida suoraan Thaimaan paikallisten työvoimatoimistojen kautta (Brändström 1.9.2011).

Yksi ruotsalainen yrittäjä toisaalta totesi, että jos rekrytointiyrietykset eivät hoitaisi poimijoiden rekrytointia Thaimaassa, niin jonkun se prosessi on kuitenkin tehtävä. Yrittäjä oli sitä mieltä, että Suomen mallin mukaiset koordinaattorit tullaan vähintään joka tapauksessa tarvitsemaan rekrytoinnin tekemiseen Thaimaassa. Hän piti suomalaisen käytännön hyvänä puolena sitä, että yritykset suoraan kutsuvat poimijat Suomeen, jolloin he ovat yritystoimintansa ytimen kannalta kiinnostuneempia poimijoiden tuloksesta, toisin kuin marja-alan ulkopuolinen rekrytointiyritys. (YH002.) Henkilöstönvuokrausyritysten käyttäminen muuttaisi marjanpoimintaa Suomessa ja sillä olisi vaikutuksia myös Thaimaassa, koska paikallinen lainsäädäntö määrittäisi rekrytointiyrietysten toimintaa. Vuokrafirmojen käyttämisessä Ruotsissa on jouduttu ottamaan kantaa lähdeveron määrään, joka tällä hetkellä on nolla prosenttia. Työsuhteeseen kuuluu siis kysymys verotuksesta, joka Suomessa puolestaan on 35 %, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta, joista lähdeverolailla säädetään. Ulkomaisten vuokrafirmojen toiminnan tarkastelu ja mahdollisten riitojen ratkaisu tapahtuisi mitä todennäköisimmin Suomen ulkopuolella, jolloin ilman Ruotsin vastaavaa sivutoimipistevaatimusta rekrytointiyrietysten toiminnan tarkastaminen voi olla hankalaa.

Ruotsissa poimijan takuupalkka on 16 372 kruunua kuukaudessa, jos hän on suoraan työsuhteessa ruotsalaiseen marjayrietykseen, ja 17 730 kruunua, jos poimija on palkattu rekrytointifirmaan. Viime vuonna summat olivat kutakuinkin samat, mutta eri tahot ovat kertoneet, että työsuopimukset ovat olleet kulissia ja että käytännössä on toimittu aivan toisenlaisten sopimusten perustalta. Tähän asiaan on vaikea saada varmuutta, mutta ainakin Thai Labour Campaignin tietojen mukaan yhden thaimaalaisen rekrytointifirman työsuopimus määritti kuukausipalkaksi 8000 bathia (190 euroa) ja päivärahasi 500 bathia (12 euroa). Tämän mukaan laskettuna 2 kuukauden ja 20 päivän kokonaispalkkio olisi ollut noin 57 000 bathia (1357 euroa), joka on selvästi vähemmän kuin mitä Ruotsin vaatima palkkasumma on, vaikka siitä summasta vähentäisi rekrytointi- ja lentolippukulut sekä ruoka-, asumis- ja bensakulut Ruotsissa (olettaen, että ne ovat suurin piirtein samantasoisia kuin Suomessa).

Palkkasumman määrittäminen 8000 bathin (190 euroa) kuussa voi johtua siitä, että se alittaa Thaimaan ylimmän verottoman kuukausitulorajan, joka on 10 000 bathia (238 euroa) kuussa. Tämä mahdollistaisi siis sen, että poimijan ei tarvitsisi maksaa veroja Thaimaassa ollenkaan. Tässä yhteydessä on hyvä huomioida se, että Thaimaassa varsin yleinen puheenparsi on se, että on olemassa niin sanotut sekä jälkiä jättävää palkkaa että jälkiä jättämätöntä palkkaa. Jos se on jälkimmäistä, niin sen ilmoittaminen verottajalle on palkansaajan omassa harkinnassa. Edellinen on kuitenkin yleistä puhetta, joten viralliseksi tiedoksi sitä ei voi luonnehtia. Joka tapauksessa edellinen rekrytointiyritys yhäkin välittää poimijoita Ruotsiin eivätkä poimijat maksa veroja Ruotsiin, jolloin on mahdollista, että kyseisen palkanmaksutavan tarkoitus on pitää kuukausittainen palkkasumma alle

verotettavan rajan. Swedwatch-raportin mukaan ruotsalaiset viranomaiset eivät ole seuranneet, että miten tai minne ulkomaiset rekrytointiyrietykset tai poimijat tuloistaan veroja maksavat (Wingborg Fredén 2011), jos maksavat, emmekä mekään tätä asiaa tiedä.

Tietoja näistä piirteistä voi olla mahdollista saada ruotsalaisilta viranomaisilta. Thaimaassa on kuitenkin meneillään ainakin yksi oikeustapaus, jossa vastakkain on joko ruotsalainen yritys tai välittäjäyritys ja joukko poimijoita. Thaimaan lainsäädäntö määrittelee rekrytointiyrietysten toimintaa siten, että tällaisen yrityksen on maksettava tietty takuusumma Thaimaan valtiolle, josta työntekijöiden kärsimiä tappioita voidaan kattaa. Lainsäädäntö ei kuitenkaan koske marjapojimijoiden koordinaattoreita, joita siis ei rinnasteta rekrytointiyrietyksiin. Thaimaan viranomaisilla kuitenkin on pyrkimyksiä säädellä Suomeenkin poimijoita koordinoivien ihmisten toimintaa, ja erään virkamiehen mukaan suunnitelmissa on myös heidän kutsumisensa keskustelemaan yhdessä ongelmakohtien ratkaisemisesta. Missä ja milloin tällainen mahdollisesti tapahtuu, ei ole tiedossa eikä se, mistä on tarkoitus keskustella ja mitä asioita on tarkoitus ratkaista. Mahdollista on, että poimijoiden tappioiden muodostumisen estämiseksi Thaimaan viranomaiset säätelisivät Suomeen poimijoita koordinoivien tahojen toimintaa takuumaksujen muodossa, kuten Ruotsiin poimijoita rekrytoivien thaimaalaisen vuokratyöyritysten kohdalla tapahtuu.

Toinen ero Suomen ja Ruotsin välillä on se, että Ruotsiin marjapojimijoita liikkuu myös ystävä- ja sukulaisverkostojen kautta. Karkea arvio on, että noin tuhat Ruotsissa metsämarjoja poimivista thaimaalaisista ei kulje välitysyrietysten kautta. On myös arveltu, että Suomeenkin voi tällä tavalla ihmisiä saapua metsämarjoja poimimaan, mutta tarkkaa tietoa tästä ei ole olemassa. Selvää on, että heitä on ainakin jonkun verran, koska sellaisia tietoja olemme saaneet. Ruotsissa rekrytointiyrietysten ja ystäväverkostojen kautta tulevien poimijoiden asema eroaa toisistaan, jälkimmäisillä ei ole työsuhdetta mihinkään, jolloin heidän asemansa on lähellä Ruotsissa laittomasti työtä tekevän ihmisen. Tässä suhteessa Ruotsissa on muodostunut isoa joukkoa poimijoita koskeva epämääräinen alue, joka siis muutoksista huolimatta on yhä olemassa. (Wingborg & Thadén 2011.)

Pojimijoiden rekrytointi Koillis-Thaimaan kylissä tapahtuu samaan aikaan sekä Ruotsiin että Suomeen, eivätkä nämä maat ole ainoat markkinat, jonne thaimaalaiset ihmiset haluavat tai lähtevät kausityötä tekemään (TY001). Suomalaisilla yrityksillä on myös suhteita Ruotsiin siten, että ainakin kaksi yritystä ostaa metsämarjoja Ruotsissa, eli heillä on ostopisteitä siellä. Näin ollen ns. jokamiehen oikeuteen perustuva käytäntö osittain toimii yhä Ruotsissa siten, että suomalaiselle yritykselle voi myydä marjoja ilman, että työsuhdetta muodostuisi. Käytännössä voi olla niinkin, että Ruotsissa työsuhhteessa olevat poimijat myyvät marjoja suomalaiselle yritykselle, jota he eivät työsuhhteensa nojalla saisi tehdä.

Kyseinen yritys ei ottanut kantaa tähän asiaan, vaan totesi yrityksensä ostavan pelkästään metsämarjoja Ruotsista, eikä kiinnostusta ollut sen suhteen, että kuka heille metsämarjoja myy.

10 Johtopäätökset poimijoiden aseman parantamiseksi

Tässä tutkimuksessa on selvitetty metsämarjoja poimivien ulkomaalaisten tilannetta Suomessa ja lähtömaassa. Tarkastelun kohteena ovat olleet erityisesti thaimaalaiset poimijat, mutta selvitystyön tulokset ovat yleistettävissä koskemaan myös muita yritysten kutsumia ulkomaalaisia poimintaan osallistuvia ryhmiä Suomessa. Selvityksessä on kartoitettu poimijoiden taustoja ja rekrytointia Thaimaassa, poimijoiden työskentelyolosuhteita Suomessa, poimijoiden näkemyksiä poimintatyöstä ja siihen kytkeytyvistä asioista sekä vertailtu Suomen ja Ruotsin käytäntöjä. Tavoitteena on osoittaa ulkomaalaisten poiminnan koko prosessiin liittyviä mahdollisia laillisia tai moraalisia ongelmia sekä antaa viranomaisille suosituksia prosessin tekemiseksi läpinäkyvämmäksi ja edesauttaa ongelmien ratkaisemista. Tarkemmin sanoen selvitystyötämme on ohjannut pyrkimys tuottaa tietoa thaimaalaisen poimijoiden asemasta ja sitä kautta arvioida, voidaanko poimijoiden asemaa parantaa määrittelemällä tarkemmin kutsujayrityksien vastuuta, tarkentamalla viisumiantoon liittyvää ohjeistusta vai olisiko joku muu mahdollinen ratkaisu toimivampi ja tarkoituksenmukaisempi. Lisäksi tavoitteenamme on ollut etsiä ratkaisuja siihen, miten ulkomaisten poimijoiden mahdollista velkaantumista voitaisiin ehkäistä, kuinka ulkomaisten poimijoiden työ- ja asumisolosuhteita voitaisiin tarvittaessa parantaa Suomessa ja olisiko työ- ja asumisolosuhteiden valvonta syytä tai mahdollista saattaa tietyn viranomaistahon valvonnan alaiseksi. Tässä loppuluvussa pohdimme selvitystyömme tuloksia ja esitämme, millaisia toimenpiteitä, parannuksia tai suosituksia ulkomaalaisten marjanpoimintaan osallistuvien aseman parantamiseksi olisi syytä tehdä.

10.1. Ulkomaalaisten poimijoiden asema ja keskeiset ongelmakohdat

Ulkomaalaisten poimijoiden toiminta on ilmiönä moniulotteinen, sisältäen useita kysymyksiä alkaen poimijoiden asemasta aina suomalaisen luonnonmarja-alan toimintaedellytyksiin saakka. Koska kotimainen poiminta ei näytä tyydyttävän metsämarjojen kysyntää, on selvää, että suomalainen luonnonmarja-ala tarvitsee poimijoita kaupalliseen marjanpoimintaan. Näyttääkin siltä, että Suomeen on vakiintunut ulkomaalaisten poimijoiden sesonkityön ilmiökenttä (Rantanen & Valkonen 2008), jonka sääntelyä ja valvontaa on jatkossa parannettava.

Tällä hetkellä on olemassa marja-alan toiminnan seurantajärjestelmä thaimaalaisen ja muidenkin Schengen-alueen ulkopuolelta tulevien poimijoiden suhteen. Tämä tapahtuu yritysten lähetystöille antamien ennakko- ja jälkiselvitysten perusteella. Näiden selvitysten vertaaminen keskenään on

kuitenkin tietyiltä osin hankalaa. Ennakkoselvityksessä arvioidut kustannukset ovat suhteellisen yksilöityjä, mutta jälkiselvityksen osalta toteutuneet kustannukset on kerrottu usein vain kokonaiskustannuksina Suomessa ja Thaimaassa. Tämän johdosta arvioituja yksilöityjä menoeriä ja toteutuneita menoeriä ei voi vertailla. Esimerkiksi poimijoiden asumis- tai ruokakustannusten todellista tasoa on vaikea saada selville luotettavasti. Matkakulujen kohdalla on sama ongelma, esimerkiksi lentolipun ennakkoselvityksessä esitettyä hinta-arvioita ei voi verratta todelliseen lentolipun hintaan. Yrityksiltä on pyydetty tulotiedot yksilöimättöminä, joista on voinut tarkastella keskimääräisiä poimijatuloja ja tappiolle jääneiden poimijoiden osuuksia ja vastaavaa. Kaikki yritykset eivät ole näin tarkasti raportoineet, vaikka ohjeissa on näin sanottu. Raportointitarkkuutta jälkiselvitysten suhteen on hyvä lisätä, jotta yksittäisiäkin menoeriä voidaan seurata.

Suurin osa yrityksistä on raportoinut yksilökohtaiset tulotiedot Suomen Bangkokin lähetystölle, joka on hyvä käytäntö. Näiden tietojen perusteella suomalaiset viranomaiset voisivat tehdä yksittäisten poimijoiden kohdalla pistotarkastuksia ja tarkastaa, että yrityksen ilmoittamien kustannusten ja poimijan antamien tietojen välillä ei ole ristiriitaa. Tämä olisi olennainen asia, jota viranomaisten pitäisi pystyä tekemään. Muulla tavalla tulojen ja menojen epäselvyyksiin on vaikea tarttua, ellei poimija tee valitusta joko Suomessa tai Thaimaassa, mitä on tosin jossakin määrin tapahtunut. Yksilöityjen ja henkilöön liittyvien tietojen antaminen voi olla lainsäädännöllisesti hankalaa, mutta yrityksiä pitää vähintään kannustaa tällaisten tietojen raportoimiseen. Jos näin ei voida tehdä, niin yksilöimättömät henkilökohtaiset ansiotiedot tarvitaan vähintään, jotta poimijoilta voidaan kysyä ansioista. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että täsmälleen saman luvun kuin mitä poimija kertoo, pitäisi löytyä yrityksen raportoimista luvuista. Jos vastaavia lukuja ei löydy, asiaa on syytä selvittää tarkemmin.

Toiminnan kontrolloimiseksi on välttämätöntä, että viranomainen vaatii yrityksiltä samalla perusteella tehtyjä jälkiselvityksiä, koska muuten tietojen käsittely ja arviointi on vaikeata. Tappiolle jääneiden, vähintäänkin prosentuaaliset osuudet, pitäisi ilmoittaa selvityksissä ja myös niihin johtaneita syitä sekä sitä, millä tavalla yritys ja koordinaattori ovat kauden aikana pyrkineet ratkaisemaan tällaisia ongelmatilanteita. Näin voitaisiin saada näkyväksi poimintatyön tappioriskin vuotuiset syyt sekä se, onko yrityksellä käytössä poimijoiden asemaa parantavia käytäntöjä, kuten poimintatyön tappioriskin minimoimiseen tähtäviä toimia.

Poimijoiden aseman kannalta keskeiset ongelmakohdat paikantuvat poimijoiden ja heitä kutsuvien yritysten välillä olevien koordinaattorien toimintaan. Myös monet epäselvyydet palautuvat tähän. Poimijoiden asema on varsin hyvin turvattu silloin, kun poimijoiden, koordinaattorien ja yritysten välinen luottamukseen perustuva ketju toimii hyvin. On havaittavissa, että tällöin poimijoiden riski jäädä poimintamatkansa ansiosta tappiolle on pienempi kuin silloin, jos joku osatekijä tuossa ketjussa ei toimi

kunnolla. On selvää, että koordinaattorien toiminnan läpinäkyväksi tekeminen on välttämätöntä, jotta toimintaa voitaisiin jatkossa harjoittaa uskottavasti ja hyväksyttävästi. Tämä edellyttää paitsi parempaa viranomaisvalvontaa, myös poimijoita kutsuvien yritysten vastuuta heidän käyttämien koordinaattorien toiminnasta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Thaimaassa maksettavien rekrytointimaksujen kokonaissumma pitäisi jakaa selvityksissä tarkemmin. Tällä hetkellä kokonaissummista ei selviä, minkälaisia osuuksia niistä menee apukoordinaattorien tuloiksi. Eri yritysten välillä on suuriakin eroja näiden rekrytointikustannusten osalta, joka on omiaan herättämään kysymyksiä maksujen perusteista. Näyttää kuitenkin siltä, että eri koordinaattorit toimivat monessa suhteessa samanlaisten kulurakenteiden varassa. Viranomaisten tulisi tietää esimerkiksi se, mikä takia toisessa yrityksessä koordinaattorin kuluosuus on esimerkiksi 2000 bathia (47 euroa), kun taas toisessa se on 5000 bathia (119 euroa) ja kolmannessa 12 000 bathia (286 euroa). Lentolippujen hintatiedot olisivat myös tarpeellisia, koska niissä voi olla eroja ja niiden taakse on mahdollista piilottaa kuluja, jos toteutuneita hintatietoja ei ole viranomaisten käytössä.

Yritysten ja heidän käyttämiensä koordinaattorien välillä on tiivis yhteistyösuhde, josta kumpikin osapuoli hyötyy. Koordinaattoreille poimijoiden rekrytointi on yritysmäistä ansiotoimintaa ja yrityksille koordinaattorit puolestaan takaavat tuloksellisen poimintatyön. Yritykset eivät kuitenkaan ole kovin halukkaita suoraan kantamaan vastuuta koordinaattoriensa toiminnasta, vaikka tunnustavatkin riippuvuutensa heidän panoksestaan marjaketjussa. Toiminnan parantamiseksi on välttämätöntä, että viranomaisille laatimissaan ennako- ja jälkiselvityksissä yritysten on avattava koordinaattorien harjoittama toiminta kokonaisuudessaan. Näin viranomaisilla olisi parempi pääsy ja mahdollisuus arvioida, sisältyykö koordinaattorien toimintaan mahdollisia sellaisia riskejä tai ongelmakohtia, jotka voivat heikentää poimijoiden asemaa.

Monet tutkimamme yritykset toivoivat itsekkin viranomaisilta alan tarkkaa valvontaa ja toiminnassa ilmenneiden epäselvyyksien ja rikkeiden johdosta ankariakin rangaistuksia. Tältäkin osin viranomaisten systemaattinen ja nykyistä tarkempi valvonta on perustelua. Tällaiset pelisäännöt tulisi kuitenkin kirjata auki siten, että kaikki alan toimijat, mukaan lukien poimijat, ovat tietoisia säännöistä ja sovitusta käytännöistä. Samalla olisi tarpeen tuoda esille rikkomuksista aiheutuvat seuraamukset ja niiden mahdollinen kesto. Tällaisten toimintatapojen luominen on hyvä tehdä yhdessä alan toimijoiden kanssa eikä pelkästään viranomaistyönä. Voi olla välttämätöntä myös ottaa huomioon Thaimaan valtion toimijat tällaisten käytäntöjen luomisessa.

Poimijoiden asema on paljolti riippuvainen vuotuisesta marjasadosta. Yritykset kutsuvat poimijoita maahan aikana, jolloin tulevan satokauden tilaa on täysin mahdotonta arvioida. Paras ratkaisu olisi, jos poimijoiden rekrytointi tapahtuisi vasta, kun tiedot marjasadosta varmistuisivat. Käytännössä tämä

lienee mahdotonta. Kutsuessaan poimijoita maahan yritykset ottavat siis tietoisesti riskin siitä, että kaikista raskaasta työstään huolimatta poimijat saattavat jäädä tappiolle. Tämän tilanteen korjaamiseksi olisi yritysten esitettävä selkeä suunnitelma, miten huonon satokauden mahdollisesti aikaansaamaan tappio on tarkoitus kompensoida. Kaikesta huolimatta yritys on ainakin moraalisessa mielessä velvollinen kutsumistaan poimijoista, ja siksi heidän olisi myös osaltaan kannettava vastuunsa poimijoistaan.

Viranomaisten seurantajärjestelmän lisäksi yrityksiä voisi velvoittaa keräämään systemaattisesti palautetta poimijoilta siten, että poimijat voivat vapaasti, ilman pelkoa jälkiseuraamuksista antaa palautetta marjanpoimintaan liittyvistä sekä hyvistä että huonoista käytännöistä. Tällainen palaute on saatettava myös viranomaisten tietoon. Tämän on todettu olevan esimerkiksi YK:n alaisen ILO:n kausityöohjeissa erittäin tärkeää kausityöläisten helposti haavoittuvan aseman johdosta. Euroopan unionissa on vireillä kausityöntekijädirektiivi, joka tulee koskemaan pääasiassa maahantulon ehtoja, jos se hyväksytään. Siihen voi liittyä suosituksia maatalouden kausityöläisten aseman suojaamiseksi, mutta luonnontuotealaa se ei tule mitään todennäköisimmin koskemaan, vaan pelkästään työsuhteessa tehtävää työtä. Huolimatta siitä, määrittääkö tällainen kausityöohje marja-alaa, niin sen suosituksia suomalaisten viranomaisten on tarpeen lukea tarkasti ja pyrkiä niitä soveltamaan marja-alaan. Tämä koskee myös yrityksiä, joiden on hyvä pyrkiä soveltamaan omiin käytäntöihin muualla käyttöön otettuja hyviksi todettuja toiminnan kehittämis- ja säätelymekanismeja. Tätä työtä monet yritykset ja heidän koordinaattorinsa jatkuvasti tekevätkin, ja sellaista viranomaistyön tulisi myös tukea.

Suomessa ei ole tällä hetkellä yhtä erityistä tahoa, joka valvoisi marja-alaa. Parhaiten toiminnan eri ulottuvuuksista lienee selvillä ulkoasiainministeriö sekä Suomen Bangkokin suurlähetystö, mutta osin oleellinen tieto on hajallaan eri ministeriöiden toimialojen virkamiehillä. Täysin selvää ei ole myöskään se, mihin kaikkiin mahdollisiin paikkoihin eri tahojen välittämä palaute, esimerkiksi poimijoiden tai paikallisen väestön, menee ja mitä sille tämän jälkeen tapahtuu. Osa palautteesta menee Thaimaan Helsingin lähetystöön, eivätkä tämän palautteen oleelliset tiedot ole käytettävissä Suomen viranomaisten kohdalla ja päinvastoin. Tähän on olemassa keskeisiä syitäkin, kuten yhden valtion kansalaisten tietojen luovuttamista toiselle valtiolle koskevia säästöjä ja kieltoja tietojen luovuttamisesta. Valtioiden viranomaiset kuitenkin keskustelevat keskenään marja-alastakin. Tällaisen yhteistyön olisi hyvä olla jatkuvaa, systemaattista ja avointa, jotta myös alan yritykset ja muut toimintaa osallistuvat tahot ovat tietoisia siitä, mitkä ovat näiden valtioiden välisten keskustelujen tarkoitus marja-alan suhteen.

Suomen valtion on tarpeellista keskittää marja-alan seuranta yhteen paikkaan, jotta siellä asioita hoitava viranomainen on mahdollisimman hyvin selvillä alan toiminnan eri ulottuvuuksista ja voi siten

toimia tiedon keruun, tallentamisen ja seurannan toimeenpanijana. Tämä vaatii kuitenkin erityisiä asialle kohdennettuja resursseja. Seurantajärjestelmän systematisoinnin kannalta voi olla järkevää pyrkiä saamaan aikaan pitempiaikaiset pelisäännöt kerrallaan, joiden toimivuutta on sitten tarpeellista arvioida esimerkiksi 3 vuoden välien. Tämä ei tarkoita, etteikö marja-alan toimintaa olisi syytä seurata myös vuosittain ja erityisissä ongelmatilanteissa puuttuttava havaittuihin puutteisiin heti. Perustaa tälle seurannalle voidaan rakentaa kehittämällä ennako- ja jälkiselvitysmekanismia tähän suuntaan. Yhden viranomaistahon tulisi pystyä keskitetysti seuraamaan myös eri toimijoiden työskentelyä kenttäolosuhteissa Suomessa poimintakauden aikana siten, että on mahdollisuus haastatella myös poimijoita ja tarkastella heidän työskentelyolosuhteitaan. Viranomaisten olisi hyvä jatkossakin säännöllisesti toteuttaa ulkopuolisen tutkimusorganisaation suorittama selvitys marja-alan toiminnasta.

Koska marja-alan eri toimijat ovat monessa eri maassa, suomalaisviranomaisten tuottama materiaali olisi syytä olla tarjolla vähintäänkin kotimaisten kielten lisäksi vähintäänkin englanniksi. Viranomaistiedon pitäisi löytyä myös eri maista tulevien toimijoiden omalla kielellä. Tätä tietoa ovat esimerkiksi poimintaolosuhteita, ulkomaalaisten koordinaattorien ja poimijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat ohjeet sekä erityisesti toimintaan liittyviä riskejä että ongelmatilanteissa toimimista koskevat ohjeet. Ihmiskauppaan liittyvän tiedon levittäminen ulkomaalaisten poimijoiden keskuuteen on myös tarpeellista, koska jo tällaisia tapauksia lähellä olevissa tilanteissa ihmiset kokevat olevansa erityisen voimattomia ja epätietoisia siitä, miten he voisivat omassa asemassaan kohdattuihin vääryyksiin puuttua ilman pelkoa jälkiseurauksista. Lisäksi suomalaisten ja thaimaalaisten poimijoiden välillä on ilmennyt sen verran runsaasti ongelmallisia tilanteita, että asenteiden tarkistamiselle on tarvetta erityisesti paikallisten käyttäytymisen osalta metsissä. Ulkomaalaisten harjoittaman kaupallisen luonnonmarjapoimintatyön tavoitteista ja käytännöistä olisi tiedotettava laajasti, jotta tarpeettomat väärymmärrykset poimintatyön luonteesta voidaan korjata. Ongelmia on myös thaimaalaisten ja muiden ulkomaalaisryhmien kohtaamisissa metsissä, johon tulee kiinnittää myös huomiota.

10.2. Toimenpide-esitykset

Suomessa tullaan jatkossakin tarvitsemaan ulkomaalaisia poimijoita, eikä toiminnan lakkauttamiselle näytä olevan perusteita. On kuitenkin selvää, että toiminnan jatkamiseksi tarvitaan sekä nykyistä parempaa ennako- ja jälkikäteistä valvontaa että yhteisesti sovittuja pelisääntöjä. Ulkomaalaisten poimijoiden aseman parantamiseksi on esitetty kahdenlaisia käytäntöjä; työsuhdemallia ja eräänlaista toimilupaa maanomistajalta. Työsuhde voisi olla yksi keino, jolla poimijoiden asemaa voitaisiin parantaa, mutta myös se sisältää lukuisia ongelmia, kuten Ruotsin tilanne on osoittanut. Poimijatulon verotuskysymys tulisi tuolloin myös ratkaista, eikä ole uskottavaa, että verotus voisi olla kovin paljoa

erilainen kuin keskeisessä kilpailijamaassa Ruotsissa. Ruotsin nykyinen malli on kuitenkin ollut käytössä nykyisessä laajuudessaan vasta vähän aikaa, joten sen toimivuutta pidemmällä aika välillä on vielä vaikea arvioida. Osa Ruotsin yrityksistä on suhtautunut siihen myönteisesti, monet niistäkin, joiden käyttämät poimijat ovat työsuhteessa. Toisaalta osa sielläkin pitää Suomen mallia parempana (Wingborg 2011; Wingborg & Thadén 2011). Ruotsissa ulkomaalaisten poimijoiden määrät myös karkasivat käsistä 2000-luvulla, joten ongelmia on ollut tämän takia enemmän, ja niihin on jouduttu puuttumaan perusteellisesti. Selvityksemme perusteella työsuhde ei välttämättä ratkaise poimijoiden ja yritysten väliseen suhteeseen liittyviä ongelmia, eikä välttämättä johtaisi edes poimijoiden aseman turvaamiseen. Tämä täytyy kuitenkin sanoa tietyin varauksin, koska asia ei ole itsestään selvä. Ensinnäkin työsuhde ja verotus pitää erottaa toisistaan. Ruotsissa on työsuhde, mutta ei työsuhteessa olevien ulkomaalaisten poimijoiden verotusta. Tämä tekee Suomesta ja Ruotsista samankaltaisia hyvänä marjavuotena, koska suurin osa poimijoista Ruotsissa ylittää takuupalkan suojaaman tulon. Huono vuosi taas voi hyvinkin olla työsuhteessa olevia poimijoita käyttävien yritysten kannalta jopa kohtalokasta, mutta tällöin poimijoiden tulot on kuitenkin turvattu. Tässä suhteessa on tosin mahdollisesti pientä huojuntaa havaittavissa työsuhteen pituuden määrittämisen suhteen, jolla on vaikutuksia takuupalkkaan.

Ruotsista on havaittavissa myös myönteisiä kehityskulkuja, kuten ison marjaostajan, marjayrityksen ja rekrytointiyrityksen välistä keskustelua taloudellisten riskien jakautumisesta ja näiden vastuista. Ruotsin varsin huono puoli on ollut se, että viranomaiset eivät ole pystyneet seuraamaan yritysten taloutta ja poimijoiden ansioita niin hyvin kuin Suomessa. Ja vaikuttaa siltä, että Schengen-viisumien myöntämiskäytännöt Ruotsissa ovat osittain luoneet sukulais- ja tuttavaverkostojen kautta tapahtuvaa poimintaa. Suomessa tilanne on ollut toisenlainen, koska täällä ollaan ilmeisesti oltu tiukempia viisumien myöntämiskäytännöissä ja toisaalta koska Suomessa asuvien thaimaalaisten määrä on pienempi. Koska Suomessa marjoja ostavat yritykset ovat poimijoita Suomeen kutsuvia tahoja ja yritysten suhde koordinaattoreihin vaikuttaa suoralta ja kiinteältä, niin molemmat osapuolet ovat olleet kiinnostuneita poimijoiden olosuhteiden kehittämistä ja monella tavalla auttamisestakin. Näissä suhteissa on kuitenkin ollut myös ongelmia, joten ongelmaton kenttä tämäkään ei ole, vaan vaatii eri osapuolilta jatkuvaa seuranta ja ristiriitatilanteiden ratkaisemista.

Marja-alan tulevaisuuden kannalta eettisten toimintaperiaatteiden käyttöönotto voi suunnata yritysten, koordinaattorien ja poimijoiden toimintaa siten, että tarvitaan yrityksen ja poimijan välisiä konkreettisia sopimuksia siitä, miten, missä, minkälaisia ja miltä aluilta metsämarjoja halutaan. Tällöin osapuolten täytyy asioista käytännössä sopia jollakin tavalla. Ruotsin tilanteesta voidaan kuitenkin päätellä, että lähdeverotus voi olla paljon vaikeampi asia yritysten ja poimijoiden taloudelle kuin työsuhde sinänsä. Lyhyellä tähtäimellä metsämarjojen markkina-asema tuskin myöskään kestää kilpailua muiden

tuotteiden kanssa, kuten hedelmien tai viljelymarjojen, jos niiden markkinahinta yhtäkkisesti nousisi. Asian toinen puoli on kuitenkin myös se, minkä sekä Mats Wingborgin (2011) sekä Wingborgin ja Jonas Fredénin (2011) raportit periaatteellisella tasolla esittävät: miksi joku ala on verotuksesta vapaata toimintaa, kun taas joku toinen ala ei sitä ole. Metsämarjojen hintojen muodostuminen kuitenkin tapahtuu monelta osin Suomen ulkopuolella, jolloin yksittäisen maan siirtyminen kovempiin hintoihin voi johtaa alan näivettymiseen nopeastikin. Toisaalta metsämarjojen hinnan ehkä pitääkin olla korkea, kuten yksi yrittäjä asian muotoili: marjojen hinta saakin olla korkea, koska kerätäänhän ne käsin metsästä. Näitä kysymyksiä ei pidä ratkaista hätäisesti, koska pikaiset ratkaisut voivat johtaa odottamattomiin ongelmiin. Asiasta on syytä käydä yhäkin keskustelua, koska asiaan saattaa muodostua paineita Ruotsistakin tai jostain muualta. Ulkomaalaisia metsämarjojen poimijoita kuitenkin tarvitaan jatkossakin, jos marja-alan yritystoimintaa Suomessa halutaan jatkaa.

Kaupallisen luonnonmarjapoininnan nykymuotoisen organisoitumisen voidaan tulkita sellaiseksi laajamittaiseksi ja järjestelmälliseksi toiminnaksi, joka ylittää jokamiehenoikeuden hengen mukaiset tapaoikeudelliset rajat. Kai Kokon (2008) laatiman selvityksen mukaan metsämarjojen ja muiden jokamiehenoikeuden piiriin kuuluvien luonnontuotteiden poimintaa on vaikeaa säädellä, koska jokamiehenoikeus on maantapaan perustuva omistajan käyttöoikeutta rajoittava alueen yleiskäyttöoikeus. Lainsäädännössä siitä on hyvin vähän mainintoja. Keskeistä on kuitenkin se, että jokamiehenoikeuksien piiriin kuuluva toiminta ei saa aiheuttaa kohtuutonta vahinkoa, haittaa tai häiriötä maanomistajalle, ympäristölle tai muille luonnossa liikkujille. Lisäksi toiminnan on oltava luonteeltaan tilapäistä ja kohtuullista. Kokon mukaan haitattomuusvaatimus onkin keskeinen elementti jokamiehenoikeuksissa, ja tämän voi tulkita aiheuttavan rahoituksia myös kaupalliselle marjanpoininnalle. Kuitenkin vasta-argumentti on helppo, sillä voidaan väittää myös, että poimijat menevät poimittavan alueen läpi vain kerran ja toiseksi eri vuosina poiminta-alueet myös vaihtelevat.

Kokko katsoo, että ”kun otetaan huomioon yleiskäyttöperusteisen luonnontuotteiden keräämisen alkuperäinen funktio sekä haitattomuusvaatimus ympäristölle ja maanomistajalle, taloudellisesti arvokkaiden luonnontuotteiden laajamittaista ja toistuvaa liiketaloudellisin perustein organisoitua keräämistä on vaikeaa pitää perinteisenä osana jokamiehenoikeuksia” (Kokko 2008). Hänen mukaansa näissä tapauksissa tarvitaan jo lähtökohtaisesti maanomistajan lupa luonnontuotteiden keräämiselle. Ongelmana on kuitenkin se, että lainsäädännön puuttuminen vaikeuttaa toiminnan tarkkarajaista luvanvaraisuuden arviointia. Poikkeuksia kuitenkin on: sellainen toiminta, jossa maastossa liikkuu samaan aikaan suuri joukko ihmisiä, on yleensä ilmoituksen ja luvanvaraista. Esimerkiksi suunnistuskilpailun järjestäminen on kokoontumislain (22.4.1999/530) 2 §:n mukainen yleisötilaisuus, avoin kilpailu, jonka järjestämisestä on tehtävä kirjallinen ilmoitus järjestämispaikan poliisille vähintään viisi vuorokautta ennen tilaisuuden alkamista. Myös lupa maanomistajalta tarvitaan.

Kokon mukaan suunnistuskilpailujen luvan tarvetta perustellaan haitan ennakoitavuudella. Suuren joukon liikkuminen alueella voi estää maanomistajaa käyttämästä aluetta omaan tarkoitukseensa (mm. metsätyöt) sekä aiheuttaa mahdollisesti maaston kulumista. (Kokko 2008).

Kokko päätyy laatimassaan selvityksessä siihen, että ensinnäkin maantavan mukaan jokamiehenoikeuksien haitattomuusvaatimus on ehdoton. Toiseksi muutaman ihmisen haitaton liikkuminen toisen omistamalla alueella ja luonnontuotteiden kerääminen pääasiassa kotitarpeisiin on jokamiehenoikeuksien mukaista. Kokon mukaan liiketaloudellisin perustein järjestetty laajamittainen toiminta, jossa suuri ihmismäärä liikkuu toisen alueella keräämässä toistuvasti luonnontuotteita, ei enää kuulu jokamiehenoikeuden piiriin. Tällainen toiminta voi todennäköisesti ylittää haitattomuuskynnyksen niin, että toiminta tarvitsee maanomistajan luvan. Ulkomaalaisten harjoittama kaupallinen marjapaiminta voidaan siten tulkita toiminnaksi, jonka harjoittaminen edellyttää maanomistajan lupaa, mutta kuitenkin niissä puitteissa, että arvio haitattomuudesta ja luvan tarpeesta tehdään tapauskohtaisesti. (Kokko 2008.)

Katsomme, että tämänkaltainen jokamiehenoikeuden tulkinta ei kuitenkaan välttämättä edesauta ulkomaalaisten marjapaimijoiden asemaa saati paranna kaupallisen marjapaiminnan sosiaalista hyväksyntää. Ensinnäkin jos ulkomaisella myyntimarjastajalla olisi rajoitetummat jokamiehenoikeudet kuin suomalaisella, niin silloin suomalainen ja ulkomainen paimija asetetaan eriarvoiseen asemaan. Samaten näin tullaan asettaneeksi myös suomalainen kotitarvepaimija toisenlaiseen asemaan kuin suomalainen kaupallinen paimija. Tällaista käytäntöä ei voida pitää millään soveltuvana jokamiehenoikeuksia koskevaan tapaoikeudelliseen tai muunlaiseen lainsäädäntöön.

Toiseksi kaupallisen marjapaiminnan tulkitseminen toiminnaksi, joka edellyttää maanomistajan lupaa, voi johtaa moniin ongelmallisiin tilanteisiin. Kaupallista marjapaimintaa harjoitetaan sekä valtion mailla että yksityismailla. Valtion maiden kohdalla maanomistajan lupa-asia on helpoin toteuttaa, sillä silloin on olemassa vain yksi maanomistajataho, jolta kaupallisen marjapaiminnan organisoija voisi hakea lupaa toiminnalle. Valtion mailla harjoitettavan organisoidun kaupallisen marjapaiminnan kohdalla voisi olla jopa järkevää, että maanomistaja, valtio, vaatisi jonkinäköistä suunnitelmaa, kuinka toimintaa on tarkoitus harjoittaa. Näin organisoitu paimintatyö olisi ainakin osittain valvovan viranomaisen tarkkailussa. Toisin on yksityismaiden kohdalla: jokamiehenoikeus mahdollistaa harjoittaa kaupallista marjapaimintaa yksityismailla. Usein paimintatyötä tehdäänkin alueella, joka on monen yksityismaanomistajan hallinnoima kokonaisuus, kuten esimerkiksi Kuusamossa, jossa yksityisen maanomistuksen osuus on noin 80%. Tällöin herää kysymys siitä, kuka tai ketkä ovat ne tahot, joiden kanssa kaupallisen marjapaiminnan organisoija neuvottelee toimiluvan alueiden käyttöön? Ei ole kovinkaan uskottavaa, että tällainen sopimuskäytäntö johtaisi sen kummemmin ulkomaalaisten kuin

suomalaisten kaupallisten marjapojimijoiden aseman paranemiseen. Pikemminkin se voisi pahimmillaan johtaa sellaiseen toimintaan, joka kohdistuu ulkomaalaisten pojimijoiden häirintään ja työn hankaloittamiseen. Lisäksi on syytä muistaa, että kaupallista marjapojimintaa harjoittavat myös suomalaiset: edellytetäänkö myös heidän pojimintatyölle maanomistajan lupaa? Selitystyömme pohjalta päädymme siihen, ettei jokamiehenoikeutta ole tarkoituksen mukaista rajata tai määritellä uudelleen suhteessa kaupalliseen marjapojimintaan.

Selitystyömme pohjalta päädymme esittämään seuraavia toimenpide-esityksiä, joiden katsomme parantavan sekä ulkomaalaisten marjanpojimijoiden asemaa että kaupallisen luonnonmarja-alan sosiaalista hyväksyntää:

- ***Kaupallisen marjanpojiminnan seuranta keskitetään yhden viranomaistahon tehtäväksi.***

Tällä hetkellä alan toiminnan valvonta on monen viranomaisen toimipiiriin kuuluva asia, mikä luo sekavuutta ja päällekkäisyyttä. Tästä ei kuitenkaan päästä myöskään täysin eroon, koska eri viranomaisilla on omat vastuualueensa. Kaupallinen marjanpojiminta on kuitenkin ymmärrettävä omaksi toimialakseen. Metsätalouteen liittyvänä toimintana se olisi luonteva osa maa- ja metsätalousministeriön toimialaa. Koska asiaan liittyy viisumikäytännöt ja maahan tulon prosessit ja niiden säätely, ulkoasianministeriö on yhä jatkossakin tärkein viranomaistaho, jolla on tehokkaat mahdollisuudet valvoa toimintaa sekä Suomessa että pojimijoiden lähtömaissa. Siksi ehdotamme, että seurannan päävastuu on jatkossakin ulkoasianministeriöllä. Koska työsuojeluviranomaiset eivät voi valvoa pojimintatyötä, koska sitä ei tehdä työsuhteessa, niin heidän panostaan Suomessa tapahtuvaan valvontaan on vaikea toteuttaa. Vähemmistövaltuutetulla on mandaattinsa nojalla mahdollisuus tehdä pojimintatyön seurantaa, vaikka rajallisesti ja hälyttävien olosuhteiden ilmaantuessa, joten sen suhteen on olemassa ainakin jossain määrin mahdollisuuksia tarkastella pojimijoiden olosuhteita Suomessa. Vähemmistövaltuutetun roolia pojiminnan valvonnan järjestämisessä – tai ulkopuolisen tarkkailijan roolissa toimimista – pitäisi ainakin pohtia. Toiminnan kehittämiseen ja valvontaan on suunnattava kuitenkin lisää resursseja, jotka mahdollistavat mekanismien luomisen sille, mitä ja miten seurataan sekä kuka seuraa ja ketä. Ulkomaalaisten marjanpojiminta on Suomen valtion, Thaimaan valtion, yritysten, koordinaattorien, pojimijoiden ja paikallisten tahojen yhteinen asia. Kaikkien kannalta toimivin ratkaisu olisi, että keskeisten tahojen ääni tulisi kuulluksi. Jos toiminta olisi yhden viranomaisen toimivallan piiriin kuuluva asia, eri tahojen yhteistyötä voitaisiin kehittää tarkoituksenmukaisella tavalla.

- ***Viranomainen edellyttää ulkomaalaisia marjanpojimijoita kutsuvilta yrityksiltä kattavia ennakko- ja jälkiselvityksiä.*** Ennakkoselvityksistä on käytävä ilmi koko yritysten

metsämarjojen hankintaketju ja käytännöt, vastuut ja velvollisuudet. Jälkiselvityksistä on puolestaan käytävä yksityiskohtaisesti ilmi, kuinka poimintatyö on kuluvana vuonna onnistunut ja kuinka poimijat ovat marjamatkalla pärjänneet. Viranomaisen tarkistaa vuosittain, kuinka todenmukaisia yritysten ennakkoselvitykset ovat vertaamalla niitä jälkiselvityksiin. Yritysten antamien tietojen on hyvä olla yksilöitävissä. Viranomaiset tekevät pistotarkastuksia poimijoille, jotta poimijoiden antamia tulotietoja voidaan verrata yritysten ilmoittamiin tulotietoihin. Näin muodostuvaa yrityskohtaista rekisteriä tullaan sitten käyttämään arvioitaessa viisumien myöntöä seuraavina vuosina. Poimintatyötä harkitsevilla pitää on käytössään sekä hyvien että huonojen vuosien tietoja sekä hyvien että huonojen vuosien osalta. Tappioriskin arvio voidaan esittää tappioprosentteja käyttäen. Viranomaiset voisivat tiedottaa näistä asioista myös kohdemaissa. Viranomaisten tulee varmistua, että poimijat ovat saaneet tällaisen tiedon yrityksiltä, koordinaattoreilta tai apukoordinaattoreilta. Kaikista taloudellisista toimista pitää muodostua dokumentti, jollainen jää myös poimijan haltuun todisteeksi. Yritysten pitää pystyä vaikuttamaan siten, että poimijoiden marjamatkan rahoittaminen on ehdoiltaan kohtuullista. Yrityksien pitää myös olla selvillä kattavasti, millä ehdoilla heidän kutsumansa poimijat Suomeen tulevat.

- ***Luodaan kaupallisen marjanpoiminnan laatujärjestelmä ja ulkopuolisen tahon suorittama toiminnan auditointi.*** Ulkomaalaisten marjanpoimijoiden asema on riippuvainen siitä, kuinka hyvin tai huonosti yritysten, koordinaattorien ja poimijoiden välinen luottamukseen perustuva yhteistyöketju toimii. Koska yritysten välillä on huomattavia eroja sen suhteen, kuinka hyvin tai huonosti tämä yhteistyösuhde toimii, on laadittava järjestelmä, jossa asiansa hyvin hoitavia yrityksiä palkitaan ja vastaavasti, huonosti toimivia yrityksiä sanktioidaan. Yrityksiltä tullaan edellyttämään seikkaperäistä kuvausta toiminnan päämääristä, prosesseista, toiminnoista sekä käytäntöjen jatkuvasta kehittämisestä niin että poimijoiden asema ja alan toiminnan sosiaalinen hyväksyntä parantuu. Selvityksen tulee sisältää tiedot siitä, miten poimijoiden koko työskentelyprosessi hoidetaan; kuinka yritys pyrkii turvaamaan poimijoiden aseman hyviä ja huonoina marjavuosina; millainen asema ja rooli yrityksen käyttämällä koordinaattorilla on suhteessa poimijoihin ja yrityksiin; miten yritys huolehtii, että heidän toimillansa on toiminta-alueen asukkaiden ja muiden tahojen sosiaalinen hyväksyntä. Lisäksi on osoitettava, miten yritys arvioi, mittaa ja tarkistaa itselleen asettamiensa velvoitteiden ja vastuiden toteutumisen. Yrityksille, jotka täyttävät kaupallisen marjanpoiminnan sertifikaattijärjestelmän ehdot, viranomaisen myöntää esimerkiksi kolmen vuoden mittaisen toimintaluvan, mikä pitää sisällensä mahdollisuuden kutsua tietty määrä poimijoita Suomeen. Laatujärjestelmän toimivuutta tarkistetaan vuosittain yritysten tekemien ennako- ja jälkiselvitysten kautta ja yritysten toimintaan myös puututaan, jos väärinkäytöksiä tai ongelmia ilmenee. Muutoinkin

viranomaisen kontrolloin toimintaa, sen toimivuutta ja ongelmia tekemällä tietyin väliajoin erilaisia pistotarkistuksia. Kolmen vuoden toimintalupakauden päätyttyä yrityksen toiminta arvioidaan ja mitataan ja lopputarkistuksella on vaikutusta siihen, miten yritys voi jatkossa toimia alalla. Laatujärjestelmän päämäärä on kannustaa yrityksiä kehittämään parempia ja sosiaalisesti kestävämpiä toimintamalleja niin, että hyvästä toiminnasta yritys saa etuja ja vastaavasti, huonosta toiminnasta yrityksen toimintaedellytyksiä rajoitetaan. Laatujärjestelmän kehittämisen lähtökohdaksi voisi ottaa esimerkiksi yritysten sosiaalista vastuuta määrittävän ISO 26 000 järjestelmän ja sen periaatteet. Yritysten oma rooli laatujärjestelmän kehittämisessä on keskeinen, joten heidän omia kehittämissuunnitelmia pitää viranomaistoiminnan tukea.

Tutkimusaineistot

Dokumentit

Discussion about berry pickers in Finland (DAB 2011). Document prepared by Thailand's Ministry of Labour officials for the bilateral meeting with Finnish Embassy in Bangkok, Finnish Ministry of Foreign Affairs and researcher from University of Lapland, 28th of February 2011 (2554 B.E.).

För dig som vill anlita utländska bärplockare. Migrationsverketin ohjeistus yrityksille 2011.

<http://www.migrationsverket.se/info/2106.html>

(Luettu 21.7.2011)

Kausityöntekijöiden rekrytointi Thaimaasta vuonna 2008. 25.2.2008. Suomen Bangkokin suurlähetystö, Bangkok.

Kausityö viisumivelvollisista maista 7.1.2011. Ulkoasianministeriö.

Keskusverolautakunta (24.5.2006) Ennakkoratkaisu n:o 41/2006.

Kuisma, Risto (24.9.2010) Thaimaalaisten marjapöimijöiden asema. KIRJALLINEN KYSYMYS 754/2010 vp. Eduskunta.

Lapin pelastuslaitos 2011. Pelastuslaitoksen tarkastusraportit.

Lotvonen, Esko (1.6.2009) Ulkomaiset marjapöimijät tärkeitä Lapin luonnonvarojen talteenotolle. Lehdistöiedote. Lapin Liitto, Rovaniemi.

Luonnonmarjapöimijöille ei viisumeita Vietnamissa. Muistio 22.12.2008. Suomen Hanoi suurlähetystö, Hanoi.

Marjapöimijät ilkeiden kohteena 29.3.2011. Ylen verkkosivut.

Marjapöiminta v 2008. Suomen Bangkokin suurlähetystön asiakirja-aineisto. Bangkok, Thaimaa.

Metsämarjapöiminta 2007; palaute Thaimaasta palaute Thaimaasta. 16.11.2007. Suomen Bangkokin suurlähetystö, Bangkok.

SAK ry:n lausuntopyyntö työneuvostolle 3.2.2010.

Stubb, Alexander (15.10.2010) Vastaus kirjalliseen kysymykseen 754/2010 vp. Eduskunta.

Suomen Bangkokin suurlähetystön arkisto-aineisto, Bangkok, Thaimaa.

Suurpää, Johanna & Muhammed, Husein (9.12.2009) Vähemmistövaltuutetun suositukset ulkomaalaisten marjapaimijoiden osalta. VTT/2009/271. Vähemmistövaltuutettu, Helsinki.

Thaimaalaisten marjapaimijoiden olosuhteet; Mikkeli 18.–19.9.09. Muistio 24.9.2009. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

Työneuvoston lausunto (3.6.2010) Vuosilomalain (162/2005) soveltaminen ulkomaalaisiin luonnonmarjapaimijoihin. Nro 1438-10. Työneuvosto. Valtioneuvosto, Helsinki.

Työvoimatoimiston ilmoitustaulu 2011. Chaiyaphum, Thaimaa.

Ulkomaalaiset marjapaimijat Suomessa, kokousmuistio 16.11.2009. Ulkoasianministeriö, Helsinki.

Ulkomaalaislaki 301/2004. Eduskunta; Helsinki.

Ulkoasiainministeriön arkistoaineistot. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

Vähemmistövaltuutetun toimiston asiakirjat 2009.

Ylitalo, Jaakko (29.5.2009) Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle. Lapin Liitto, Rovaniemi.

Yritysten ennakkoselvitykset 2011. Bangkok, Thaimaa.

Yritysten tiedot marjamääristä 2011.

Haastattelut

KH001–KH009: Koordinaattorien haastattelut 2011.

PH001–PH009: Poimijoiden haastattelut 2011.

RV001–RV002: Ruotsalaisviranomaisten haastattelut 2011.

SKJ001: Suomalaisen kansalaisjärjestön haastattelu 2008.

SV001–SV004: Suomalaisviranomaisten haastattelut 2011.

TV001–TV006: Thaimaalaisviranomaisten haastattelut 2011.

YH001–YH011: Yrityshaastattelut 2011.

TY001: Yliopistotutkijan haastattelu Thaimaassa 2011.

Saastamoinen, Olli (2011) vastaus PR:n yleisökysymykseen, että kuinka paljon enemmän metsämarjoja voisi olla mahdollista poimia taloudellisesti kannattavien reunaehtojen puitteissa enemmän kuin nykyään tehdään.

Lehdet

Brändström, Maria (30.6.2011) Bärplockarna slipper skatta i Sverige. Vesterbottensnytt.

Brändström, Maria (1.9.2011) Vill få stopp på slavkontrakten. Vesterbottensnytt.

Innala, Tommy, Lundberg, Catarina, Kets, Raul & Westerlund, Daniel (19.9.2011) Det behövs långsiktiga spelregler för bärplockning. Svenska Dagbladet.

Malmberg, Ilkka (5.8.2011) Lapissa kuollutta marjapoimijaa odotetaan Thaimaassa kotiin. <http://www.hs.fi/kuukausiliite/artikkeli/Lapissa+kuollutta+marjapoimijaa+odotetaan+Thaimaassa+kotiin/1135268317483>. Ks. myös Helsingin Sanomien kuukausiliite 6.–7.8.2011.

Moisio, Simo (2009) Luonnontuotteiden hyödyntämisen mahdollisuudet ja kaupallisen keruun näkymät. Arktiset Aromit ry. Luentotiivistelmä. Luonnontuotepäivät 8.–9.10.2009. Helsinki.

Marjapoimijat ilkvallan kohteena 29.3.2011. Yle Kainuu. http://yle.fi/alueet/kainuu/2011/09/marjapoimijat_ilkvallan_kohteena_2896379.html

Ranta, Jarno (29.8.2011) Naiset tappelivat rajusti marjametsässä. Ilta-Sanomat.

Kirjallisuus

Achavasmit-Haverinen, Chadsuda & Kauppi, Junpen (2008) Tutkimusavustajina kenttätöissä. Teoksessa Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty & Merja Kinnunen: Tutkijan kirja. Vastapaino, Tampere, 150–155.

Huguet, Jerrold W. & Punpuing, Sureporn (2005) International Migration in Thailand. International Organization for Migration, Regional Office Bangkok, Thailand.

Karkinen, Katri (2011) Siirtolaisuus ja metsän marjat. Teoksessa Anu Lavola, Riitta Julkunen-Tiitto & Olli Saastamoinen (toim.) Luonnontuotealan valtakunnallinen tutkimusseminaari. Reports in the Forestry and Natural Sciences, Number 5. Publications of the University of Eastern Finland, Joensuu, 17–20.

Kokko, Kai (2008) Selvitys jokamiehenoikeuksista liittyen erityisesti luonnontuotteiden järjestettyyn keräämiseen. Julkaisematon selvitys Lapin Liitolle 18.9.2008.

Lacuna-Richman, Celeste (2010) The Finnish wildberry sector: problems and possibilities related to foreign pickers. Teoksessa Anu Lavola, Riitta Julkunen-Tiitto & Olli Saastamoinen (toim.) Luonnontuotealan valtakunnallinen tutkimusseminaari. Reports in the Forestry and Natural Sciences, Number 5. Publications of the University of Eastern Finland, Joensuu, 21–23.

Marsi 2010. Luonnonmarjojen ja –sienten kauppaaantulomäärät vuonna 2010. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki 2011.

Metsämarjanpoimijat. Hankkeen loppuraportti. Maahanmuutto. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2007. Sisäasiainministeriö, Helsinki 2007.

Peltola, Rainer & Hallikainen, Ville (2011) Maankäytön ongelmia luonnontuotealalla: suhtautuminen ulkomaisiin marjapoimijoihin. Teoksessa Anu Lavola, Riitta Julkunen-Tiitto & Olli Saastamoinen (toim.) Luonnontuotealan valtakunnallinen tutkimusseminaari. Reports in the Forestry and Natural Sciences, Number 5. Publications of the University of Eastern Finland, Joensuu, 12–16.

Rantanen, Pekka (2008) Tutkijat marjassa. Teoksessa Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty & Merja Kinnunen: Tutkijan kirja. Vastapaino, Tampere, 139–149.

Rantanen, Pekka & Valkonen (2008) Pieni genealoginen tapahtuma: Tapaustutkimus ulkomaalaisten luonnonmarjapöiminnasta Suomessa. Sosiologia 45:1, s. 21–36.

Sulola, Jarkko (2011) Ulkomaalaisten luonnonmarjanpöimijöiden työoikeudellinen asema. Julkaisematon työ- ja sosiaaioikeuden pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto: Rovaniemi

Valkonen, Jarno (2011) Palvelutyön taito. Vastapaino: Tampere.

Vähemmistövaltuutettu (2010) Kansallinen ihmiskaupparaportöijan kertomus 2010. Ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen Suomessa. K 17/2010 vp. Vähemmistövaltuutettu, Helsinki.

Wingborg, Mats (2011) Mors Lilla Olle. Så exploateras asiatiska bärplockare i de svenska skogarna. Rapport # 41. Peace & Love Foundation, Svenska Kyrkan & Swedwatch, Sverige.

Wingborg, Mats & Fredén, Jonas (2011) Mors Lilla Olle II. Hur gick det för blåbärsplockarna sommaren 2011? Peace & Love Foundation, Svenska Kyrkan & Swedwatch, Sverige.